

ఓమ్

స ర స్వ త్యై న మః

హరిః ఓమ్

అ ర్ష వి జ్ఞా న ప రి ష త్తు

ఉ ప ని ష త్పు థ

మొదటి యంజలి భాగము-1

ఈశావాస్య కేన తథ ప్రశ్నోపనిషత్తులు

మూల తాత్పర్య పద్యానువాద సహితము

చ ర్ణ గణ ప తి శా స్త్రీ

ఉపక్రమణిక

మన భారతీయ విజ్ఞానమున కంతకు మూలము వేదములు. శబ్దా
కారమును బొందిన జ్ఞానములె వేదములు. వేదములను శ్రుతు లనియు
నందురు. పరమేశ్వరుని నిశ్చయము లగు వేదములు సమాధ్యక్షస్థ
యందు ఋషులచే శ్రుతము అగుటవలన శ్రుతు లనియుఁ బిలువఁ
బడెను. ఈ శ్రుతిమంత్రములను దర్శించిన ఋషులు మంత్రద్రష్టలని
పిలువఁ బడిరి. ఋగ్వేదము, యజుర్వేదము, సామవేదము, అథర్వణ
వేదము అని వేదములు నాలుగు. ప్రతి వేదము విషయమును బట్టి
సంహితలు, బ్రాహ్మణములు, ఆరణ్యకములు, ఉపనిషత్తులు అని
విభజి పబడెను. వేదములను పై విధముగ విభజించిన మహర్షి బాద
రాయఁడు. వేదములను విడదీయుటచే వేదవ్యాసుఁడు (వేదములను
విడదీసినవాడు) అని యశనిక్కిఁ బేరు గలిగెను. ఈ వేదముల చివరి
భాగములు ఉపనిషత్తులు. ఇవి వేదముల చివర ఉండుటవలన వీనికి
వేదాంతము లనియు, శ్రుతిశిరస్సు లనియుఁ బేరు గలిగినది. ఉపనిషత్తు
లనఁగా అవిద్యను, ఆజ్ఞానమును నశింపఁజేయునవి.

ఈ యుపనిషత్తులు సర్వశిరోధార్యములై మహోదాత్తములై
పరమేశ్వరతత్వబోధకములై యున్నవి. ఇవి వేదశాఖలనుబట్టి (౧౧౮౦)
పదునొకండువందల యెనుబది. ఋగ్వేదమునకు (౨౧) ఇరువదియొక్క
శాఖలు, యజుర్వేదమునకు (౧౦౮) నూట తొమ్మిది, సామవేదమునకు
(౧౦౦౦) వేయి, అథర్వణవేదమునకు (౫౦) ఏబది శాఖలు. మొత్తము
౧౧౮౦ పదునొకండు వందల యెనుబది శాఖలు. ఒక్కొక్క శాఖకు
ఒక్కొక్క ఉపనిషత్తు గలదు. అందు సారతరమైనవి నూటయెనిమిది. నూట
యెనిమిదింటిలో ముఖ్యమైన పండ్రెండు ఉపనిషత్తులకు శ్రీశంకర భగవ
త్పాదులు భాష్యము రచించిరి. శ్రీవిద్యారణ్యాచార్యులు ఈనూట
యెనిమిది యుపనిషత్తులకు భాష్యము రచించిరి. అందు వేదములు

మాణముగలది యాత్మ” యని దిగంబరులును అనేక విధములుగాఁ జెప్పిరి. అవి వేదబాహ్యము లగుటయేకాక పురుషార్థములకు ఉపయోగింపవు కాన అవి యాదరింపఁ దగినవి గావు.

“అసుర్యా నామ తే హాకా, అధేర తమసాఽఽవృతాః
తాస్తే ప్రేత్యాఽభిగచ్ఛంతి, యే కే చాత్మహనో జనాః”

అనియు ఆత్మను నిరసించు పైవారి మతమును ఈశావాస్యోపనిషత్తులోని (సూ. తాత్పర్యము, ఈశ, 3) మూడవమంత్రము నిరసించుచున్నది.

మఱి వేదములు పౌరుషేయములా అపౌరుషేయములా యను విషయమును గూర్చి యిచ్చట వారివారి యాశయములను దెలిపెదను. “చతుర్ముఖుని హృదయంబున ఓంకారనాదము వ్యక్త మయ్యెను. ఆ ప్రణవనాద సహాయముచే బ్రహ్మ తన నాలుగు ముఖంబులనుండి నాలుగు వేదములను కలుగఁజేసెను” అని వేదములు మానవులనుండి గాక బ్రహ్మ ముఖమునుండి పుట్టిపట్టు భాగవతాది పురాణములు చెప్పుచున్నవి.

“స్వయంభూ రేష భగవాన్, వేదో గీతః స్వయంభువా
శివాద్యా ఋషి పర్వంతాః, స్మర్తారోఽస్య న కారకాః”

భగవంతుఁడు తనకుఁ దానే పుట్టినవాఁడు అనఁగా జన్మ లేని వాఁడు. ఆస్వయంభుప్రచేత వేదము గానము చేయఁబడినది. శివుఁడు మొదలుగా ఋషులందఱు వేదమును స్మరించినవారే గాని కర్తలు గారు అని శాస్త్రములును వేదమునకు అపౌరుషేయత్వమునే యుద్ఘాటించుచున్నవి. “పైప్పలాదము, కాలాపము, కారకము, జనకుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యుఁడు, గార్గి, మైత్రేయి మొదలగు పురుషనామములు వేదములందుఁ గనిపించుటచేతను, ఆపురుషులు జననమరణములు గల

వారు గాన వారినిగూర్చి చెప్పబడిన శ్రుతులను అనిత్యవ్రతుషా నిర్మితములని చెప్పఁదగియుండుటచేతను వేదములు పౌరుషేయములే గాని యపౌరుషేయములుగావు” అని శంకించుకొని “శబ్దము నిత్యము. ఆ శబ్దరాశియగు వేదమును జదివిన దర్శించిన యాయా మనుల నామధేయములను బట్టి ఆయా వేదభాగములకు పైప్పలాదాది నామములు గలిగెను. మఱి జనకుఁడు, యాజ్ఞవల్క్యుఁడు మొదలగు పేర్లు తండ్రి మొదలగు నర్థములను బోధించు వ్యుత్పన్నపదములే గాని తత్తత్పురుషనామధేయములు గావని సమాధానము చెప్పి పూర్వమీ మాంసయందు జైమిని మహర్షి వేదములు అపౌరుషేయములే యని సిద్ధాంతీకరించెను. మఱియు జ్ఞానమును బోధించుటకు ఆఖ్యాయుకా రూపముగా ఆయాపేర్లు పెట్టి శ్రుతి చెప్పినేగాని యవి జనన మరణ సహిత మానవ నామధేయములు గావనియు బుధులు చెప్పుదురు. “ధాతా—యథాపూర్వ మకల్పయత్” “బ్రహ్మ పూర్వమువలెనే సూర్యచంద్రాదులను సృజించెను” “యథర్తా వృతులింగాని నానా రూపాణి పర్వయే, దృశ్యంతే తాని తాన్యేవ యథా భావా యుగా దిషు”, “ఋతువులు నూలునపుడు పూర్వ ఋతుచిహ్నము లగు పువ్వులు కాయలు వర్షములు ఎండ చలి మొదలగునవి తిరుగ తిరుగ వచ్చినవే వచ్చుచు నెట్లు గనిపించుచున్నవో యట్లే యుగయుగ మందును ఆప్రపంచభావములే తిరుగ తిరుగ కలుగుచుండును” అని చెప్పి, వేదములను బూర్వ పూర్వ యుగము లందున్నవే తగువాత యుగములందును ఆనాదిగా వ్యక్తము లగుచుండునని శాస్త్రములు దెలుపుచున్నవి. ఇట్లు వేదములు అపౌరుషేయములని ప్రాచీన శాస్త్రములు తెలుపుచున్నవి.

ఇంక వేదములందుఁ బ్రతిపాదింపఁబడిన విషయమును గూర్చి కొలదిగఁ దెలిసికొందము. నివృత్తిరూపమైన మోక్ష సాధనమును ఎక్కుటకుఁ ప్రవృత్తిరూపమైన ధర్మము, ధర్మముతో గూడిన

యర్థకామములు మొదటి సోపానములై ఆవశ్యకములై యున్నవి. ప్రవృత్తి యనగా సంసారమునందలి కోరికలనుండి మనసును ముక్తిపై మరలించుట. ప్రవృత్తి యనగా సంసారముందె యుండి ధర్మము క్తములగు సత్కర్మ లాచరించుట. స్వస్వధర్మములను ఆశ్రమ ధర్మములను యథావిధిగఁ బాటించుచు నిందియ నిగ్రహము గల వాఁడై మనుష్యుఁడు క్రిమక్రమముగా మోక్షసాధమును జేరవలసి యున్నది. అందుచే జ్ఞానమునకు సహకారులగు కర్మలు చేయవలయునని వేదములు చెప్పుచున్నవి. “త్రైగుణ్యవిషయా వేదాః” “సత్త్వరజ స్తమో రూపగుణములకు సంబంధించిన విషయములు గలవి వేదములు” అనియు గీత చెప్పుచున్నది.

వేదోక్తకర్మలు ఏదోయొక కోరికతోఁ జేయఁబడునవిగాన అవి కామ్యకర్మ లనఁబడను. ఆ కామ్యకర్మలను జేయునపుడు మనుజుఁడు ఫలాభిలాషియై యుండును. ఫలము ననుసరించి సుఖదుఃఖాది ద్వంద్వములకు వశుఁడై పాపపుణ్యాది బద్ధుఁడు గావలసి వచ్చును. అట్టి పాపపుణ్యాది బంధము నుండి ముక్తుఁడగుటకు నిష్కామరూప మగు మోక్షమునే పరమావధిగా గ్రహింపవలెనని యుపనిషత్తులు ధృవపఱచు చున్నవి.

అట్టి పరమ ప్రయోజనమగు మోక్షమును బొందుటకుఁ దన స్వరూపమును ఆనందరూపమగు పరమేశ్వరు స్వరూపమును ఆత్మ తత్త్వమును తెలిసికొనవలసి యున్నది. ఇవి యన్నియు నొకటే కాని భిన్నములు గావు. ప్రహ్లాదాది భక్తులు నామరూపాది సహితమును సగుణము నగు పరమేశ్వర రూపమును దర్శించినట్లు పురాణములు చెప్పుచున్నవి. ఉపనిషత్తులు నిర్గుణరూపమునే ప్రధానముగ బోధించుచు సగుణోపాసన ద్వారా నిర్గుణోపాసన చేయవలయునని చెప్పుచున్నవి. మానవులు తప్పక కర్మలు చేయుచునే జీవింపవలయు

ననియు నిర్గుణబ్రహ్మమును దనస్వరూపమును బొందుటకు గర్మలు సహకారు లనియు ఆందు దెలుపఁ బడెను. సగుణరూపము నారాధించువారు ఆయా లోకములను జేరి గాని యీ లోకమందెగాని క్రమముగా నాత్మజ్ఞానము పొంది ముక్తిని బొందవలయునని నిరూపించినవి.

పురుషుఁడు ఆత్మ బ్రహ్మము మొదలగు పదములు పరమేశ్వరునికిఁ బర్యాయ పదములుగ ఉపనిషత్తులలో వాడఁబడినవి. పురుషుడనఁగా హృదయమను పురమున శయనించు వాఁడు. ఆత్మ యనఁగా అంతట వ్యాపించినది. బ్రహ్మము అనఁగా బృహత్స్వరూపము గలది. ఈ నామముల వ్యుత్పత్తిర్థములను బట్టి యు ఉపనిషత్తు లందును, గీతాను లందును బోధింపఁబడిన దానినిబట్టియుఁ జూడఁ బరమేశ్వరుఁడు నామరూపాదులు లేనివాఁడును నామరూపాద్యతీత మహాచైతన్య శక్తియనియుఁ దెలియుచున్నది “నేనీ యోగశాస్త్రమును పూర్వము సూర్యునికిఁ జెప్పితిని, సూర్యుఁడు మనువునకుఁ జెప్పెను” ఇత్యాది గీతా సూక్తులనుబట్టి శ్రీకృష్ణుఁడు తాను భౌతికదేహముతుఁడు గాక నామరూపాద్యతీత శక్తిస్వరూపుఁడని మనము గ్రహింపవలయును. కనుకనే యాయోగశాస్త్రము భగవద్గీతయైనది. అయితే నామరూపాదులు లేని బహ్మమునుండి నామరూపాదులు గలిగి భిన్నభిన్న రూపములుగల ప్రపంచ మెట్లుగలిగెనని ప్రశ్న యుదయించు చున్నది. ఈప్రశ్న శ్వేత కేతువు తండియైన యద్దాలకుని అడుగఁగా అతఁడు “ఒక మట్టిపండు తెమ్మని, దానిని జీల్చి యందును సూక్ష్మముగా నున్న యొక మట్టిగింజను జీల్చి యందేమి యున్నదో చూచి దెప్పరునెను” శ్వేత కేతువు ఆమట్టిగింజను జీల్చి యందేమి లేదనెను. అట్లు ఏమియు లేని సూక్ష్మమునుండి యంత పెద్ద మట్టి పిట్టు ఏవిధముగా బయలుదేలునో యట్లే నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమునుండి నామరూపాదులు గల యీ ప్రపంచము

(ఛాందోగ్య ౧ ౨-౧-౩) గలుగునని చెప్పెను. పరమేశ్వరుడు నామ రూపాదులు లేనివాఁడు గనుకనే సర్వవ్యాపకుఁడును అనంతశక్తి యుక్తుఁడును అయి యున్నాడు. బ్రహ్మము సర్వవ్యాపక మైనదని ఉద్ఘాటకుఁడు కుమారాక్షగు శ్వేతకేతువునకు చెప్పఁదలంచి “నీటిలో ఉప్పుగడ్డను గలుపుమని యానీటిని పైని లోపల మధ్య అంతట రుచి చూచి యెట్లున్నదో చెప్పు” మనెను. అప్పుడు శ్వేతకేతువు నీరు అంతటను ఉప్పునగా నున్నదనెను. అప్పుడు నీటిలోఁ గలిసిపోయిన ఉప్పుగడ్డవలె ప్రపంచస్వరూపముగా మాతిన చైతన్య స్వరూపుడగు పరమేశ్వరుఁడు అంతటను నిండి నామరూపాది రహితఁడై చైతన్య మయఁడై సర్వవ్యాపియై యండెనని చెప్పెను.

అట్టి పరమేశ్వరునితో నై క్యమొందుటకును శాశ్వతానందమును బొందుటకును సాధనములు ఉపనిషత్తులలోనే చెప్పఁబడెను. ధన పుత్రతాది వ్యామోహము గలవా రీపరమేశ్వరునిఁ గాంచలేరని యందే యుద్ఘోషింపఁబడినది.

“స సాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలం
ప్రమాద్యంతం విత్తమోహేన మూఢం”

“ధనవ్యామోహముచేఁ బ్రమాదపడువాని కీమోక్ష పదము ప్రతిభాసింపదు.”

“నాఽయ మాత్మా ప్రవచనేన లభ్యో
న బహునాశ్రుతేన య మేదైష వృణుతే తేన లభ్య
స్తస్యైష ఆత్మా వివృణుతే తనూం స్వాం”

“ఈయాత్మ వేదాధ్యయనముచేతఁగాని బుద్ధిచేతఁగాని కేవల బహుశాస్త్ర జ్ఞానముచేతఁగాని లభింపదు. ఈయాత్మను అన్నివిధముల దర్శింపఁగోరువాఁడే దీనిని బొందును. వానికే యీ యాత్మ తనరూప మును వివరించును.”

నాఁవిరతో దుశ్చరితా న్నాఁశాంతో నాఁరమాహితః
నాఁశాంతమనసో వాపి, ప్రజ్ఞానేనై న మాపున్నయాత్”

దుష్టప్రవర్తననుండి మరలనివాడును, శాంతిలేనివాడును,
నిశ్చలత్వము లేనివాడును, చంచలబుద్ధియును దీనిని బొందలేడు.
ఆత్మజ్ఞానముచేతనే దీనిని బొందును.

“నవి త్రేన తర్పణీయో మనుష్యః”

“మానవుఁడు ధనముచే దృష్టిపొందువాఁడు కాఁడు.”

అని యీవిధముగా శ్లోకులు మనోవాక్కాయ కర్మలలో
పవిత్రత శాంతి యున్నఁ గాని ధనాది వ్యామోహములను వీడినఁగాని
యాపరమానందమగు బ్రహ్మస్వరూపమును గాంచలేడని తెలుపు
చున్నవి.

కాని శాశ్వతానంద స్వరూపమైన బ్రహ్మముతో నైక్యము
పొందుటకు సోపానములగు ధర్మమును ధర్మముతోఁ గూడిన యర్థ
కామములను యథావిధిగ నాచరించుచు ఉపనిషత్తులలో బోధించి
బడిన బ్రహ్మమును గాంచి క్రమముగా నిష్కాములై ఆప్తకాములై
జనులు పరమపురుషార్థమును నిత్యము నగు బ్రహ్మనందమును
బొందుదురుగాక.

విజ్ఞానపరిషత్తు }
వాల్తేరు.

ఇట్లు
చర్ల గణపతిశాస్త్రి.

శ్రుతులు రస సముద్రంబులు
శ్రుతులన్ మధియించునట్టి సురలు మహర్షుల్
శ్రుతిఁబడిన దుపనిషత్సుధ
సతతం బది గోలువారె సత్యానందుల్

నిత్య మనంత మనాద్యము
శ్రుత్యంత జ్ఞేయ మఖిల లోకాశ్రయమున్
సత్యస్వరూప మవ్యయ
మత్యంతానందిత త్వ మనయముఁ గొలుతున్.

తొలి వారాయణుఁ డాత్మ రూపమున నెందున్ క్షీరమల్లొప్పి లీ
లలకై పాలమీఁగడ యటుల్ వ్యక్తాకృతిన్ బొంది, ని
ర్మలమాకాశము, నందు గాలి, జ్వలనం బొపై, నటన్ నీరు నం
దిల, యన్నంబయి జీవియై వెలుఁగు నా యీశున్ సదా మ్రొక్కెదన్.

శ్రీనారాయణబుధు వి
జ్ఞానధురీణుని ననేకశాస్త్రజ్ఞుఁ గవీ
శానుని జనకు గురుఁ దలఁచి
జాను తెనుఁగునందు నుపనిషత్సుధఁ గూర్తున్.

వివిధకృతులఁ బత్ని సుశీల, విమల కమల
చర్ల బుద్ధనారాయణశాస్త్రి విదుల
మృదుల యను నాసుతులు నాంధ్రులెఱుఁగఁ దెనుఁగు
సలిపితిని చర్ల గణపతిశాస్త్రి నేను

వాజసనేయసంహితోపనిషత్

వా

ఈశావాస్యోపనిషత్

(శుక్లయజుర్వేదాంతర్గతా)

ఓమ్

శాంతిమంత్రః

పూర్ణ మదః పూర్ణ మిదం, పూర్ణ త్వార్ణ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ, పూర్ణ మే వావశిష్యతే.

ఆ బ్రహ్మ మంతట వ్యాపించినది. నామరూపసహితమైన యీ జగమును
అంతట వ్యాపించినదే. ఆ పూర్ణమైన బ్రహ్మమునుండి పూర్ణమైన
జగము బయలుదేరుచున్నది. జగమునకు పూర్ణత్వమును గలిగించి
యాపూర్ణమైన బ్రహ్మమే మిగిలియున్నది.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతి

ఓమ్

ఈశావాస్య మిదంసర్వం, యత్కించ జగత్యాం జగత్
తేన త్యక్తేన భుంజీభాః, మాగృభః కస్య స్విధనం. ౧

జగతియందు మార్పుచెందు నిది యంతయుఁ బరమేశ్వరునిచే నిండి
యుండెను. దానిని త్యాగముచే నిన్ను రక్షించుకొనుము. దేనిని
గోరకుము. ఇది యెవరి ధనము?

కుర్వ న్నేవేహ కర్మాణి, జిజీవిషే చ్చతం సమాః

ఏవం త్వయి నాన్యథేతోఽస్తి, స కర్మ లిప్యతే సరే. ౨

ఈ లోకమందు కర్మలు చేయుచునే నూరుసంవత్సరములు జీవింపఁ
గోరవలయును. మఱియొక మార్గము లేదు. ఇట్లు జీవింపఁ గోరు
నరుడవయిన నీకు అశుభకర్మములు అంటుకొనవు.

ఈ శా వా స్యో ప ని ష త్తు

౪

వాజసనేయ సంహితోపనిషత్తు
లేక

ఈశావాస్యోపనిషత్తు
(శుక్లయజుర్వేదముతోనిది)
ఓమ్

శాంతి మంత్రము

కం. పూర్ణము బ్రహ్మము జగ మిది
పూర్ణమ; మాపూర్ణమండి పూర్ణము వెడలెన్
పూర్ణం బగు నీజగతికిఁ
బూర్ణత్వము గూర్చి యింకఁ బూర్ణమె మిగులున్.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

ఓమ్

కం. భగవంతుఁడు భువి మాటుచు
నగపడు నీప్రతిపదార్థమందును నుండెన్
తగ నది త్యాగము చే నిపు
డె గాచికొను; కోరకు; మిది యెవరి ధనంబౌ.

౧

సంస్కృతమున “ఈశావాస్య” అని మొదలు పెట్టఁబడుటచే
ఈశావాస్యోపనిషత్తు అని పేరు వచ్చెను. అవిద్యను అజ్ఞానమును
ఁగింపఁ జేయునది గాన ఉపనిషత్తు అని వ్యుత్పత్తి.

కం. ధరఁ గర్మలు చేయుచునే
నిరతము నూరేండ్లు బ్రతుక నెంచఁగ వలయున్
మఱొకగతి లేదు నీ కిఁక
నరసి యిటులు చేయఁ గర్మ లంటవు నరునిన్.

౨

కర్మలు=అగ్నిహోత్రాది కర్మలని పూర్వులు, స్వస్వభావోచిత కర్మ
లని నవీనులు.

అసుర్యా నామ తే లోకాః, అంధేన తమసా వృతాః
తాం స్తే ప్రేత్యాభిగచ్ఛంతి, యే కే చాత్మహనో జనాః. 3

అజ్ఞానాంధకారముతో నావరింపఁబడిన యసుర్యము లనులోకములు
గలవు. ఆత్మను నిరసించు జనులు చనిపోయిన పిదప ఆలోకములను
పొందుదురు. కట్టెలు, బొగ్గులు, వ త్తికంటె వేటుగా అగ్ని యున్నట్లు
దేహములకంటె వేటుగా ఆత్మ యున్నది. అది లేదని నిరసించువారు
స్థావరాదులైన యాసురజన్మలను బొందుదురని భావము.

అనేజ దేకం మనసో జవీయో, నై నద్దేవా ఆపువన్ పూర్వమర్షత్
తద్దావతోఽన్యో న త్యేతి తిష్ఠత్, తస్మిన్నపో మాతరిశ్వాదధాతి. 4

ఆత్మ కదలదు, ఒకటే. మనసుకంటె వేగము గలది. దీనిని దేవులు =
(ఇంద్రియములు) సమీపింపలేరు. అది ముందుగానే పోవును. అది
కదలనిదై పరువెత్తికొనిపోవునట్టి యితరేంద్రియములను అతిక్రమించి
పోవును. ఆ యాత్మ యున్నపుడు వాయువు ప్రాణులకు ఆయా
చేష్టాదిశక్తులను విభజించుచున్నది. ఆత్మపదమునకు పృథ్వితి యీ
విధముగాఁ జెప్పబడినది.

“యచ్చాప్నోతి య దాదత్తే, యచ్చాత్తి విషయా నిహ
య చ్ఛాస్య సంతతో భావ, స్తస్మా దాత్మేతి కీర్త్యతే”

“ఆన్నిటిని వ్యాపించునది, అన్నిటిని దనయందు లయింపఁ
జేయునది, విషయముల ననుభవించునది, త్రాటియందుఁ బాముగుణ
ములువలె దీనియందు ప్రపంచరూపము లారోపింపఁబడునుగాన “ఆత్మ”
అని పృథ్వితి.

తే. గీ. కల వసుర్యంబు లనెడిలోకములు గొన్ని

నిరత మజ్ఞానతిమిరబంధురము లవ్వి

అజ్ఞులై యాత్మనిరసించు నట్టిజనులు

పోదు రాలోకములు చనిపోవు పిదప.

3

లోకములు=చూడబడునవి అనఁగా అనుభవింపబడునవి జన్మ లని శంకరులు. అను=ప్రాణములందు, ర=క్రీడించువారు, అనురులు= విషయంబులందు ఆసక్తిగలవారు, వీరు పొందు లోకములు=అనుర్య లోకములు అనఁగా స్థావరతిర్యగాది జన్మలని భావము.

మధు. మెదల దొకటె యాత్మము, కాని మించు మనోజవంబు

గదియలేరు దేవులు దాని; కాని ముందదియె పోవు

అది కదలకయె పరువెత్తు నన్నింటి దాటిపోవు

అదియె యుండఁగ వాయువు ప్రాణుల పనులు దిద్దు.

౪

దేవులు=ద్యోతనస్వభావముగల నేత్రాది జానేంద్రియములని శంకరులు.

ఆత్మ ఆకాశమువలె సర్వవ్యాపియు నామరూపాదులు లేనిదియుఁ గాన

కదలకయె యన్నిటిని దాటి యుండునని భావము.

త దేజతి తన్నైజతి, తద్దూరే తద్వ దంతికే

తడంత రస్య సర్వస్య, తదు సర్వ స్యాస్య బాహ్యతః. ౧

ఆయాత్మ కదలును, అది కదలను, అది దూరముగ నున్నది. అట్లే దగ్గరగ నున్నది. అది యీ సర్వప్రపంచము యొక్క లోపల నున్నది. అది యీ సర్వప్రపంచము యొక్క వెలుపలను ఉన్నది.

యస్తు సర్వాణి భూతాని, ఆత్మ న్యేవానుపశ్యతి

సర్వభూతేషు చాత్మానం, తతో స విజుగుప్సతే. ౨

ఎవఁడు సర్వప్రాణులను ఆత్మయందే చూచునో, అన్నిప్రాణులందు ఆత్మను జూచునో వాఁడు అట్లు చూచుటవల్ల ఇతరులను ఏవగించు కొనఁడు.

యస్మిన్ సర్వాణి భూతాని, ఆత్మైవాభూ ద్విజానతః

తత్ర కో మోహః కః శోక, ఏ త్వ మనుపశ్యతః. ౩

ఎప్పుడు తెలిసినవానికి సర్వభూతములు ఆత్మగనే యయ్యెనో అప్పుడు అన్నిచోట్ల ఏకత్వమును జూచువానికి మోహ మేది? శోక మేది?

స పర్యగా చ్చుక్ర మకాయ మవ్రణ

మథావిరం శుద్ధ మపాప విద్ధం

కవి ర్మనీషీ పరిభూః స్వయంభూ

ర్యాథాతథ్యతోఽర్థాన్ వ్యదథా చ్చాశ్వతీభ్యః సమాభ్యః ౪

ఆ యాత్మ అంతట వ్యాపించినది. శుద్ధమైనది, కాంతిమయమైనది, శరీరము లేనిది, నరములు లేనిది, పాపము లేనిది, అన్నిటిని జూచునది, మనస్సునకుఁ బ్రభువైనది. అన్నిటిపైని నున్నది, తనకుఁ దానె పుట్టినది. అది తగినట్లు సర్వపదార్థములను శాశ్వత సంవత్సరముల వలకుండు నట్లు గావించెను.

కం. అది కదలును మఱి కదలదు

అదెవరి కందనిది గాని యందఱ కందున్

అది యన్నిటికోవలఁ గల

దది యన్నిటి బయటఁ గూడ నగపడుచుండున్.

౫

ఆత్మ యాకాశమువలెఁ గదలని దై నను గడలు చున్నట్లు గనిపించును.

దానిని బొందఁ గోరినవారి కందును. కోరనివారి కందదని భావము.

తే. గీ. ఆత్మ జ్యోతియందె యఖిలభూతంబులు

అఖిలభూతములను నాత్మ జ్యోతి

నరసి వానియందు నై క్య మొందుటవల్ల

నీతఁ డెవని నేవగించుకొనఁడు.

౬

ఆ. వె. జ్ఞానానా నరునకు సర్వభూతంబులు

నాత్మజ్యోతి గూఢమైన యపుడు

అన్ని యెడల నై క్య మురసెడువానికిఁ

జూడ మోహ మేది శోక మేది.

౭

మధు. ఆత్మ యఖిలజగత్సర్వ మమలంబు ద్యుతిమయంబు

ఆత్మ కొడలు వాడులు లేవు వ్యాధి పాపమ్ము లంట

వాత్మ సర్వద్రష్ట, మనీషి యఖిలసృష్టయు స్వయంభు

వాత్మ తీర్చె శాశ్వత ముండునటు లన్ని యుక్తరీతి.

౮

అగ్నికి బొగ్గు, కట్టెలు, వత్తి లేనట్లు ఆత్మకు ఒడలు, వాడులు మొదలైనవి లేవు. ఎట్లు అగ్ని యొకజ్యోతియో అట్లే ఆత్మయఁ దేజస్సే, బొగ్గు మొదలైనవి అగ్నిని బైకిఁ గనిపింపఁ జేయునట్లు ఒడలు ఆత్మను బైకిఁ గనిపింపఁ జేయును. కాన బొగ్గు మొదలైనవి ఆటిపోయినను అగ్ని ఆటనట్లు ఒడలు పోయినను ఆత్మ నశింపదని భావము.

అంధం తమః ప్రవిశంతి యేఽవిన్యా ముపాసతే

తతో భూయ ఇవ తే, తమోయ ఉ విద్యాయాం రతాః ౯

ఎవరు అవిద్యను=(కర్మను) ఉపాసించుటో వారు అజ్ఞానాంధకారమునఁ బ్రవేశింతురు. ఎవరు విద్యయందె=(నీవతోపాఠనయందె) ఆసక్తులై యుందురో వారంతకంటె ఎక్కువ అజ్ఞానాంధకారమునఁ బ్రవేశింతురు.

అన్య దేవాహు ర్విద్యయా, అన్య దాహు రవిద్యయా

ఇది శుశ్రుషు ధీరాణాం యే స స్తవ్యాచచక్షి శే. ౧౦

విద్యచేత ఒక విధమైన ఫలమును అవిద్యచే మఱియొక విధమైన ఫలమును గలుగు నని వండితులరి. ఎవరు మాకు ఆకర్మను జ్ఞానమును వివరించి చెప్పిరో యట్టిధీరులనుండి యిది వింటిమి.

విద్యాం చాఽవిద్యాంచ, యస్తద్వే దోభయం సహ

అవిద్యయా మృత్యుం తీర్త్వా, విద్య యాఽమృత మశ్నుతే. ౧౧

విద్యను అవిద్యను రెండింటిని గూడ నేమనుష్యుఁడు తెలిసికొనునో వాఁడు అవిద్యచే మృత్యువును=(స్వాభావికమైన కర్మను జ్ఞానమును) దాటి విద్యచే అమృతమును=(దేవతాస్వరూపమును) బొందును.

అంధం తమః ప్రవిశంతి యేఽ, సంభూతి ముపాసతే

తతో భూయ ఇవతే తమో, య ఉ సంభూత్యాం రతాః ౧౨

ఎవరు నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమును ఉపాసించుటో వారు అజ్ఞానాంధకారమును ప్రవేశింతురు. ఎవరు నామరూపాదులుగల బ్రహ్మమునందు ఆసక్తులై యుందురో వారింకను అధికమైన అజ్ఞానాంధకారమును ప్రవేశింతురు.

కం. నిరతము కర్మనె గొలిచెడు

నరుఁ డజ్ఞానాంధకార నరకమునఁ బడున్

నిరతము విద్యనె గోరెడు

నరుఁ డింక మహాంధకార నరకమునఁ బడున్.

౯

విద్యను=దేవతోపాసనను అని పూర్వులు. కర్మను=జ్ఞానరహిత కేవల కర్మను, విద్యను=ఆచరణరహిత కేవల విద్యను అని నవీనులు.

తే. గీ. ఒక్కకర్మనె గొలిచిన నొకఫలంబు

ఒక్కవిద్యనె గొలిచిన నింకొకఫలంబు

ప్రాప్త మగు నని ప్రాజ్ఞులు పలుకుచుండ్రు

పెద్దలు వచింప దీని వింటి మేము.

౧౦

“కర్మణా పితౄలోకో విద్యయా దేవలోకః” (కేవల కర్మోపాసనచే విత్పృలోకమును కేవలదేవతోపాసనచే దేవలోకము గలుగును అని శ్రుతి.

తే. గీ. కర్మములను విద్యను గూడఁ గలిపి రెండు

తేట తెల్లముగ నెవండు తెలిసికొనునొ

వాఁడు కర్మచేతను మృత్యుపదము దాఁకి

పిదప విద్యచే నమృతంపుఁ బదము నొందు.

౧౧

మృత్యుపదమును=విద్యకుఁ బ్రతిబంధకమైన స్వాభావిక పుణ్యపాపాది కర్మను, దానికి సంబంధించిన జ్ఞానమును, అమృతపదము=దేవతాత్మ భావమును.

కం. నిరతంబు ప్రకృతిఁ గొలిచెడు

నరుఁ డజ్ఞానాంధకార నరకమునఁ బడున్

నిరతంబు వికృతిఁ గొలిచెడు

నరుఁ డింక మహాంధకార నరకమునఁ బడున్.

౧౨

ప్రకృతిని=నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమును, వికృతిని=నామ రూపాదులుగల బ్రహ్మమును, దీనినే హిరణ్యగర్భుఁడనియు నందురు.

అన్య దేవాహుః సంభవా, దన్య దాహు రసంభవాత్
ఇతి శుశ్రుమ ధీరాణాం, యే న స్తద్విచచక్షిరే. ౧౩

నామరూపాదులు గల బ్రహ్మమువల్ల ఒకవిధమైన ఫలమును నామ
రూపాదులు లేని బ్రహ్మమువల్ల మఱియొకవిధమైన ఫలమును గలుగు
నని పెద్దలు చెప్పిరి. ఎవరు మాకు వానిని గూర్చి వివరించి చెప్పిరో
యా పండితులవల్ల నిది వింటిమి.

అసంభూతిం చ వినాశం చ, య స్తద్వేదోభయం సహ
వినాశేన మృత్యుం తీర్త్వా, అసంభూ త్యామృత మశ్నుతే. ౧౪
నామరూపాదులు లేని బ్రహ్మమును, నామరూపాదులు గల బ్రహ్మ
మును గూడ నెవఁడు తెలిసికొనునో వాఁడు నామరూపాదిసహిత
బ్రహ్మముచే మృత్యువును నామరూపాదిరహిత బ్రహ్మముచే అమృత
మును బొందును.

హిరణ్యమయేన పాత్రేణ, సత్య స్యాపిహితం ముఖం
తత్త్వం పూష న్నపావృణు, సత్యధర్మాయ దృష్టయే. ౧౫
బంగారుపాత్ర) చేత సత్యముయొక్క (సూర్యమండలమందలి బ్రహ్మము
యొక్క) ముఖము గడ్పఁబడియున్నది. ఓపోషకుఁడగు సూర్యుఁడా!
సత్యమే ధర్మము గల నాకొఱకు సత్యదృష్టికొఱకు ఆ పాత్ర)యొక్క
యావరణమును తొలగింపుము.

పూష న్నేకర్షే! యమ! సూర్య!,
ప్రాజాపత్య! వ్యూహ రశ్మీన్ సమూహ
తేజో యత్రే రూపం కళ్యాణతమం తత్రే

పశ్యామి యోఽసా వసా పురుషః సోఽహ మస్మి. ౧౬

ఓపోషకుడా! యొంటివై తిరుగువాడా! అన్నిటిని నియమించు
వాడా! సూర్యుడా! ప్రాజాపతినయా! నీ కిరణములను ఉప
సంహరింపుము. నీతేజస్సును ఏకము చేయుము. మిక్కిలి శుభమైన
నీరూపమును చూతును. ఈ నీలో నున్న పురుషుఁడను నేనే.

ACCORD 555

తే. గీ. ఒక్కప్రకృతినే గొలిచిన నొక్కఫలము
ఒక్కవికృతినే గొలువ నింకొక్కఫలము
ప్రాప్త మగు నని ప్రాజ్ఞులు పలుకుచుండ్రు
పెద్దలు వచింప దీని వింటి మేము.

౧౩

తే. గీ. ప్రకృతి వికృతులను గలిపి యొకేడ గెండు
తేట తెల్లముగ నెవండు తెలిసికొనునొ
వాఁడు వికృతిచేతను మృత్యుపదము దాఁటి
పిదపఁ బ్రకృతిచే నమృతఁ పుఁ బదము పొందు.

౧౪

వికృతియగు హిరణ్యగర్భు నుపాసించుటచే నణిమాద్యైశ్వర్యమును,
ప్రకృతి నుపాసించుటచే బ్రకృతియరూపమైన యమృతపదమును
బొందునని భావము.

తే. పైపము మెఱుంగు బంగారుపాత్ర చేతఁ
గరము సత్యదేవత మోము గప్పఁబడియె,
సత్య మగు ధర్మమార్గదర్శనము కొఱకు
పోషకుఁడ! తొలఁగింపు మీమూఁతపాత్ర.

౧౫

పోషకుఁడ! = సూర్యుఁడా! ఇందు సూర్యోపాసనద్వారా పరమేశ్వ
రోపాసన చేయఁబడుచున్నది పోషకుఁడ! అనుదానికి పోషించు
పరమేశ్వరా అనియుఁ జెప్పుకొనవచ్చును. ఇందు ఆశయే బంగారు
పాత్రగఁ జెప్పఁబడెను.

తే. పెంచి మొంటిపై నడపెదు విభుసుతుఁడవు
కిరణముల నాపి తేజ మొక్కెడకుఁ జేర్చు
భాస్కరా! నీప్రసన్నరూపంబు గాంతు
నీనడుమ నున్నపురుషుఁడ నేనె సుమ్మి.

౧౬

“య ఏషోఽగత రాదిత్యే” అని పరమేశ్వరుఁడు సూర్యమండల
మధ్యవర్తి యని యుపనిషత్తులలో వర్ణింపఁబడియె. శరీరమును పుర
స్కరింప శయనించువాఁడు గానఁ బురుషుఁడని వ్యుత్పత్తి.

వాయు రనిల మమృత మ, ధేదం భస్మాంతం శరీరం

ఓం క్రతో స్మర, కృతం స్మర, క్రతో స్మర కృతం స్మర. ౧౭

ఇప్పుడు చనిపోవునాశరీరములోని ప్రాణవాయువు అధిదైవరూపమైన సర్వవ్యాపియైన గాలిలోఁ గలియుఁ గాక. ఈ శరీరము భస్మమగుఁ గాక. ఓ సంకల్పరూపమైన జీవుఁడా! చేసినదానిని స్మరింపుము. ఓజీవుఁడా చేసిన దానిని స్మరింపుము.

అగ్నే! నయ సుపథా రాయే

అస్మాన్, విశ్వాని దేవ వయనాని విద్వాన్

యుయో ధ్యస్మ జ్ఞహురాణ మేనో

భూయిస్తాం ఖే నమ ఉక్తిం విధేమ.

౧౮

ఓయగ్నీ! మమ్మా కర్మఫలభోగరూపమైన ధనము కొఱకు మంచి మార్గముగుండ నడపుము. ఓదేవ! నీవు సర్వకర్మలను జ్ఞానములను దెలిసినవాడవు. మేము చేసినపాపమును పోఁగొట్టుము. నీకు మిక్కిలి నమస్కారవాక్యములను బలుకుదును.

శాంతి మంత్రః

ఓమ్

పూర్ణ మదః పూర్ణ మిదం, పూర్ణా త్సర్వ ముదచ్యతే
పూర్ణస్య పూర్ణ మాదాయ, పూర్ణ మేర్ణ మేవావశిష్యతే.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

ఇతి

ఈశావాస్యోపనిషత్.

ప్రాణమమృతంపు గాలిలో లీనమగుత
అవల ఈశరీరమును భస్మాంతమగుత
ఓయి సంకల్పమయజీవ ! యాయదెల్ల
మఱచిపోకు చేసినదెల్ల మఱచిపోకు.

17

అగ్ని దేవ ! జ్ఞానంబుల కబ్ధినీవు
ప్రబల మానందమొంద సత్పథిని నడపు
మేము చేయు పాపముల నశింపఁజేయు
ఇవె నమోవాకములను గావించు మెన్నో

శాంతిమంత్రము

ఓమ్.

పూర్ణము బ్రహ్మము జగమిది
పూర్ణమ యాపూర్ణ నుండి పూర్ణము వెడలెన్
పూర్ణంబగు నీజగతికిఁ
బూర్ణత్వము గూర్చి యిక్కఁ బూర్ణమె మిగులున్.

ఓమ్.

శాంతి శాంతి శాంతిః

ఇది

ఈశావాస్యోపనిషత్తు.

తలవకారోపనిషత్

వా

కేనోపనిషత్

(సామ వేదాంతగతా)

ప్రథమఃఖండః

శాంతిమంత్రః

ఓమ్

సహ నా వవతు, సహ నౌ భునక్తు సహ వీర్యం కరవావహై
తేజస్వి నా వధీత మస్తు, మా విద్విషావహై

1

పరమాత్మ మమ్మిద్దటమగుడ రక్షించుఁగాక. మమ్మిద్దటమగుడఁ
బోషించుఁగాక. మేమిద్దటమగుడ విద్యాసామ్యమును బొందు
దుము గాక. మేము చదివినది తేజస్సు గలదై సాధక మగుఁగాక,
మేమిరువురము పోరాడుకుందుముగాక.

ఓమ్ ఆప్యాయంతు మమాంగాని వాక్రక్షాణశ్చక్షుః
శ్రోత్రీ మథో బల మింద్రియాణి చ సర్వాణి

2

నాయంగము లైన వాక్కు, ప్రాణము, కన్న, చెవి, శక్తి యన్ని
యింద్రియములును సంతృప్తిగా నుండుగాక.

సర్వం బ్రహ్మోపనిషదం, మాఽహం బ్రహ్మ నిరాకర్యాం
మామా బ్రహ్మ నిరాకరో దనిరాకరణ స్త్వనిరాకరణం మేఽస్తు ః

ఉపనిషత్తులు తెలుపునది అంతయు బ్రహ్మమే. నేను బ్రహ్మమును
నివారింపకుందునుగాక. బ్రహ్మ నన్ను నిరాకరింపక పోవుఁగాక.
నిరాకరింపకుండుట యగుఁగాక, నన్ను నిరాకరింపక పోవుఁగాక.

తలవకారోపనిషత్తు

లేక

కేనోపనిషత్తు

(సామవేదములోనిది)

మొదటి ఖండము.

శాంతిమంత్రము

ఓమ్.

మ మ్మీశుఁ డేలుతన్ మముఁ బెంచుఁగావుతన్
మేము తగు సామర్థ్య మెపు డొందుఁగావుతన్
మేము చదివిన దెల్ల మిగులఁ దేజిల్లుతన్
మే మెపుడు నేద్యేష మెఱుఁగకయె యుండుతన్.

ఇది గురుశిష్యుల పరస్పర ప్రార్థనము. ఈ యపనిషత్తులలో
దెలిసికొన్నది యనభవనములోనికి వచ్చి సార్థకము కావలయు
నని భావము.

1

నా యంగముల్ వాక్కు ప్రాణంబు కన్నుల్ చెవుల్ శక్తి
సర్వేంద్రియంబుల్ సదా సత్యధర్మంబులౌ కార్యముల్
చేయు సామర్థ్యముల్ గల్గి సత్యప్రతి నుండుతన్.

2

ఉపనిషత్తుల్ ప్రబోధించు సర్వంబు బ్రహ్మంబె, యాబ్రహ్మ
మన్ నేను వారింపకే యుండుతన్ నన్ను బ్రహ్మంబు
వారింపకే యుండుతన్ నన్ను వారింపకే యుండుతన్.

ఉపనిషత్తులలో ప్రబోధింపఁబడిన బ్రహ్మమును బొందుటకుఁ
దగు సాధనము జేయుదునుగాక యని భావము.

3

తదాత్మని నిరతే, య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే
మయి సంత తే మయి సంత.

4

అట్టి యాత్మపయి ఆసక్తి గలవానియందును, ఉపనిషత్తులందును
ఏధర్మములు గలవో యవి నాయందుండుఁగాక అవి నాయం
దుండుగాక.

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతిః

శిష్యః.

కేనేషితం పతతి ప్రేషితం మనః

కేన ప్రాణః ప్రథమః ప్రైతి యక్తః

కేనేషితాం వాచ మిమాంవదంతి

చక్షుశ్శ్రోత్రం క ఉదేవో యనః

1

ఎవనిచే గోరఁబడి ప్రేరేపింపఁబడినదై మనసు తన విషయము
లపైఁ బడుచున్నది. ఎవనిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడి ప్రధాన మగు
ప్రాణము పని చేయును. ఎవనిచేఁ బ్రేరేపింపఁబడిన యీ
వాక్కును జనులు పలుకుదురు కంటిని చెవిని ఏదేవుండు ప్రేరే
పిండును.

ఆచార్యః :—

శ్రోత్రస్య శ్రోత్రం మనసోమనో

యద్వాచోహవాచం స ఉ ప్రాణస్య ప్రాణః

చక్షుషశ్చక్షు రతిముచ్యధీరాః

ప్రేత్యాఽస్మాల్లోకాదమృతాభవన్తి

2

దేవుండు చెవికిఁ జెవివంటివాఁడు, మనస్సుకు మనస్సు వంటి
వాఁడు వాక్కునకు వాక్కు, ప్రాణమునకు ప్రాణము, కంటికి
కన్ను. పండితులు ఈ యింద్రియ రూపమును విడిచి, యాత్మను
దెలిసికొని ఈలోకమునుండి పోయి అమృతులగుదురు.

ఉపనిషత్సూక్తులందున్ బ్రహ్మాంతాత్మకా వారియం దెట్టి
ధర్మంబు లొప్పొలునో యట్టి ధర్మంబులున్ కూడ నా
యందు వర్తిల్లుతన్ సర్వదా యవ్వి నాయందు వర్తిల్లుతన్

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

శిష్యుడు :—

మధు. ఎవనియిచ్చ పేరణల కధీనమై మనసు మెగులు
ఎవనియిచ్చ పేరణల కధీనమై ప్రాణ ముండు
ఎవనియిచ్చ పేరణల కధీనమై వాక్కు పలుకు
ఎవనియిచ్చ కధీనమై యీ చెవుల్ కనులు చూచు.

సంస్కృతమున “కేన” అను పదముచే ఈ యుపనిషత్తు ప్రారంభించఁ
బడుటచే కేనోపనిషత్తు అని పేరు గలిగెను. 1

అచార్యుడు :—

మధు. అన్నిటికి మూల మగునీశుఁ డామనస్సునకు మనసు
ప్రాణములకుఁ బ్రాణము; మఱి వాక్కులకెల్ల వాక్కు,
చెవులకుఁ జెవి, కండ్లకుఁ గన్ను, స్థిరమతుల్ వానిఁగాక
వాని మూలపురుషుఁ గొల్చి మే నేగ ముక్తిగాఁతు.

అన్ని యింద్రియములకు ఆయాశక్తుల నిచ్చువాఁడు వరమేశ్వ
రుఁడే యని తలఁచు పండితులు మోక్షము పొందుదురని భావము. 2

నతత్ర చక్షుర్గచ్ఛతి నవాగ్గచ్ఛతి నోమనో
నవిద్యోనవిజానీమో యధైత దనుశిష్యాత్.

అన్యదేవ తద్విదితాదథో అవితాపధి

ఇతిశుశ్రుమ పూర్వేషాం యేనస్తద్వ్యాచరక్షిరే.

3

ఆబ్రహ్మదగ్గరకు కన్ను పెళ్ళలేకు, వాక్కు పెళ్ళలేదు, మనస్సు
పెళ్ళలేదు, తెలిసికొనలేము, ఎట్లు దేనిని తెలుపవలెనో ఎఱుఁ
గము, అది తెలిసినదానికంటె మఱొకటి, తెలియని దానికంటెను
మఱొకటే, మాకు దానిని వివరించి చెప్పిన పూర్వులవలన ఇట్లు
వింటిమి.

యద్వాచాఽనభ్యుదితం యేనవాగ్భ్యుద్యతే

తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిదముషాసతే.

4

వీది వాక్కుచే ప్రకటము కాదో దేనిచే వాక్కు వెడలునో అదే
బ్రహ్మమని తెలిసికొనుము, నామరూపాది సహితముగా జనులచేఁ
బూజింపబడునది బ్రహ్మము గాదు.

యన్మనసా న మనుతే యేనాహుర్మనోమతర

తదేవ బ్రహ్మ త్వం విద్ధి నేదం యదిదముషాసతే.

5

దేనిని మనస్సుచే జనులు తలఁపలేరో దేనిచే మనస్సు రలఁచు
నని అందురో అదే బ్రహ్మ మని నీవు తెలిసికొనుము. నామ
రూపాది సహితముగా జనులచేఁ బూజింపబడునది బ్రహ్మము గాదు.

తే. గీ. కనులు దానిఁ జూడవు వాక్కు వినుప లేదు
 మనసు గన లేదు, తెలియము వినుచు పెఱుఁగ
 మదెఱిఁగినది కాదు, తెలియనిదియుఁ గాదు
 పెద్దలు వదింప దీనిని వింటి మేము.

3

ఆపరమాత్మను కన్ను మొదలగునవి తెలిసికొనలేవు. అది ఇటువంటిదని
 చెప్పశక్యముగాని దగుటవలన తెలిసిన వస్తువులకంటె తెలియని వస్తు
 వులకంటెను వేతైనదని భావము.

తే. గీ. ఏది వాక్కులచేతను నెఱుఁగబడదో
 దేనిచేతను వాక్కులు తెలియఁబడునో
 అదియె బ్రహ్మమని తెలియు మంతె కాని
 ఆయుపాసిం చెడునది బ్రహ్మంబు గాదు.

4

తే. గీ. ఎఱ్ఱుది మనస్సుచేత భావింపఁబడదో
 దేనిచేతను మనసు భావింపఁగలదో
 అదియె బ్రహ్మమని తెలియు మంతెగాని
 ఆయుపాసిం చెడునది బ్రహ్మంబు గాదు.

5

యశ్చక్షుషా నశ్యతోయేన చక్షూఃసివశ్యతి
తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే.

6

దేనిని జనము కంటిచేతఁ జూడలేరో, దేనిచేత కన్నులు చూచు
చున్నవో అదే బ్రహ్మ మని తెలియుము. నామరూపాది సహిత
ముగా జనులచే బూజింపఁబడు నది బ్రహ్మము గాదు.

యచ్ఛ్రోత్రేణ నశ్యతోతి యేన శ్రోత్రమిదం శ్రుతం
తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిద ముపాసతే.

7

దేనిని జనము చెవులచేత వినలేరో దేనిచేత ఈ చెవి వినుచున్నదో
అదే బ్రహ్మ మని తెలిసికొనుము, నామరూపాది సహితముగా
జనులచేఁ బూజింపఁబడునది బ్రహ్మము గాదు.

యత్పాణేన సప్రాణితి యేన పాణిః ప్రణీయతే
తదేవ బ్రహ్మత్వం విద్ధి నేదం యదిదముపాసతే.

8

దేనిని జనులు ముక్కుచే వాసన చూడలేరో దేనిచేత ముక్కు వాసన
చూడఁగలదో అదే బ్రహ్మ మని తెలిసికొనుము, నామరూపాది
సహితముగా జనులచేఁ బూజింపఁబడునది బ్రహ్మము కాదు.

ఇతి శ్రావణముఖాండః

ఆథ ద్వితీయముఖాండః

ఓమ్

ఆచార్యః.

యది యద్యసే సువే దేతి ద్రభ మేవాపి నూనః

త్వం వేత్థ బ్రహ్మణో రూపం య దస్య

త్వం యదస్య దేవే వ్యధః ను మీమాంస్య మేవతే.

†

తే. గీ. ఏది కన్నులచేత దర్శింపఁబడదా
దేనిచేతను గనఁలకు దృష్టి గలిగె
అదియె బ్రహ్మమని తెలియు మంతె కాని
ఆయుపాసించెడునది బ్రహ్మంబు గాదు.

6

తే. గీ. ఏది కెవులచేతను నాలకింపఁబడదా
వీరు లవి దేనిచేతను వినుచునుండు
అదియె బ్రహ్మమని తెలియు మంతె గాని
ఆయుపాసించెడునది బ్రహ్మంబు గాదు.

7

తే. గీ. ముక్కుచే దేని జాడలు పొందలేమొ
దేనిచే ముక్కు వాసన తెలిసికొనునా
అదియె బ్రహ్మమని తెలియు మంతె కాని
ఆయుపాసించెడునది బ్రహ్మంబు గాదు.

ఇందు మూలమందలి ప్రాణపదము ప్రాణవాయువునకు స్థానమైన
ఘ్రాణేంద్రియమను తెలుపునని తెలియనది.

8

ఇది మొదటిఖండము.

ఇంక

రెండవఖండము.

ఓమ్

అచార్యుడు :-

తే. గీ. తెలిసె బ్రహ్మ బాగుగ నని తలఁతు వేని
తెలిసినదియు దై వములలో నరసినదియు
స్వల్పమే; నీవు మీమాంస సల్పవలయు;

శిష్యః—మనస్యే విదితం.

“నేను బ్రహ్మమును బాగుగాఁ దెలిసికొంటినని నీవు తలచినచో నిశ్చయముగా ఆబ్రహ్మరూపము గూర్చి తెలిసికొన్నదియు దైవములలో బ్రహ్మ రూపముగాఁ జూచినదియు స్వల్పమే. ఆబ్రహ్మమును గుఱించి ఇంకను నీవు మీమాంస చేయవలసి యున్నది”, అని గురు వనఁగా “నాకు బ్రహ్మరూపము తెలిసిన”దని తలంతు నని శిష్యుఁ డనెను.

నాఽహం మనస్యే సువే దేతి, నో నవే దేతి వేద చ

యోనస్తద్వేదత ద్వేజ, నో నవే దేతి వేద చ.

2

బ్రహ్మమును బాగుగ దెలిసికొంటినని నేను దలఁపలేను, తెలిసికొనలేదని గాని తెలిసికొంటి నని గాని తలంపను. “తెలిసికొన లేదని గాని తెలిసికొంటి ననిగాని నేను తలఁపను” అని యీ మా బ్రహ్మ చారులలో నెవ్వఁడు ఆబ్రహ్మమును గూర్చి తెలిసికొనునో వాఁడే యీ బ్రహ్మమును దెలిసికొనును.

యస్యాఽమతం తస్య మతం, మతం యస్య న వేద సః

అవిజ్ఞాతం విజానతాం, విజ్ఞాత మవిజానతాం.

ఇది శ్రుతివాక్యము. ఎవనికి బ్రహ్మస్వరూపమింతే యని నిశ్చయముగాఁ దెలియదో వానికి బ్రహ్మస్వరూపము తెలిసినది. ఎవనికి బ్రహ్మస్వరూపమింతే యని తెలియునో వాఁడా బ్రహ్మస్వరూపము నెఱుంగఁడు. బ్రహ్మస్వరూప మింతే యని తెలిసికొన్న వారికిఁ దెలియఁబడలేదు. బ్రహ్మస్వరూప మింతే యని తెలిసికొన్న వారికాబ్రహ్మస్వరూపము బాగుగ దెలియ”దని నిశ్చయము గలుగును. బాగుగ దెలియదను వారికి “మాకా బ్రహ్మస్వరూపము తెలిసిన”దని నిశ్చయము గలుగును.

శిష్యుడు:—

బ్రహ్మమది తెలిసెనని తలఁతు నేను

బ్రహ్మము నామరూపాదిరహితము శాంతము అద్వైతము ఏకము
వ్యాపిత్వముకాన మరుష్య శరీరాదులందును, అగ్ని, సూర్యుడు
మొదలగు వానియందును, నీవు బ్రహ్మముగఁ దెలిసికొన్నది స్వల్పమే
యని భావము.

తే. గీ. బ్రహ్మ సరిగఁ దెలిసె నని తలఁపలేను

తెలియ దని తెలిసె ననియఁ దలఁవలేను

“తెలియ దని తెలిసె ననియఁ దలఁవ” ననుచు

వేరు మూలోన నది గాంత్రో వారె గాంత్రు.

బ్రహ్మము శబ్దస్పర్శ నామరూపాదులు లేక సర్వ విలక్షణమైనది కాన
అది పూర్తిగఁ తెలియఁబడినదియఁ దెలియనే తెలియక పోయిన
దియఁ గాదని భావము. 2

తే. గీ. తెలియ దని యెవ్వఁ డను, వాఁడె తెలిసికొనియె

తెలియునని యెవ్వఁడను, వాఁడె తెలిసికొనఁడు

అది తెలిసినవారికిఁ దెలియనిదె యగును

అది తెలియనివారికిఁ దెల్పి నట్టి దగును.

ఆచార్య శిష్యులవాక్యము పిదప శ్రుతియే స్వయముగ నిట్లు చెప్పి
నది. బ్రహ్మస్వరూపము అవాఙ్మానస గోచరమును సర్వవిలక్షణ
మును గాన బ్రహ్మస్వరూపము బాగుగ తెలిసిన దనుకొన్న వారికి ఆ
బ్రహ్మముసరిగఁ దెలియ దని నిశ్చయ మగును. బ్రహ్మస్వరూపము
బాగుగ దెలియ దనుకొన్న వారికి ఆ బ్రహ్మము సరిగఁ దెలిసినదని
నిశ్చయ మగునని భావము. 3

ప్రతిబోధః దితం మత, మమృతత్వం హి విందతే
ఆత్మనా విందతే వీర్యం, విద్యయా విందతేఽమృతం.

కట్టెలు మొదలగువానియందు వానికంటె విలక్షణమైన యగ్ని
తోఁచునట్లు బుద్ధిగత విషయ జ్ఞానములకంటె విలక్షణముగ సాక్షిగాఁ
దోఁచు బ్రహ్మము బోధ బోధలోను (లేక గురు బోధచేఁ గాని)
దెలియంబడినదై బాగుగఁ దెలియఁబడును. ఆత్మ విజ్ఞానముచే సామర్థ్య
మును బొంది ఆత్మబోధక విద్యచే అమృతత్వ మొందును. 4

ఇహ చే ద వేదీ దథ సత్య మస్తి, నచే దిహ వేదీ
న్మహతీ వినష్టిః, భూతేషు భూతేషు
విచిత్ర ధీరాః, ప్రేత్యాఽస్మాక్లోకా దమృతా భవంతి.

నరుఁడు ఈ లోకముందె బ్రహ్మమును దెలిసినచో మఱి యీ జన్మ
ధన్యుగురు. ఇందె బ్రహ్మమును దెలియనిచో మహావినాశము
గలుగురు, అన్ని ప్రాణులలోను ధీరులు ఆ బ్రహ్మమును దెలిసికొని
యీ లోకము వీడి అమృతు లగుదురు. 5

ఇది ద్వితీయః ఖండః

అథ

తృతీయః ఖండః

బ్రహ్మ హ దేవేభ్యో విజిగ్మే, తస్య హ బ్రహ్మణో
విజయే దేవా అమహీయంత, తవిక్షంతాన్మృక
మేవాఽమ విజయోఽస్మాక మేవాఽమ మహి మేతి.

బ్రహ్మము దేవతలకంటెను అపురుషును జయించెను. ఆ బ్రహ్మ జయన
పఁగా దేవతలు మహిమ గొందిరి. “ఈదయః సు, ఈమహిమ, మాదే”
యని దేవత లపుడు అనుకొనిరి.

తే. గీ. బోధబోధను సాక్షిగా బోధపడిన

నది తెలియు; దానిఁ గను జనుఁ డమృతుఁడగును

ఆత్మవిజ్ఞానమునను సామర్థ్య మొంది

పిదప నాత్మవిద్యను మోక్షపదవిఁ గాంచు.

ఆత్మస్వరూప విజ్ఞానముచే శక్తిని బొంది యాత్మవిషయక జ్ఞానముచే
మోక్షమును బొందు నని భావము. 4

మధు. ఇహముననె బ్రహ్మఁ గనినచో నీజన్మ ధన్య మగును

ఇహముననె బ్రహ్మఁ గననిచో నెంతో యనర్థమగును

మహిని నెల్ల ప్రాణులలోన ధీరు లాత్మమును జూచి

యిహము వదలి పిదపఁ గృతకృత్యులై ముక్తిగాంఢ్రు. 5

ఇది

రెండవ ఖండము.

ఇంక

మూడవ ఖండము.

తే. గీ. దేవదానవ రణమున దేవతలకు

జయము నీశుఁడు గూర్చె నాజయమునందు

దేవతలు మహిమను బొంది, “యావిజయము

తన్నహిమయుఁ దమదె” యని తలఁచినారు. 1

తద్దైపాం విజజ్ఞా, తేభ్యోహప్రాదు ర్బభూవ
తన్న వ్యజానంత, కి మేత ద్యక్ష మితి.

ఈ దేవతలయొక్క మిథ్యాభిమానమును బ్రహ్మము తెలిసికొని వారి
కొఱకు తాను ప్రత్యక్షమయ్యెను. అంతట ఈ పూజ్యమగు పదార్థ
మేము ఆ దేవతలు తెలిసికొనిలేకపోయిరి. 2

తేఽగ్ని మబ్రువన్, జాత వేద ఏత ద్విజానీహి
కిమిదం యక్ష మితి, తథేతి తదభ్యద్రవత్.

ఓజాతవేదుఁడా! యీ పూజ్యమైన పదార్థ మేము దానిని తెలిసికొను
మని యాదేవతలు అగ్నితో అనిరి. అట్లే యని యాయగ్ని యా పదార్థ
మును సమీపించెను. 3

త మభ్యవద త్కోఽసీ, త్యగ్ని ర్వా అహ మస్మీ త్యబ్రవీ
జ్జాతవేదా వా అహ మస్మీతి.

ఆపదార్థము “నీవేవరపు” అని యగ్ని నడిగెను. “నేను అగ్నిని,
జాతవేదుఁడను (సర్వజ్ఞుఁడను) గాఁ గూడ నుంటి” నని యగ్ని
యనెను. 4

తస్మిం స్త్వయి కిం వీర్య మితి
అపీదం సర్వం దహేయం, యదిదం పృథివ్యామితి.

అట్టి నీయం దెట్టిశక్తి గలదని యాపదార్థ మడిగెను. “ఈ భూమియం
దున్న సమస్తమును దగులఁబెట్టుదు”నని యగ్ని యనెను. 5

తే. గీ. వా తలఁపెంచి యీశుండు వారియెదుట

నపుడె యద్భుతాకృతిని బ్రత్యక్ష మయ్యె

అంత నాపూజ్య మైనపదార్థ మేమొ

తెలిసికొనలేక పోయి దేవగణము.

2

తే. గీ. అంత దేవత లన్నితో ననిరి యిట్లు

సరగఁ దెలిసికొ మ్మని యేమొ జాతవేద!

ఎఱుఁగు మాపూజ్య మగువస్తు వేమొ యనఁగ

నట్లె యని దాని కడ కన్ని యరిగె దొరగ.

3

ఆ. వె. అన్నిఁ జూచి పిదప నాపూజ్య మగువస్తు

వెవర వీక్షింతుఁ బృచ్ఛ చేసె

అన్ని యిట్లు లనియె “నన్నిహోతుఁడ నేను

పీఠవడితి జాతవేదుఁ డనియు.”

4

కం. “అగుచో నీయం దేవిధ

మగుశక్తి గల”దని యావదార్థము పలుకన్

“జగమునఁ గలుగు చరాచర

మగు నన్నిటఁ గాల్ప నేర్తు”నని యగ్ని యనెన్.

5

తస్మైత్యణం నిదధా, వేత ద్దహేతి, తదుప ప్రేయాయ
సర్వజనేన, త న్నశశాక దగ్ధం, సతత ఏవ నివవృతే
నై త దశకం విజ్ఞాతుం యదేత ద్యక్షమితి.

దీనిని దహింపునుని యొకత్యణము నుంచెను. తన సర్వశక్తితో అగ్ని
దానిని సమీపించెను. దానిని దహింపలేక అగ్ని “యీ పూజ్య
పదార్థమేమొ తెలిసికొన శక్యముగా”దని యక్కడ నుండి వెను
కకు మరలెను. 6

అథ వాయు షబ్రువన్, వాయ వేత ద్విజానీహి
కి మేత ద్యక్షమితి, తథేతి తద భ్యద్రవత్.

ఓవాయువా! యీ పూజ్యమైన పదార్థమేమొ దీనిని తెలిసికొనుమని
యా దేవతలు గాలితో ననిరి. అట్లే యని యా వాయువు ఆపదార్థ
మును సమీపించెను. 7

త మభ్యవదతోఽసీతి, వాయు ర్వా అహ మస్మి
త్య బ్రవీ న్మాతరిశ్వా వా అహ మస్మితి.

ఆవస్తువు “నీ వెవరవు” అని వాయువు నడిగెను. “నేను వాయువను
మాతరిశ్వుడను (ఆకాశమందఃఁ దిరుగువాడను)గాఁ కూడ నుంటినని
వాయువనెను. 8

తస్మిం స్త్వయి కిం వీర్యమితి, అపీదం సర్వ
మాదదీయ యదిదం పృథివ్యా మితి.

అట్టి నీయం దెట్టి శక్తి గలదని యాపదార్థ మడిగెను. ఈ భూమి
యందు గల సమస్తమును ఆకర్షింపఁగల నని వాయువనెను. 9

తే. గీ. “కాల్చు మటు లేని” యొక్క గడ్డిపరక

నగ్ని యెదుట నీశుడు వైచె నగ్ని యంత

బలముకొలది గాల్పంగఁ బూని వ్యర్థుడగుచు

దెలిసికొనఁ జాల నని వెన్క తెన్నుపట్టె.

6

తే. గీ. అంత సురలు వాయువుతోడ ననిరి యిట్లు

త్వరగఁ దెలిసికొ మ్మది యేమి వాయుదేవ!

యెఱుగు మాపూజ్యమగు వస్తు వేమి యనఁగ

నట్లె యని వాయు వయ్యెడ కరిగె ద్వరగ.

7

ఆ. వె. అనిలఁ జూచి పిదప నాపూజ్య మగువస్తు

వెవర వీవటంచు బృచ్చ చేసె

వాయు విట్టు లనియె వాయుదేవుడ నేను

వృద్ధులంద్రు, మాతతిశ్వు డనియు.

8

కం. “అగుచో నీయం దేవిధ

మగు శక్తిగల” దని యాపదార్థము పలుకన్

జగమునఁ గలుగు చరాచర

మగునన్నిటి లాగివైతు నని వాయు వనెన్.

9

తస్మై తృణా నిదధా వేత దాధ త్స్వేతి, తమవ ప్రేయాయ
సర్వజనేన త న్న శశాకాదాతుః స తత ఏవ నివవృతే
నై త దశకం విఘ్నాతుం యదేత ద్యక్ష మితి. 10

దీని ఆకర్షింపుచుని యది యొకతృణ ముంచెను. తన సర్వ శక్తితో
వాయువు దానిని సమీపించెను. దానిని ఆకర్షింపలేక వాయువు
“ఈ పూజ్య పదార్థమేమొ తెలిసికొన శక్యముగా” దని యక్కడ
నుండి మరలెను.

ఆ థేద్ర మబ్రివన్ మఘవ న్నేత ద్విజానీహి కి మేత
ద్యక్ష మితి, తథేతి, తదభ్యద్రేత్ తస్మా త్తిరోదధే 11

“ఓ యింద్రుడా! యీ పూజ్యమైన పదార్థమేమొ తెలిసికొను” మని
యా దేవతలు ఇంద్రునితో నగరి. అట్లే యని యింద్రుడు
దానిని సమీపించెను. అంత ఆ పదార్థము అక్కడ నుండి మాయ
మయ్యెను.

స తస్మి న్నేవాకాశే స్త్రియ మాజగామ బహుశోభమానా
ముమాం హైయవతీం, తాం హోవాచ కి మేత ద్యక్ష మితి. 12

ఆ యాకాశమంతే స్త్రీరూపము ధరించి, ఎక్కువ శోభగల బంగారు
భూషణములు గల పార్వతిని జూచి సమీపించి ఆ ఇంద్రుడు ఈ పూజ్య
పదార్థ మేమని యడిగెను.

ఇది తృతీయః ఖండః.

అథ చతుర్థః ఖండః

సా బ్రహ్మేతి హోవాచ బ్రహ్మణో వా ఏత ద్విజయే
మహీయధ్వ మితి, తతో హైష విదాంచకార బ్రహ్మేతి. 1

“బ్రహ్మయొక్క యీ విజయమువలన మీరు మహిమ పొందితిరి”
యని మూపార్వతి చెప్పెను. పిదప ‘ఇది బ్రహ్మ’ మని ఇంద్రుడు
తెలిసికొనెను.

తే. గీ. "లాగు వటు లేని" యని యటుల్ గడ్డిపరక
వాయు నెగుట నీశుడు వైచే వాయు వంత
బలముకొలది లాగఁగఁ బూని వ్యర్థుఁ డగుచుఁ
దెలిసికొనఁ జాల నని వెన్క తెన్ను పట్టె.

తే. గీ. అంత దేవత లింద్రుతో ననిరి యట్లు
ఇపుడె తెలిసికొ మ్మది యేమొ యింద్ర! నీవు
ఎఱుఁగు మాపూజ్య మగు వస్తు వేమొ యనఁగ
నట్లె యని చేర నది మాయ మయ్యె నచట.

11

కం. సురపతి మిన్నున బంగరు
మెఱుఁగుల మేన మెఱయు పరమేశ్వరి గనియెన్
మఱియూ పదార్థ మేమని
యెఱుఁగఁగ నయ్యాదిశక్తి నింద్రుం డడిగెన్.

12

ఇది

మూడవ ఖండము.

త్రింశ

నాల్గవ ఖండము.

తే. గీ. "అదియె బ్రహ్మ; యా బ్రహ్మజయంబు వలన
అధిక మగు మహిమను మీర లందివారు"
ఇట్లు లాదిశక్తి వచింప నింద్రుఁ డవుడు
దీని బ్రహ్మముగా లోనఁ దెలిసికొనియె.

1

తస్మా ద్వా ఏతే దేవా అతితరా
మివాఽన్యాన్ దేవాన్ యదగ్ని ర్వాయు
రింద్రస్తే హ్యేన న్నేదిష్ఠం పస్వృశు
స్తే హ్యేన త్స్వధమో విదాంచకార బ్రహ్మేతి.

2

ఎందువల్ల అగ్ని, వాయువు, ఇంద్రుడు, వీరు ఈ బ్రహ్మమును
దగ్గరగా ముట్టుకొనిరో వీరే ఈ బ్రహ్మమును ముందుగా తెలిసి
కొనిరో అందువల్ల ఈ దేవతలు ఇతర దేవతలకంటే శ్రేష్ఠులై
యుండిరి.

తస్మా ద్వా ఇంద్రోఽతితరా మివాఽన్యాన్ దేవాన్ స హ్యే
న న్నేదిష్ఠం పస్వర్శ స హ్యేన త్స్వధమో విదాంచకార బ్రహ్మేతి. 3

ఎందువలన ఇంద్రుడు ఈ బ్రహ్మమును దగ్గరగా ముట్టుకొనెనో
దీని బ్రహ్మముగా మొదట తెలిసికొనెనో అందువలన ఇంద్రుడు
ఇతర దేవతలకంటే శ్రేష్ఠుడయ్యెను.

త స్యైష ఆదేశో యదేత ద్విద్యుతో వ్యద్యుతవా ఇతీతి
న్యమిమిష దా ఇత్యధిదే వతమ్.

4

ఆ బ్రహ్మయొక్క ఈ యుపదేశము మెఱుపుయొక్క మెఱుపు
వలె జరిగినది. ఇది దేవతల సమీపమున కనుతెప్పపాటు కాలమున
జరిగెను. ఇది అసిదేవతావిషయక మైనది.

అథా ధ్యాత్మం యదేత ద్గచ్ఛతీవ చ మనోఽనేన
చైత దుపస్మర త్యభీక్ష్యం, సంకల్పః.

5

ఇంక ఆత్మనుకూర్చి యుపదేశము చేయఁబడుచున్నది. ఏమనస్సు
ఈ బ్రహ్మమును దెలిసికొనఁబోవు చున్నదివలె నున్నదో యీ
మనస్సుచేతనే సాధకుడు ఈ బ్రహ్మమును స్మరించు చున్నాడు.
ఇదే సంకల్పము.

తే. గీ. తొలుత నగ్నియు వాయు విండ్రుఁడును దాని
 బ్రహ్మముగఁ దెలిసికొని దాని స్వర్కభాగ్య
 మొందుకతమున దేవతలందు వారు
 శ్రేష్ఠులై యుత్తమఖ్యాతిఁ జెందినారు.

2

తే. గీ. బ్రహ్మదరి కేగి యా స్వర్కభాగ్య మంది
 మొట్టమొదటనె తెలిసికొన్నట్టి కతన
 ఎల్ల దేవతలందు నాయొండ్రుఁ డంత
 నెంతయును శ్రేష్ఠుఁడై గణియింపఁబడియె.

3

తే. గీ. ఇట్లు బ్రహ్మాపదేశంబు చిటికెలోన
 మెఱపు మెఱసినరీతిని మెఱసిన యది
 మఱియఁ గనురెవ్వపాటులో జరిగెను: నధి
 దేవతాపరముగ నిది తెలుపఁబడియె.

4

తే. గీ. ఇంక నాత్మపరముగ వచింపఁబడును
 మనసు బ్రహ్మమున్ గనఁ బైన మయినయటులఁ
 జనును; సాధకుం డాబ్రహ్మ మనసుతోడఁ
 గరము స్మరియించు; శుద్ధసంకల్ప మిదియె.

5

తద్ధ తద్వనం నామ తద్వన విత్త్యుపాసితవ్యం

సయ పితదేనంపేదాభిహౌనం సర్వాణిభూతాని సంవాంఛంతి 6

అబ్రహ్మము ఆ ప్రాణిజాతమునకు వనమువంటిది. (=సేవింపఁదగినది) కాన “తద్వన” మని అబ్రహ్మము నుపాసింపవలయును. దానిని దెలిసిన వానిని సర్వభూతములు సేవించును. ఇట్లుకు వనమునకుఁ గలిగినట్టి సంబంధమే ప్రాణులకు బ్రహ్మమునకుఁ గలదనియుఁ దెలియునది.

ఉపనిషదం భో బ్రూ, హీత్వక్తా త ఉపనిషత్

బ్రాహ్మీం వావ త ఉపనిషద మబ్రూ మేతి. 7

“ఓభగవంతుఁడా! ఉపనిషత్తును జెప్పుము” అని యడిగితివి గాన సీక్తి యుపనిషత్తు చెప్పఁబడెను. ఇంక నీకు బ్రహ్మమును గుఱించిన యుపని షత్తును జెప్పెదము అని గురువు శిష్యునితో ననెను.

తస్యై తపో దమః కర్మేతి ప్రశిష్టా

వేదాః సర్వాంగాని, సత్య మాయతనం. 8

ఆ యుపనిషత్తునకు తపస్సు ఇంద్రియః గ్రహము. అగ్నిహోత్రాది కర్మలు వేదములు వేదాంగములగు శిక్ష కల్పము వ్యాకరణము నిరుక్తము ఛందస్సు జ్యోతిషము ఇవి యాధారమైనవి. సత్యము నివాసస్థానము.

యో వా ఏతా మేవంపే దాపహత్య పాప్మాన

మనంతే స్వర్గేలోకే జ్యేయే ప్రతితిష్ఠతి 9

ఏవఁడిట్లు ఈ బ్రహ్మవిద్యను దెలిసికొనునో వాఁడు పాపమును బోఁ గొట్టుకొని అనంతమైన యుత్తమమైన అనందమయమైన పరబ్రహ్మ మందు నిలుచును.

తే. గీ. బ్రహ్మ మది, వృక్షములఁబోలు ప్రాణితతికి
వనముగఁ బ్రసిద్ధపకాట “తద్వన” మటంచు
బ్రహ్మము నుపాసనము చేయవలయు; దీనిఁ
దెలియు నరుని భూతములెల్లఁ గొలుచుచుండు.

తత్ = 3 ప్రాణిసమూహమునకు, వనము = సేవింపదగినది అని వ్యుత్పత్తి,
వన = సంభక్తా అవి ధాతువు (నారాయణ విరచిత కేనోపనిషద్దీపిక
ననుసరించి యీ వ్యాఖ్య) 6

తే. గీ. “ఓయి భగవంతుఁడా! నాకు నుపనిషత్తు
చెప్పఁడని యంటి” వది గాన నిప్పు డిటుల
నుపనిషత్తు చెప్పఁబడెను; నిపుడే బ్రహ్మ
దెలుపు నుపనిషత్తు నింక బోధింతుమోయి.

ఇది శిష్యుని గూర్చి గురువు చెప్పిన వాక్యము. 7

తే. గీ. తపము దమమును సన్నిహితాది క్రియలు
అఖిల వేదంబులు మఱి వేదాంగములును
ఆయుషఃషత్తునకు నాశ్రయంబు లగును
సత్య మొకటే దానికి నివాసస్థలంబు. 8

దమము = ఇంద్రియ నిగ్రహము, శిక్ష, వ్యాకరణము, నిరుక్తము,
ఛందస్సు, బోధితము, కల్పము అనునవి వేదాంగములు.

తే. గీ. దీని నెవఁ డిట్లు చక్కఁగఁ దెలిసికొనునో
వాఁడు పాపంబు నంటక స్వచ్ఛమతిని
నంతు లేక శ్రేష్ఠమయి యానంద మయిన
నిర్గుణ బ్రహ్మవదమున నిలుచు నిలుచు. 9

శాంతి మంత్రః ఓమ్

సహ నా వవతు, సహనౌ భునక్తు సహవీర్యం కరవౌవహై
తేజస్వి నా వధీత మస్తు, మా విద్విషావహై.

పరమాత్మ మమ్మిద్దటను గూడ రక్షించుఁగాక, మమ్మిద్దటను గూడ
బోషించుఁగాక, మేమిద్దటము గూడ విద్యాసామర్థ్యమును బొందు
దుముగాక. మేము చదివినది తేజస్సుగలదై సార్థికమగుఁగాక, మే
మిరువురము పోరాడకుందుముగాక.

ఓం అప్యాయంతు మమాంగాని వాక్రక్షాణ శ్చక్షుః
(శ్రోత్ర) మథో బల మింద్రియాణి చ సర్వాణి.

నాయంగములైన వాక్కు ప్రాణము, కన్ను, చెవి, శక్తి యన్ని
యింద్రియములును సంతృప్తిగా నుండుగాక.

సర్వం బ్రహ్మోపనిషదం, మాఽవశం బ్రహ్మనిరాకుర్యాం
మామా బ్రహ్మనిరాకరోద నిరాకరణ మస్త్య నిరాకరణం మేఽస్తు.

ఉపనిషత్తులు తెలుపునది అంతయు బ్రహ్మమే. నేను బ్రహ్మమును
నిరాకరింపకుండునుగాక. బ్రహ్మ నన్ను నిరాకరింపక బోవుఁగాక,
నిరాకరింపకుండుట యగుఁగాక, నన్ను నిరాకరింపక పోవుఁగాక.

తదాత్మని నిరతే, య ఉపనిషత్సు ధర్మాస్తే
మయిసంతు తే మయి సంతు.

అట్టి యాత్మపయి ఆసక్తిగలవానియందును, ఉపనిషత్తులందును ఏ
ధర్మములుగలవో యవి నా యందుండుఁగాక. అవి నా యందుండుఁ
గాక.

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతిః

ఇది చతుర్థః ఖండః

కేనోపనిషత్ సమాప్తా.

శాంతి మంత్రము.

ఓమ్

మమ్మిశుఁడేలుతన్ మమఁ బెంచుఁ గాపులన్
మేము తగు సామర్థ్య మెపు డొందుఁ గాపులన్
మేము చదివినదెల్ల మిగులఁ దేజిల్లుతన్
మేమెపుడు నేద్యేష మెఱుఁగకయె యుండుతన్.

ఇది గురుశిష్యుల పరస్పర ప్రార్థనము. ఈ యపనిషత్తులలోఁ దెలిసి
కొన్నది యనుభవములోనికి వచ్చి సార్థకము కావలయునని భావము.

నాయంగముల్ వాక్కు ప్రాణంబు కన్నుల్ చెవుల్ శక్తి
సర్వేంద్రియంబుల్ సదా సత్య ధర్మంబు లే కార్యముల్
చేయు సామర్థ్యముల్ గల్గి సత్యప్రితో నుండుతన్
ఉపనిషత్తుల్ ప్రబోధించు సర్వంబు బ్రహ్మంబె యాబ్రహ్మమున్
నేను వారింపకే యుండుతన్ నన్ను బ్రహ్మంబు వారింపకే
యుండుతన్ నన్ను వారింపకే యుండుతన్.

ఉపనిషత్తులలో ప్రబోధింపఁబడిన బ్రహ్మమును పొందుటకుఁ దగు
సాధనము జేయుదునుగాక యని భావము.

ఉపనిష త్సూక్తులందున్ ప్రశాంతాత్మతా
వారియం దెట్టి ధర్మంబు లొప్పారునో యట్టి ధర్మం
బులుం గూడ నాయందు వర్తిల్లుతన్ సర్వదా
యవ్వి నాయందు వర్తిల్లుతన్.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

ఉపనిషత్సుధా కఠోపనిషత్

(కృష్ణ యజుర్వేదాంతర్గతా)

ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమా వల్లి.

శాంతిమంత్రః

ఓమ్.

సహ నా వవతు సహనౌ భునక్తు సహ వీర్యం కర నావహై
తేజస్వి నా వధీత మస్తు మా విద్విషావహై॥

తా. పరమాత్మ మమ్మిద్దటచ రక్షించుఁగాక. మమ్మిద్దటచ
బోషించుఁగాక. మే మిద్దటము కూడ వివ్యాసామర్థ్యమును బొందు
దుముగాక. మే మిద్దటము చదివినది తేజస్సు గల దగుఁగాక. మే
మిరువురము పోరాడకుందుముగాక.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతి

ఓమ్ ఉశన్ హ వై వాజశ్రవసః సర్వవేదసః దదౌ
తస్య హ నచికేతా నామ పుత్రః ఆస.

1

తా. వాజశ్రవసుఁడు యజ్ఞఫలమును గోరినవాఁడై యజ్ఞమందు
తన ధన మంతయు దానము చేసెను. అతనికి నచికేతుఁ డను పుత్రుఁడు
గలఁడు.

తం హ కుమారం సంతం దక్షిణాసు నీయమానాసు
శ్రద్ధా వివేశ సోఽనున్యత॥

2

ఉపనిషత్సుధ కరోపనిషత్తు

(కృష్ణ యజుర్వేదము లోనిది)

మొదటి యధ్యాయమున మొదటిపల్లి

శాంతిమంత్రము.

ఓమ్.

మమ్మీశుః శేఘ్రతన్ మమః బెంచుః గావుతన్
మేము తగు సామర్థ్య మెపు డొందుః గావుతన్
మేము చదివిన దెల్ల మిగులః దేజిల్లుతన్
మే మెప్పుడున్ ద్వేష మెఱుగకయె యుండుతన్.

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతికి

క. మను వాజశ్రవసుండను

ఘనుః డిమ్మహి యజ్ఞఫలము కాఁక్షించి కడున్

ధనమంత దానమిడె; నా

తనికిన్ నచికేతుః డనెడి తనయం డుండెన్॥

వివ:- ఈ యుపనిషత్తు కఠమహర్షి చే దర్శింపఁబడినది గానఁ
కరోపనిషత్తు అని పిల్వఁబడెను.

తే. తండ్రి దక్షిణలో విశ్వజిద్యాగమందు

ఋత్విజులకు సదస్యుల కిచ్చుచుండ

ఋత్విక్-లకు సదస్యులకు దక్షిణ లీయఁబడుచుండఁగా సత్పరుషుడైన యా కుమారునికి శ్రద్ధ గలిగెను. అతఁ డిట్లు తలఁచెను.

పీతోదకా జగ్ధతృణా, దుగ్ధదోహ నిరిందియాః

అనందా నామ తే లోకా, స్తాన్ స గచ్ఛతి దదత్ ॥

3

ఇదివఱకు నీరుత్రాగి యిప్పుడు త్రాగలేక, ఇదివఱకు గడ్డితిని యింకఁ దినలేక, ఇదివఱకుఁ బాలిచ్చి యింకఁ బాలివ్వని, యింక ఈనలేని గోవులను దానము చేయువాఁడు ఆనందకరముగాని లోకములను పొందును.

స హోవాచ పితరం, తత (తాత) కస్మై మాం దాస్యసీతి

ద్వితీయం తృతీయం తం హోవాచ, మృత్యవే త్వా దదామీతి 4

‘తండ్రి! నన్నెవరికిచ్చెదవు’ అని యతఁడు తండ్రితో ననెను. రెండవ సారి మూడవసారి తండ్రి నడిగెను. “మృత్యువు కొఱకు నన్నెచ్చెదను” అని తండ్రి కోపముతో ననెను.

(భాష్యం) స ఏవముక్తః పుత్రీ ఏకాంతే పరిదేవయాంచకార.

(తా. చూ. ప్రక్క—)

బహూనామేమి ప్రథమో, బహూనామేమి మధ్యమః

కిం స్వి ద్యమస్య కర్తవ్యం, యస్మయాఽన్య కరిష్యతి॥ 4

చాలమంది శిష్యులలో నేను మొదటివాడనుగ నుంటిని. చాల మందిలో మధ్యముడనుగానైన నుంటిని. నేను యమునికిఁ జేయవలసి నదేమి? నావల్ల అతని కేమి లాభము కలుగును?

(భాష్యం) తథాపి తత్పితౄర్వచో మృషా మాభూ దిత్యేవం మత్వా పరిదేవనా పూర్వక మాహ పితరం లోకావృప్తం “కింమయోక్త” మితి.

(చూ. తత్పర్యము ప్రక్క—)

అమలగుణుడై న సచికేతుఁ డాక్షణంబు

యెద సదుద్దేశ ముదయింప నిట్లు తలఁచె॥

2

ఆ. “నీరు త్రావలేని, నెమరు వేయఁగలేని

పాల నీయని, యింకఁ జూలు గనని

యావు లిచ్చు దాత యసుఖంబులై యుండు

భువనములను నెప్పుడు పొందుచుండు”

3

తే. అనుచుఁ దలపోసి తండ్రితోఁ దనయుఁ డపుడు

తండ్రి ! నన్నెవ్వరికి నీయఁ దలఁచి నాఁడ

వనుచు నినుమాటు ముమ్మాటు లడుగ నలిగి

యముని కర్పింతు నిన్నని యనియెఁ దండ్రి॥

4

(భాష్యము) తండ్రిచే నిట్లు పలుకఁబడి ఏకాంతమందు పుత్తుఁ డిట్లు విచారిం చెను.

ఆ. వె. పదురలోన నేను మొదటివాఁడుగ నుంటి

పోని నడిమివాఁడ నేని యగుదు

నట్టి నేను యముని కాచరించున దేమి

యిప్పుడు ననుఁ గని యముఁ డేమిపొందు॥

5

(భాష్యము) అయినను తన తండ్రి మాట యబద్ధము కారాదని తలఁచి ‘నేనేమి యంటిని’ అని విచారించు తండ్రితో విచారముతో నిట్లనియె.

అనుపశ్య యథా పూర్వే ప్రతిపశ్య తథాఽపరే
 నస్యమివ మర్త్యపచ్యతే, నస్యమివాఽఽ జాయతే పునః 6

మన పూర్వులెట్లు నడచిరో చూడుము. ఇప్పటివారు గూడ ఎట్లు
 నడచుచున్నారో చూడుము. మనుష్యుఁడు పంటవలెఁ బండి రాలను.
 పంటవలె దిరిగి పుట్టును.

(భాష్యం) సవవము క్తః పితౄఽఽత్మనః సత్యతాయై ప్రేషయామాస.
 సచ యమభవనం గత్వా తిప్రో రాత్రీ రువాస యమే పోషితే.
 ప్రోష్యాఽఽగతం యమ మమాత్యా భార్యా వా ఊచుః
 (చూ.తా. ప్రకర)

వైశ్వానరః ప్రవిశ త్యతిథి బ్రాహ్మణో గృహన్
 తస్యైతాం శాంతిం కుర్వంతి హర వై వస్వ తోదకం. 7

అతిథియైన బ్రాహ్మణుఁడు ఇంటికి అగ్ని హోత్రుఁడై ప్రవేశించును.
 అతనికి జనులు శాంతిని గూర్చెదరు. యముఁడా! యతనికి నీళ్లు తెమ్ము.

ఆశాప్రతీక్షే సంగతం సూన్యతం చేష్టాపూర్తే పుత్రపశూంశ్చ సర్వాన్
 వతద్వృంక్తే పురుష స్యాల్పమేధసో యస్యాఽనశ్నన్ బ్రాహ్మణోగృహే.

ఏవనియింట బ్రాహ్మణుఁడు భుజింపక యుండునో యా యల్పబుద్ధి
 గల పురుషుని యాశను (=తెలియని పొందఁదగిన స్వర్గాది ఫలమును)
 ప్రతీక్షును (=తెలియఁదగిన రాజ్యాదిఫలమును) సత్సంగ ఫలమును,
 ప్రియవాక్కులవల్ల సిద్ధించిన ఫలమును, యజ్ఞఫలమును, నూయి త్రవ్వించుట
 మొదలగు వానివల్ల వచ్చిన ఫలమును, పుత్రులను బశువులను
 అన్నిటిని ఇది నశింపజేయును.

కం. మన పూర్వుల నేటి ప్రజన్
గనుఁగొను మేరీతి వారు నడచిరొ భువిలో
మనుజుఁడు సస్యము పోలిక
ననయము పండుచును జనన మందుచు నుండున్.

6

(భాష్యము) ఇట్లు చెప్పఁగాఁ దండ్రి తన సత్యమును నిలుపుకొనుటకుఁ
గొడుకును బంపెను. ఆ నచికేతుఁడును యముని యింటికి వెళ్ళి
యముఁడు ఎక్కడికో వెళ్ళఁగా నచ్చటనే మూఁడు రాత్రులు
భుజింపక యుండెను. తిరిగి వచ్చిన యమునితో అతని మంతులు
గాని భార్యగాని యిట్లనిరి.

తే. గీ. అతిథియై గృహస్థులయిండ్ల కరుగవెంచు
బ్రాహ్మణుఁడు సాక్షాత్తుగా వహ్నిసుమ్మ
ఆతనిని శాంతిపఱచెద రార్యు లెల్ల
సంబువులఁ దెమ్ము యమ! వాని కర్ఘ్య మీయ॥

7

వివ:-ఒక తిథి కంటె నెక్కువగా నింట నుండనివాఁడు అతిథి. బ్రాహ్మ
ణుఁడు=బ్రాహ్మవేత్త.

తే. గీ. ఎవనియింట బ్రాహ్మణుఁడు పస్తువడియుండు
నట్టివాని జ్ఞాతాజ్ఞాత ప్రాప్యఫలము
సూన్యతము, యజ్ఞఫలితంబు, సుతులు పనులు
పూర్తములు సర్వము నశించి పోవుఁ జుమ్మి॥

8

వివ:-జ్ఞాతాజ్ఞాత ప్రాప్యఫలము=జీవుల కర్మలనుబట్టి కలుగు తెలిసి
పోందఁదగు రాజ్యాధి ఫలములు, అజ్ఞాత ఫలము=తెలియని పొందఁ
దగిన స్వర్గాది ఫలములు, సూన్యతము=ప్రియవాక్యఫలము, పూర్తములు
=చెఱుపు, తోట, నూయి, గుడి మొదలగువానిచే గల్గు ఫలములు.

(భాష్యం) ఏవమక్తో మృత్యు రువాచ నచి కేతస
ముపగమ్య పూజాపురస్సరః (తా. చూ. ప్రక్క)

తిస్రోరాత్రీ ర్య దవాతీన్ గృహే మేఽసశ్నన్ బ్రహ్మన్న తిథి ర్నమస్యశి
సమస్తేఽస్తు బ్రహ్మన్ స్వస్తిమేఽస్తు తస్మా త్ప్రతి త్రేన్ వరాన్ వృణీష్వ.

ఓ బ్రాహ్మణుడా! నమస్కరింపదగిన యతిథివై వచ్చి నాయించి
భుజింపక యెందువల్ల మూడు రాత్రు లంటివో యందువల్ల ఒక్కొక్క
రాత్రి కొక్కొక్కవరము చొప్పున మూడు వరములు కోరుకొనుము.
ఓ బ్రాహ్మణుడా! నీకు నమస్కార మగుగాక. నాకు శుభ మగుగాక.

న చి కే తాః—

శాంతసంకల్పః సుమనా యథా స్యా ద్వీతమన్యర్గోతమో
మాఽభిమృత్యో త్వత్ప్రసృప్తం మాఽభివదే త్ప్రతీత,
ఏత త్త్రయాణాం ప్రథమం పరం వృణే.

ఓ యముడా! నాతండ్రుడియగు గోతముడు శాంతించిన సంకల్పము
కలవాడై ప్రసన్నుడై నన్నుగూర్చి కోపము లేనివాడై నన్న నీచే
విడువదలడినవానిగా నమ్మి ప్రీతితో బల్కునట్లు ఈమూడు వరము
లలో మొదటి వరముగా దీని నడుగుచున్నాను.

యమః —

యథా పురస్తా ద్భవితా ప్రతీత, షోద్ధాలకి రౌరణి ర్మ త్వప్రసృప్తశ
సుఖంరాత్రీః శయితా వీతమన్య స్త్వా దదృశివాన్
మృత్యుముఖా త్ప్రము క్తం.

అరణిని కుమారుడై న యద్దాలకుడు నాచే ననుజ్ఞ పొందినవాడై
యిదివఱకువలె నీయందు నమ్మకము గలవాడై యుండును. కోపము
వీడి సుఖముగా రాత్రులందు నిద్రించును. నిన్ను మృత్యు ముఖము
నుండి విడిచినవానినిగా జూడగలడు.

(భాష్యము) ఇట్లు పలుకఁగా యముఁడు నచికేతుని సమీపించి పూజించి యిట్లనియె.

తే. గీ. ఓయి బ్రహ్మస్వరూప! చేదోయి మోక్షు

మ్రొక్కఁదగు నతిథిగ వచ్చి మూఁడు నాళ్ళు

పస్తుపడి యిఁట నుంటి; వీపాప మేమి

పోరయనటు కోరుకొను మూఁడు వరము లిపుడు.

9

న చి కే తుఁ దు :-

మృత్యుముఖమునఁ బడిన వీఁడేటి క నెడు

తలఁపు శాంతిల గౌతముం డలుక యుడిగి

ఈవు నను ముక్తుఁ జేయుట యెల్ల నమ్మి

ప్రీతి మాటాడఁ దొలి వరంబిమ్ము యముఁడ!

10

య ముఁ దు :-

నాయనుగ్రహంబున నరుణాత్మజురెడి

నీదుతండ్రి యుద్ధాలకుం డెప్పటివలె

ప్రీతిఁ గని యల్లకయె నీవు మ్రుత్యుముఖము

గడచు టది చూచి సుఖసిద్ధి గంచు నిశల.

11

న చి కే తాః —

స్వర్గే లోకే న భయం కించ నాస్తి, న తత్ర త్వం న జరయా విభేతి
ఉభే తీర్త్వాఽశనాయా పిపాసే, శోకాతిగో మోదతే స్వర్గలోకే

తా. స్వర్గలోకమున ఏభయమునులేదు, అక్కడ నీవు లేవు. ముసలి
తనముచే అక్కడి జనము భయపడరు. ఆకలి దప్పికల రెంటిని దాటి
విచారములేక స్వర్గలోకములో ఆనందింతురు.

స త్వ మగ్నింస్వర్గమధ్యేష్యశ్యో, ప్రబ్రూహిత్వం శ్రద్ధధానాయ
మహ్యం స్వర్గలోకా అమృతత్వంభజంత ఏత ద్వితీయేన వృణే వరేణ

తా. ఓ మృత్యుదేవతా! స్వర్గసాధనమగు నగ్ని నెఱుఁగుదువు.
శ్రద్ధగల నాకు దానిని జెప్పుము. స్వర్గమందలి వారు చావును బొం
దరు. ఇదే రెండవ వరముచే నడుగుచున్నాను.

య మః —

ప్రతే బ్రహ్మి తదు మే నిబోధ, స్వర్గమగ్నిం నచికేతః ప్రజానన్
ఆనందలోకా ప్తి మథో ప్రతిష్ఠాం, విద్ధి త్వ మేతం నిహితం గుహాయాం

తా. ఓ నచికేతుడా! స్వర్గమునకు సాధనమైన యగ్నిని గూర్చి
ఎఱుఁగుదును. నీకు దానిని బాగుగఁ జెప్పెదరు దానిని నావల్లఁ దెలిసి
కొనుము. దీనిని స్వర్గలోకము పొందించుదానినిగను జగత్తున కాధార
మైన దానినిగను, విద్వాంసులబుద్ధి యను గుహలో నున్న దానినిగను
దెలిసికొనుము.

లోకాది మగ్నిం త మువాచ తస్మై, యా ఇష్టకా యావతీ ర్వా
యథా వా స చాపి తత్రత్యవద ద్యథోక్త మథాస్య మృత్యుః
పుర రేనాహతుష్టః.

15

తా. లోకమున కాధారమైన యగ్నిఁ గూర్చి యముఁడు నచికేతు
నకుఁ జెప్పెను. దానికెన్ని ఇటుకలు కావలయునో ఎంతవి గావలయునో
ఎట్లు చేయవలెనో కూడఁ జెప్పఁగా నచికేతుఁడు యముఁడు చెప్పిన
రీతిగాఁ జెప్పెను. అంత అది విని మెచ్చుకొని తిరుగ యముఁ డనెను.

న చి కే తుఁ దు :—

తే. గీ. స్వర్గమం దెట్టి రోగాది భయము లేదు
చంపుటకు నీవు లేవుగా ! జరయు రాదు
ఆకలిని దప్పికను దాటి శోక మేమి
పొందక యట నుందురట యానందముగను.

12

తే. గీ. స్వర్గవాస్తవ్య లమృతత్వ పదవి గాంతు
అట్టిస్వర్గసాధన మైన యగ్ని నెఱుఁగు
దీవు యమ ! స్వర్గమున శ్రద్ధ నెఱుఁగునాకు
నగ్ని నెఱిఁగింపు మిదియె గెండవ వరంబు.

13

య ముఁ దు :—

తే. గీ. అగ్ని నెఱుఁగుదు, స్వర్గసంప్రాప్తి హేతుః
నగ్ని నెఱిఁగింతు నచికేత ! యరసికొనుము
అదియు స్వర్గసాధనము లోకాశ్రయంబు
హృదయగుహ నుండునది యని యెఱుఁగుమోయి.

14

తే. గీ. యముఁడు లోకాది యగు నగ్ని నపుడ చెప్పె
నెట్టి యిటుకలో యవి యెన్నో యెట్లు చేయ
నగునొ గూడఁ జెప్పఁగ నాతఁ డట్లే సరిగఁ
జెప్ప విని మెచ్చి యముఁ డంతఁ జెప్పె మరల.

15

త మబ్రవీ త్ప్రియమాణో మహాత్మా వరం తవేహద్య
దదామి భూయః తవైవ నామ్నా భవితాయ మగ్నిః
స్యంకాం చేమామనేకరూపాం గృహణ.

తా. మహాత్ముడైన యముడు సంతోషించినవాడై నచికేతుని
కిట్లనియె. ఇప్పుడు నీ కింకొకవర మిచ్చెదను. నీ పేరుతోనే యాయగ్ని
ప్రసిద్ధిపొందును. అనేక రూపములు గల యా మాలికను లేక అనేక
భోగములు గల యా మార్గమును గ్రహింపుము.

త్రిణాచికేత స్త్రిభి రేత్య సంధిం త్రికర్మ కృత్తరతి జన్మమృత్యు
బ్రహ్మజ్ఞం దేవ మీడ్యం విదిత్వా నిచాయ్యేమాం శాంతి
మత్యంతమేతి.

తా. మూడుసార్లు నచికేతాగ్నిని చయనము చేసినవాడై, తల్లి
దండ్రుల గురువుల శాసనప్రకారము నడచి యజ్ఞములు, దానము,
వేదాధ్యయనములు చేసినవాడు చావుబుట్టుకలను దాటును. బ్రహ్మ
మునుండి పుట్టి జ్ఞానరూపుడైన, స్తుతింపఁదగిన దేవుని దెలిసికొని
చూచి యత్యంతమైన ఈశాంతిని బొందును.

త్రిణాచికేత స్త్రయ మేత ద్విదిత్వా య ఏవం విద్వాం శ్చినుతే
నాచికేతం స మృత్యుపాశాన్ పురతః ప్రహోద్య, శోకాతిగో
మోదతే స్వర్గలోకే.

తా. ఏ విద్వాంసుడు మూడుసార్లు నాచికేతాగ్నిని చయనము
చేసినవాడై ఎన్ని యిటుకలో, ఎంతటివో, యెట్లొ ఈమూఁటిని తెలిసి
కొని యిట్లు నాచికేతాగ్నిని చయనము చేయునో వాడు చనిపోక
ముందుగనే మృత్యుపాశములను ద్రెంచి వైచి శోకమును దాటి స్వర్గ
లోకమున సంతోషించును.

ఏష తేగ్ని ర్నచికేతః స్వర్గో య మవృణేథా ద్వితీయేన వరేణ
ఏత మగ్నిం తవైవ ప్రవక్ష్యంతి జనాః స్తుతీయం వరం
నచికేతో వృణేస్వ.

తా. ఓ నచికేతుడా! ఏ యగ్నిని రెండవ వరముచే గోరితివో
యట్టి స్వర్గసాధనమైన యగ్ని యిదిగో. ఈయగ్నిని నీ పేరుతోనే జనులు
పిలిచెదరు. నచికేతుడా! మూడవ వరమును గోరుము.

తే. గీ. అటు మహాత్ముడౌ యముఁ డెంతో యలరి పలికె
మఱి యు నిదె నీకు నింకొక్కవరము నిడుదు
నీను పేరనె యీయగ్ని నెగడఁ గలదు
ఈవిచిత్రపక్షా దండ గ్రహింపు మోయి.

16

వివ:- ఈవిచిత్రపక్షాదండ=ధనాదిరూపమైన మాలిక లేక భోగరూప
మైన దారి.

మధు. నాచికేత సాగ్నిని చయనంబు ముమ్మారు చేసి
పితృగురుల మెచ్చి దా నేష్టి వేదపాఠము లొనర్చి
జన్మమృత్యువు లనియెడు సొకెళ్ళనుండి దాటు
దేవు స్తవనీయు, సర్వజ్ఞుఁ డెలిసి ప్రశాంతి గాంచు॥

17

వివ :- పితృగురులు=మాతాపితృగురులను దా నేష్టి వేదపాఠములు=దాన
ములు, ఇష్టి=రూగములు, వేదాధ్యయములు.

మధు. ఎట్టి యిటుకలో యవి యెన్నో యెట్లు చేయంగవలెనో
యెఱిగి నాచికేతాగ్ని ముమ్మారు చయనంబుచేయు
పండితుండు మృత్యుపాశముల్ ఖండించివైచి ముందె
యవల వగ దాటి, స్వర్గమునందు నానంద మొందు॥

18

కం. ఎది రెండవవరమున నడు
గుదు వదె యీస్వర్గ్య మగ్నిఁ గొను నచికేతా!
ఇది జనముల నీ పేరను
బ్రథితం బగు; నికఁ దృతీయవరము నడుగుమీ.

19

న చి కే తః —

యేయం ప్రేతే విచికిత్సా మన ప్యే - స్తీ కే నాయ మస్తీతి చై కే
ఏత ద్విద్యా మనుశిష్ట స్వయాపాం, వరాణా మేష వర స్త్రుతీయః

తా. మనుష్యుడు చనిపోగా అత్త మను ది యున్నదని కొందఱు, లేదని కొందఱు. ఇట్టి యీసందేహమును వీచే నుపదేశించబడి నేను తెలిసికొందును గాక, ఇది వరములలో మూడవ వరము.

యమః —

దేవై రత్రాపి విచికిత్సితం పురా, సహి సువిజ్ఞేయ మాణు రేష ధర్మ
అన్యం వరం నచి కేతో వృణీష్వ మా మోషా తీ రతి మాన్యజై సం

తా. ఈ విషయములలో బూర్వము దేవతలచే గూఢ సందేహించబడినది. ఇది సులభముగాఁ దెలియఁబడనదిగాదు. ఈ ధర్మము సూక్ష్మమైనది. ఓ నచి కేతుఁడా! మఱియొక వరమును గోరికొనుము, సన్ను బలవంత పెట్టకు. ఈ వరము ను విడపుము.

న చి కే తః —

దేవై రత్రాపి విచికిత్సితం కిల, శ్వంత మృత్యో యన్న సువిజ్ఞేయ
మాత్త పక్తా చాన్య త్వాదృ గన్యో న లభ్యో న ఽన్యో వర స్త్యై
ఏతస్య కశ్చిత్.

తా. ఈ విషయములలో దేవతలచే సందేహించబడినదిగాదా! ఓ మృత్యుదేవతా, నీవును ఇది సులభముగాఁ దెలియఁబడదని యింటివిదానిని చెప్పువాఁడు నీవంటివాఁడు మఱియొకఁడు దొరకఁడు. దీనితో సమానమైన వర మేదియును లేదు.

యమః —

శతాయుషః పుత్రపౌత్రాన్ వృణీష్వ, బహూన్ పశూన్ హస్తీ
హిరణ్య మశ్వాన్ భూమే ర్మహ దాయతసం వృణీష్వ, స్వయంచ
జీవ శరదో యావ దిచ్ఛసి.

తా. నూతేండ్లు ఆయువుగల కొడుకులను మనుమలను చాలపశువులను ఏనుగులను బంగారమును గుట్టములను గోరుము. భూమి రాజ్యమును గోరుము. కోరినన్ని యేండ్లు నీవు జీవింపుము.

న చి కే త్తుఁ డు :

తే. గీ. మనుజుఁడు గతింప నీస్థలతనువుగాక
యాత్మ యొక టున్నదండ్రు; లేదనియు నొకరు
తెలుపుదురు; దాని నెఱిగింపు తెలిసికొందు
నిదియె షరములలో మూడవది మహాత్మ!

20

య మఁ డు :

తే. గీ. దేవతలకును నట్టి సందియమె మున్ను
గలిగె నచికేత; సులువుగాఁ తెలియఁ బడదు
నూత్న మీధర్మము; మఱొందు చూచి కోరు
మింక బలవంతపెట్టకు మిద్ది విడుము॥

21

న చి కే త్తుఁ డు :

తే. గీ. దేవతలకును నట్టిసందియమె మున్ను
గలిగె నంటివి సులువుగాఁ తెలియఁ బడని
దంటి; విది తెల్పువాఁడు నీవంటివాఁడు
మఱొందు దొరకఁ డిటువంటి వర మిఁకేది.

22

య మఁ డు :

తే॥ భువిని నూతేండ్లు జీవించు; పుత్రపౌత్ర
గణము గోరుము; గజవాజి గణము గోరు
పసులు భూరాజ్యమును గోరు; స్వర్ణ మడుగు
మిష్ట మున్నన్ని యేండ్లు జీవింపవోయి.

23

ఏత త్తుల్యం యది మన్యసే వరం పృణీష్వ విత్తం చిరజీవికాం చ
మహాభూషా నచి కేత స్వమేధి. కామానాం త్వా కామభాజం కరోమి

తా. దీనితో సమానమైన వర మింకొకటియున్న దని తలచితివేని
దానిని గోరుము. ధనమును దీర్ఘాయువును గోరుము. ఓ నచి కేతా,
ఈ విశాలభూమియందు వర్ధిల్లుము. నిన్ను కోరికలలో నన్నికోరికలను
బొందఁ గలిగి నవానినిగఁ జేయుదును.

యే యే కామా దుర్లభా మర్త్యలోకే, సర్వాన్ కామాన్ ఛందతః
ప్రార్థయస్వ ఇమా రామాః సరథాః సతూర్యా. నహీదృశా
లంభనీయా మనుష్యైః ఆభి ర్ముత్ ప్రత్రాభిః పరిచారయస్వ,
నచి కేతో మరణం మానుప్రాక్షిః

తా. ఏయేకోరికలు భూలోకములో దొరకవో యాకోరిక లన్నిటిని
స్వేచ్ఛగా నడుగుము. రథములతో వాద్యములతోఁ గూడిన స్త్రీలు
వీరగో. ఇటువంటికోరికలు మనుష్యులచేఁ బొందఁదగినవిగావు.
నేనిచ్చిన వీరిచేతఁ బరిచర్య చేయించుకొనుము. ఓ నచి కేతుడా!
మరణము గూర్చి అడుగకుము.

న చి కే తాః

శ్లోభావా మర్త్యస్య యదంత కై తత్, సర్వేంద్రియాణాం
జరయంతి తేజః అపి సర్వం జీవిత మల్పమేవ,
తవైవ వాహ స్తవ నృత్యగీతే.

26

తా. ఓ యముడా! నీవిచ్చు భోగములు శేపు ఉండవో యుండవో
అను సందేహము గలవి. వాటియు నవి మనుష్యుల సర్వేంద్రియముల
తేజస్సును తీసింపఁజేయును. ఆజీవిత మంతయును స్వల్పమే. కనుక
గుఱ్ఱములు నీకే యుండుఁగాక. నీకే నృత్యములు గీతములు ఉండుఁ
గాక. నాకు వలదు.

న విత్తేన తర్పణీయో మనుష్యో, లప్స్యమహే విత్త
మద్రాక్షు చేత్వా జీవిష్యామో యావ దీశిష్యసి త్వం,

వరస్తు మే వరణీయః స ఏవ. 27

[చూ. తా. ప్రక్క

తే॥ గీ॥ దీనికి సమంబైన వరం బెదేని యున్న
దాని నైనఁ జిరాయువు, ధనము నైన
నడుగు నచికేత; భువి వృద్ధి నండఁ గలవు
సకలకామార్హుఁగా నినుఁ జలువఁగలను

24

తే॥ గీ॥ క్షీతి దొరకని కోర్కులను యథేచ్ఛ నడుగు
మవిగో రథతూర్యములు వారె యప్పరసలు
మానవుల కివ్వి దొరకవు వీనిచేత
సేవగొను; మృత్యుఁగూర్చి ప్రశ్నింప కోయి.

25

తే॥ గీ॥ రేపటికి సంశయ మగు కోరికలు నరుల
యన్ని యింద్రియముల తేజ మడఁచివైచు
అంత దీర్ఘాయువును గూడ నల్పమె సుమి
నీకె యుండుత రథగీతనృత్వవితతి.

26

తే॥ గీ॥ ధనముచే మానవుఁడు తృప్తి గనఁగ లేడు
ఇందు నినుఁ జూడ ధనములఁ బొందగలము
ఈవు శాసించుదనుక జీవింపగలము
కనుక వాంఛింతు మును గోరికొనిన వరమె.

27

తా. మనుష్యుఁడు ధనముచే దృప్తి పొందువాఁడు గాఁడు. నిన్నుఁ
జూచినచో మేము ధనము పొందఁగలము. నీవు పాలించువఱకు జీవింపఁ
గలము. కాని నాకుఁ గోరఁదగినది యావరమే.

అజీర్యతా మమృతానా ముపేత్య జీర్యన్మర్త్యఃకర్త తవాస్థః ప్రజాసన్
అభిధ్యాయన్ వన్మ తిప్రమోనా. నతిదీర్ఘే జీవితే కో రషేత

తా. ముసలితనములేని చావులేని మిమ్ముఁ బొంది “ముసలివాఁడ నగుదును, చనిపోవుదును” అఁ తెలిసిన వాఁడెట్లు వానియొ దాశ గలవాఁ డగును. రూపమువల్ల ప్రేమవల్లఁ గలుగు సుఖములను ధ్యాని చుచు మిగుల దీర్ఘమైన జీవితమందు ఎవఁడు ఆఁ గొందించును.

యస్మిన్నిదా విచికిత్సాతి మృత్యో యత్సాపరాయే మహతి
బ్రూహింస్తత్ యోఽయం వహో నూథ మనుప్రవిష్టో. నాఽన్యం
స్మాన్నచిక్షేతా వృణోతే

తా. ఓ మృత్యుదేవతా! ఏ పరలోకవిషయమున ఈ సంశయముసొందు చుండిరో గొప్పదైన పరలోకమున ఏది గోదో దానిని నాకుఁ జెప్పుము. ఈ వరము నూథముగా నున్నదిగాన ఈ విచిక్షేతుఁడు మఱి యేక వరమును గోరఁడు.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ప్రథమావస్థీ

అ థ

ద్వితీయావస్థీ

అన్య చ్ఛేయోఽన్య దుత్తైవ ప్రేయ, స్తే ఉభే నానార్ధే పురుషం
సీతీతి తయోః శ్రేయ ఆదదానన్య సాధు, భవతి హియత్తేఽర్థా ద్య
ఉ ప్రేయో వృణోతే

తా. శ్రేయస్కర మైనది మొకవిధమైనది. ప్రేయతర మైనది మఱొక విధమైనది. ఆరెండు వేర్వేరు ఫలములు గలవి. అవి పురుషుని బంధించి నై చును. ఆరెంటిలో శ్రేయస్కరమైన దానిని స్వీకరించు వానికి శుభమగును. ఎవఁడు ప్రేయతరమైనదానిని గోరునో వాఁడు పరమ ప్రయోజనమగు మోక్షమునుండి జాతీ పోవును.

శ్రేయశ్చ ప్రేయశ్చ మనుష్య మేత, స్తే సంపక్తిత్య వివినక్తి ధీరః
శ్రేయో ధీరోఽభిప్రేయసో వృణోతే, ప్రేయో మందో యోగ
క్షేత్రాన్వృణోతే

తే. గీ. జరయు మృతి లేని మిము బోటి జనులఁ జేరి
జరయు మృతి పొందు పెట్టెగిన జనుఁడు వాని
వెట్లు గోరును; సుఖగీతఃపృత్యవితతి
నేదను ధ్యానించుచుఁ జిరాయు వెట్లు గోరు

28

తే. గీ. మృత్యు దేవ! పెద్దలు సంశయించుచుండు
చావు తరువాతి సంగతి సరిగఁ దెలుపు
ఈవరము గూఢ మైనది యిందువలన
అదియె గాకొందు నచికేతుఁ డడుగఁ డయ్యె.

29

ఇది మొదటి యధ్యాయమున మొదటివల్లి.

ఇంక మొదటి యధ్యాయమున రెండవవల్లి.

కం. శుభ మొదటి, ప్రియము మఱొకటి;
విభిన్నఫలము లివి; నరు నవియె బంధించున్
శుభమును కైకొన మే లగు
శుభము విడిచి ప్రియము గొనఁగ శుభగతి యడఁగున్.

వీర:-శుభము=అప్పటికి సుఖముగ నుండకపోయినను ధర్మసహితమై
శాశ్వతమగు మేలును గూర్చునది. ప్రియము=అప్పటికి సుఖముగ
నున్నను బిదపఁ జాల కష్టమును గూర్చునది.

తే. గీ. శుభము ప్రియమును మనుజులఁ జొచ్చుచుండు
ధీరుఁ డవ్వాని వివరించి తెలిసికొనను

తా. శ్రేయస్సును ప్రియమును మనుష్యుని జేరును. ధీరుఁడు వానిని బాగుగ ఆలోచించి వేటు వేటుగఁ దెలిసికొనును. ధీరుఁడు ప్రియము కంటె శ్రేయస్సు మంచి దని శ్రేయస్సునే గోరును. మూఁఖుఁడు కేవల శరీర యోగక్షేమము కొఱకై న పశుపుత్రధనాది ప్రియవస్తువులను గోరును.

య మః —

సత్త్వం ప్రిరూన్ ప్రియరూపాంశ్చ కామా, నభిధ్యాయ
న్నచికేతోఽశ్యసాక్షీః నై తాం సృంకాం వి త్తమయీ మవాప్తో,
యస్యాం మజ్జతి బహవో మనుష్యాః.

తా. ఓ నచికేతుఁడా? నీవు ప్రియమైన పశుపుత్రి ధనాదులను, సుందర రూపముగల యప్సరస్ స్త్రీలు మొదలగు కోరికలను అవి యసారములని తఁచి విసర్జించితివి. అట్లే చాలమంది మనుష్యులు ముఁగి తేలక పడిపోయెడి యీధనరూపమైన యీ మాలను మార్గమును బుచ్చుకొనలేదు.

దూర మేతే విపరీతే విషూచీ, అవిద్యా యా చ విద్యేఽజ్ఞాతా
విద్యాఽభీప్సితం నచికేతసం మ న్యే, న త్వా కామా బహవో
లోలుషంతః.

తా. అవిద్య క్రియరూపమైనది, విద్య శ్రేయస్సు రూపమైనది అని తెలుపఁబడు నీరెండిటికిఁ జాలదూరము. ఇవి భిన్న భిన్న ఫలములు గఁవి. నిన్ను విద్యచు గోరు నచికేతునిగఁ దలఁచుచున్నాను. నిన్నుఁ జాల కోరికలైనను ఆశ పెట్టలేవు.

ఆవిద్యాయా మతరే వ ర్తమానాః స్వయం ధీరాః
పండితం మన్యమానాః దండ్రమ్యమానాః పరియంతి మూఢా,
అంధే నై వ నీయమానా యథాంధాః.

తా. అవిద్యుఁడొ నున్నవారై తాము స్వయముగ ధీరులమని పండితులమని తఁచి, గ్రుడ్డివారిచే దారి చూపఁబడిన గ్రుడ్డివారువలె మూఢులు మిగుల వక్రగతిలోఁబడి జననమరణ చక్రములఁబడిపోవుదురు.

న సాంపరాయః ప్రతిభాతి బాలం ప్రమాద్యంతం విత్త
మోహేన మూఢం అయం లోకో నాస్తి పర ఇతిమానీ,
పునః పున ర్వశ మాపద్యతే మే. [చూ. తా. ప్రకర-

(ప్రియము విడనాడి శుభమునె విబుధుఁ డెంచు
బొందుఁ బ్రియమె యోగక్షేమ మొంద జడుఁడు.

2

యముఁడు :-

తే॥ గీ॥ ప్రియములు ప్రియరూప మగుకోరిక లనిత్య
మనుచు నచికేత ! త్యజించి తయ్య వాని
కూలి బహుమనుష్యులు మున్గి తేలకుండు
ధనమయం బైన యీదండ గొన వయితివి.

3

మధు॥ విద్యయు సవిద్య యసఁబడు వీనికిఁ జాల దూర
మివి పరస్పరము విరోధు; లివి భిన్నఫలము గల్గి
పొగడ విద్య గోరు నచికేతఁగ నిన్ను మదిఁ దలంతు
నిన్ని కోరిక లైనను నీకాశ గూర్ప లేదు.

4

తే॥ గీ॥ తా మవిద్యలోనుండియుఁ దాము ధీరు
ల మని పండితుల మని తలంచి జడులు
గుడ్డివారిచేఁ గొనిపోవఁ బడ్డ గుడ్డి
వారువలె భ్రమింతురు తప్పుదారిని బడి.

5

వివ:- తప్పుదారినిబడి చావుఁబుట్టుకలను బొందుచుండు రని భావము

తే॥ గీ॥ పొరపడుచు ధనవ్యామోహమున మతిచెడు
జడునకు స్ఫురింపదు మోక్షసాధనంబు
ఇహమెగాని పర మను నదెచట లేదు
అను సతఁడెపుడు నావశుఁ డగుచు నుండు.

6

తా. ధనవ్యామోహముచేఁ బొరపాటుపడుచు మూఢుడైన యని
వేకికి పరాపరబ్రహ్మప్రాప్తి సాధనము స్ఫురింపదు. ఈలోకమె గాని
పరలోకము లేదని తలఁచునాడు మాఁటి మాఁటికి నాకు వశమై చావుఁ
బుట్టుకలను పొందును.

శ్రవణాయాపి బహుభి ర్యో నలభ్యో శృణ్వంతోఽపి బహవో యం
నవిద్యుః ఆశ్చర్యో వక్తా కుశలోఽశ్య లభ్యా. అర్చ్యో జ్ఞాత
కుశలాఽనుశిష్టః

తా. ఏది వినుటకును జాలమందికి లభింపదో విన్న వా రైనను జాల
మంది దేనిని దెలిసికొన లేరో యట్టి యీ యాత్మనుగూర్చి చెప్పవచ్చు
అమ్మత మైనవాడు. దీనిని బొందినవాడై నేర్పరి యైన గురువుచే
నుపదేశింపబడినవాడై తెలిసికొన్నవాడు ఆశ్చర్యకర మైనవాడు.

న నరేణావరేణ ప్రోక్త ఏష, సువిజ్ఞేయో బహుథా చింత్య
మానః అనన్యప్రోక్తేఽగతి రత్ర నా. స్వణీయాన్ హ్యతర్క్య
మణుప్రమాణాత్.

తా. ఈయాత్మ హీనుడైన మనుష్యునిచే జెప్పబడినదిగాదు.
అనేక విధములుగ వాదులచే జింతింప బడినది గాన సులభముగఁ
దెలియఁ దగినది గాదు. శ్రేష్ఠుడైన యాత్మదర్శియైన యాచార్యుడు
చెప్పినచో దెలియకపోవుట యుండదు. ఇది యతిసూక్ష్మమైనది గదా.
అణుస్వరూపము గలది గాన ఇది తర్కమున కందనిది.

నైషా తర్కేణ మతి రాపనేయా, ప్రోక్తాఽన్యే నైవ సుజ్ఞానాయ
ప్రేష్ఠ! యాం త్వ మాపః సత్యధృతి ర్భతాసి, త్వాదృష్టో నో
భూయా న్నచికేతఃప్రసూ

తా. ఓప్రియతముడా! ఏజ్ఞానమును నీవు సత్యమగు ధైర్యము
గల వాడవై పొందితివో అట్టి జ్ఞానము తర్కముచే బొందఁదగినది
గాదు. శ్రుతివిరుఁడగు గురువుచే జెప్పబడినదై సులువుగఁ దెలియఁ
బడును. ఓ నచికేతా! నీవంటి వృచ్ఛకుఁడు మాకుఁ గలుగుఁ గాక.

జానా మ్యహం శేవధి రిత్వనిత్యం, న హ్యధురైః ప్రాప్యతే హి
ధురైః తతో మయా నాచికేత శ్చిత్తోఽగ్ని. రనిత్యై ధురైః
ప్రాప్తవా సస్మినిత్యం

[చూ. తా. ప్రక్క

మధు. వినుటకును బెక్కుర కెది లభింప శక్యంబు గాదొ
 జేని విషయమును బెక్కురు తెలియంగలేరొ యట్టి
 యాత్మఁ దెలుపునఁ డద్భుతస్వాంతఁడు పొందువాఁడు
 జాణ, కుశలుబోధఁ దెలియు జనము లాశ్చర్యమతులు. 7

వివ :- కుశలుబోధన్ = నేర్పరియైన గురువు మొక్క బోధచేత.

తే॥ గీ॥ వినుమి యిది యల్పనకులు చెప్పినది గాదు
 పలుగతిఁ దలంతు సులువుగాఁ దెలియఁబడదు
 ఆత్మదర్శి తెలుసఁ దెలియనిది గాదు
 అణువుకంటె నణువు, తర్కమునకుఁ జొరదు 8

వివ :- ఈ యాత్మను కర్తగను, శుద్ధముగ నశుద్ధముగఁ బలు
 విధములుగ వాదులు దలంతురు గాన సులువుగఁ దెలియఁ
 బడుట లేదని భావము.

తే॥ గీ॥ జ్ఞాన మెది సత్యధృతి నీవు గంటివొగద
 జ్ఞాన మిది తర్కమునఁ బొందరానిది సుమి
 జ్ఞాన మిది వేదవిదునిచేఁ గలుగు బ్రయఁడ!
 వెలయుత నచికేత ! నినుఁబోల్ పృచ్ఛకుండు. 9

వివ :- తర్కము వాది ప్రాబల్యముచే అనేకవిధము లగును. కాన
 దానికి నియకడలేదు. అనుభవించి నమ్మినవానికికే జ్ఞానము
 తెలియు నవి భావము.

మధు. నే నెఱుంగుదును నిధు లనిత్యంబు లైన వనుచు
 నిత్యమది; పొందఁగా రా, దనిత్యవస్తువులచేత
 నిందుచే నచికేత ! యనిత్యవస్తువుల నగ్ని
 చయన మొనరించి స్వల్పనిత్యయమపదమ్మె గంటి. 10

వివ :- మానవ భోగములద్వారా నిత్యముగాన యమపదవి నిత్య
 మనఁబడెను.

తా. పశువుత్రధనాదిరాసులు అనిత్యమని యెఱుంగుదును. ధృవ
 మై యాపరమాత్మ అనిత్యవస్తువులచేఁ బొందఁబడదు. కనుక ఇట్లు తెలి
 సెయు నేను నాచికేతాగ్ని నె చయనము చేసితిని. అందుచే ఈ యనిత్య
 వస్తువులచేఁ గొంతకాలమె నిత్యముగ నుండు యమపదమునే పొందితిని.

కామ ప్యాప్తిం జగతః ప్రతిష్ఠాం క్రతో రసంత్య మభయస్య పారం
స్తోమంచుహదురుగాయంప్రతిష్ఠాం. దృష్ట్వాధృత్యాధీరోనచికేతో
ఽత్యప్రాక్షీః

తా. ఓ నచికేతుడా! కోరికలకు సమాప్తి యైన జగత్తున కాధార
మైన యజ్ఞముయొక్క యనంతఫల మైనట్టియు నిర్భయపుఁ జివరి
హద్దయు నట్టియుఁ గొనియాడఁ దగినట్టియు విస్తీర్ణగతి గలిగినట్టియు.
నగు నాత్మ స్థితిని ధైర్యముగాఁ జూచి ధీమంతుడవై యీ సంసారము
లోని భోగము లన్నిటిని విడచి వైచితివి.

తా దుర్దశం గూఢ మనుప్రవిష్టం గుహాహితం గహ్వరేష్టం పురాణం
అధ్యాత్మయోగాధిగమేన దేవం మత్వా ధీరో హర్షతోకా జహతి.

తా. చూడఁగ సులభము గానిదియు, గూఢమైనదియు, బ్రహ్మన్న
ముగా నున్నదియు, హృదయగుహలో నున్నదియు, అనేకాన్ధము
లతోఁ గూడిన దుర్దమన్థానమున నున్నదియు. సనాతన మైనదియు
నగు దైవస్వరూపమైన యాత్మను భోగములనుండి మనస్సును మర
లించి యాత్మయందలి ధ్యానముతోఁ దెలిసికొను ధీరుడు సంతోషమును
దుఃఖమును విడచి అతీతించినవాడగును.

ఏత చ్చృత్వా సంపరిగృహ్యమర్త్యః ప్రవృహ్య ధర్మముణు మేత
మాప్యస మోదతే మోదనీయం హి లభ్యా, వివృతం సద్మ నచి
కేతసం మన్యే

తా. మనుష్యుడు ఈపరమాత్మను నిశ్చయముగఁ దెలిసికొని,
ధర్మమునుండి తొలఁగని సూక్ష్మమైన యాత్మను శరీరాదులకంటె
వేఱుగఁ తెలిసికొని దీనిని పొంది సంతోషింపఁ దగిన దీనిని బొంది
సంతోషించును. నచికేతుఁ డగు నిన్నుఁ గూర్చి ఆత్మభవనము తలుపు
తెలువఁబడెనని తెలంచెదను.

న చి కే తాః

అన్యత్ర ధర్మా దన్యత్రాధర్మా దన్యత్రాఽస్మా త్కృతాఽశృ
తాత్ అన్యత్ర భూతాచ్చ భవ్యాచ్చ యత్తత్పశ్యసి తద్వద 14

మధు. కామములకు సమాప్తి; లోకాధార మైన చోటు
అంతు లేని యజ్ఞశలంబు, నభయంపుఁ జెరిపాడు
అధికగతి మహత్తును స్తుత్యమై యొప్పు నాత్మఁ గాంచి
భృతిని నచికేత; కోర్కుల్ త్యజించి ధీరుండు వైతి. 11

మధు. కష్టమునఁ జూడఁ దగినది, గహనము, దాగినదియు,
హృదయగుహ నుండునది గహ్యశేష్ట మనాది మైన
దైవ మాత్మఁ గోర్కెలనుండి తరలించు బుద్ధిచేత
ధ్యానమునఁ గాంచు ధీరుండు హృద్భోకములఁ గనఁడు.

వివ :- గహ్యశేష్టము=అనేకానందములతోఁ గూడిన మర్తమ స్థాన
మున నున్నది.

తే. గీ. దీని విని చక్కఁగ గ్రహించి మానవుండు
తనువుకంటె వేఱుగ నెంచి, ధర్మ మనువు
మోదకర, మాత్మఁ గని మోదమొందుఁ; దలువు
నాత్మ నచికేత; తెలివ నీ కని తలంతు. 12

వివ :- ఆత్మను దశశరీరాదులకంటె భిన్నముగఁ దలంచి గ్రహించిన
వాఁడు ఆత్మానందము బొందునని భావము.

న చి కే తుఁ డు :

తే. గీ. ధర్మ కర్మకంటె నధర్మ కర్మకంటె
నఖిల కార్యకారణములకంటె, భూత

తా. ధర్మముకంటె వేఱుగను అధర్మముకంటె వేఱుగను కార్య
కారణములకంటె వేఱుగను భూతవర్తమాన భవిష్యత్తులకంటె వేఱు
గను దేనిఁ జూచెదవో దానిని జెప్పుము.

య మః

సర్వే వేదా యత్పద మామనంతి. తపాంసి సర్వాణి చ యద్వదంతి
య నిచ్చంతో బ్రహ్మచర్యం చరంతి త త్రైవదం సంగ్రహేణ బ్రహ్మ
మ్యామిశ్యేతత్

తా. సర్వవేదములును దేనిని బొందఁదగినదిగఁ దెలుపుచున్నవో,
సర్వతపస్సులును దేనిని జెప్పుచున్నవో, దేనిని గోరి జనము బ్రహ్మ
చర్యమును జేయుచున్నారో యట్టి యాత్మపదమును సంగ్రహముగఁ
దెల్పెదను. అది ఓమ్ అనునది.

ఏత ధ్యేవాక్షరం బ్రహ్మ ఏత దేవాక్షరం పరం

ఏత ధ్యేవాక్షర జ్ఞాత్వా యో యదిచ్ఛతి తస్య తత్. 16

తా. ఈ ఓమ్ అను నక్షరమే బ్రహ్మము. ఈయక్షరమే గొప్పది.
ఈ యక్షరమును దెలిసికొని ఎవఁడు దేనిని గోరునో వానికది నొరకును.

ఏత దాలంబనం శ్రేష్ఠ, మేత దాలంబనం పరం

ఏత దాలంబనం జ్ఞాత్వా బ్రహ్మోక్తే మహీయతే. 17

తా. ఈ యాధారమైన యక్షరమే శ్రేష్ఠమైనది. ఈయాధారమే
గొప్పది. ఈ యాధారమును దెలిసికొని సాధకుఁడు బ్రహ్మలోకమందు
గొప్పవాడగు చున్నాడు.

న జాయతే మ్రియతే వా విపశ్చి, న్నాయం కుత శ్చి న్న

బభూవ కశ్చిత్ అజో నిత్యః శాశ్వతోఽయం పురాణో,

నహన్యతే హన్యమానే శరీరే.

తా. ఈ యాత్మ పుట్టదు. చావదు కూడ. జ్ఞానముగలది. ఇది దేని
వల్లను బుట్టలేదు. ఈయాత్మనుండి యేదియుఁ బుట్టలేదు. పుట్టుకలేనిది,
నిత్యమైనది. ఇది ప్రాచీనమైనది. శరీరము చంపఁబడినను జంపఁబడదు.

వర్తమాన భావులకంటెఁ బ్రస్ఫుటముగ
భిన్నముగఁ జూతు వెది దాని విశదపఱపు.

14

య ముఁ దు :

తే. గీ. ఎల్ల వేదంబు లెదిపొంద నెఱుకపఱచు
ఎల్లతపము లేపదముఁ బ్రాప్తింపఁ జేయు
అంద తెది కోరి బ్రహ్మచర్యము చరింతు
అది వినుతు సంగ్రహముగ ఓమ్ అనునదదియె.

15

కం. ఈ యక్షరంబె బ్రహ్మము,
ఈ యక్షరమె పరతత్త్వ మెఱుఁగుమి యిటున్
ఈ యక్షరము దెలియు జనుఁ
డే యది వాంఛింప నదె లభించును జుమ్మి

16

కం. ఇదె యాధారము శ్రేష్ఠము
ఇదె యాధారము పరంబు హృది నటు గనుమి
ఇదె యాధారము దెలిసిన
బుగపద్యుడు బ్రహ్మలోకమున వర్ధిల్లున్.

17

తే. గీ. పుట్ట దది చావ దది జ్ఞాన మొప్పెడునది
పుట్టదది యెందు మఱి యేది పుట్టదందు
పుట్టనిది నిత్యము స్థిరము మున్నటియది
చావదది యీ శరీరంబు చంపఁబడిన.

18

పివ :- ఓంకారముచేఁ జెప్పఁబడిన బ్రహ్మస్వరూప మిందు చెప్పఁ
బడినది.

హంతా చే న్మన్యతే హంతం, హత శ్చే న్మన్యతే హతం
ఉభౌ తౌ న విజానీతౌ. నాయం హంతి న హన్యతే

19

తా. చంపఁ దలఁచువాఁడు వీ.ఁ జంపెదనని తలఁచినచో, చంపఁబడఁ
బోవువాఁడు తాను జంపఁబడుదు నని తలఁచినచో వీరిద్దఱు తెలియని
వారె. ఇతఁడు చంపలేడు. వాడు చంపఁబడఁడు.

అణో రణేయాన్ మహతో మహీయా నాత్మాఽస్య జంతోర్ని
హితోఽగుహాయా త మక్రతుః పశ్యతి నీతకోకో. ధాతుః ప్రసాదా
న్మహీయాన మాత్మనః

20

తా. ఈయాత్మ సూక్ష్మముకంటె సూక్ష్మ మైనది. గొప్పవాని
కంటె గొప్పది. ఈయాత్మ శాస్త్రములయొక్క హృదయగుహయందు
గూఢమై యున్నది. మనస్సు ఇంద్రియములు మొదలగు ధాతువులు
ప్రసన్నముగా నుండుటవల్లఁ గోరికలు లేని దుఃఖములు వీడిన మను
ష్యుఁడు అట్లయొక్క యా మహిమను జూచును.

ఆసీన్ దూరం వ్రజతి. శయానో యాతి సర్వతః

కస్తం మదాచుదం దేవం మదన్యో జ్ఞాతు మర్హతి

21

తా. ఆత్మ కూర్చుండియును దూరముగఁబోవును. పరుండియుండి
గూఢ అన్నిచోట్లకు వెళ్ళును. సంతోషరూపము, అసంతోషరూపము
ఇట్టి విలక్షణ రూపములుగల యాదేవుని నేనుగాక యింక నెవఁడు
తెలిసికొనఁగలఁడు

అశరీరం శరీరే స్వనవస్థీ వ్యవస్థితం

మహంతం విభు మాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి

22

తా శరీరము లేనట్టియు. అనిత్యములగు దేవపితృమనుష్యాది శరీ
రములందు వికారము లేకయున్నట్టియు. గొప్పదైనట్టియు సర్వవ్యాపక
మైన యాత్మను తెలిసికొని ధీరుఁడు విచారింపఁడు.

నాఽయమాత్మ ప్రవచనేన లభ్యో న మేధయా న బహుణా శ్రుతేన
యమేవై ష వృణుతే తేన లభ్య. స్తస్యైష ఆత్మావివృణుతే
తమాం స్వాం

తే. గీ. తాను జంప హంతకుఁ డెదన్ దలఁచునేని
హతుఁడు చంపఁబడుదు నంచు ననుకొను నెడ
వార లిరువురు తేలియనివారు సుమ్ము
వాఁడు చంపఁ డాతఁడు చంపఁబడుట లేదు.

19

వివ:- ఆత్మ నాశనములేనిది గాన దానిని నెవరు చంపలేరని భావము.

తే. గీ. అణువుకంటె సణువు; మహత్తునకు మహాతు
ఆత్మ ప్రాణి హృదయఁగుహ నణఁగి యుండె
నవని నిండ్రియశుద్ధిచే నాత్మమహిమఁ
గాంచఁ గలఁ డాశ చింతయుఁ గననివాఁడు.

20

తే. గీ. కూరుచుండి యుండియుఁ గూడ దూర మరుగు
పండియుండియు నంతటఁ బరుగువాఱు
ఆప్రహర్షాప్రహర్ష స్వరూపు దేవు
నేను దక్క నెవం డింక నెఱుఁగఁగలఁడు.

21

వివ:- ఆ ప్రహర్షాప్రహర్ష స్వరూపు=సంతోషరూపుఁడును, అసంతోష
రూపుఁడును (నిశ్చలరూపుఁడును) అయిన.

తే. గీ. తనువు లేక నిత్యము గాని తనువులందు
అవికృత మయి మహాత్మయి యఖిలమందు
వ్యాపకం బయి యుండెడు నాత్మ నెపుడు
నెదను దలఁచు ధీరుండు శోకింప కుండు.

22

తే. గీ. వేదములు పఠించుటవల్ల మేధవల్ల
అధిక శాస్త్రపాఠమువల్ల నట్టి యాత్మ
పొందరానిది, యెవఁ డాత్మఁ బొందఁ గోరు
వాని కాత్మయె తనమేను ప్రకట పఱచు.

23

తా. ఈ యాత్మ కేవలము వేదములను గ్రహించుటచేతఁగాని ధారణా శక్తిచేతఁ గాని ఎక్కువ శాస్త్రములు చదువుటచేఁ గాని లభింపదు. ఏ యాత్మను సాధకుఁడు గోకునో యట్టి యాత్మను గోకు సాధకునికి లభ్యమగును. అట్టి యాత్మను గోకు సాధకునికి ఆ యాత్మయే తన స్వరూపమును విచరించును.

నాఽవిరతో నుశ్చరితా, న్నాఽశాంతో నాఽసమహితః

నాఽశాంతమనసో నాఽపి; పశిజ్ఞానే నై న మాహ్నుయాత్ 24

తా. దుశ్చరిత్రుఁడొండీ మరలనివాఁడును, శాంతి లే. వాఁడును, నిశ్చలత్వము లేనివాఁడును, చంచలమైన మనస్సు గలవాఁడును ఈ యాత్మను బొందలేడు. దుశ్చరిత్రాదులు లేనివాఁడు బ్రహ్మజ్ఞానము చేతనే దీనిని బొందును.

యస్య బహు చ త్తత్త్రిం చ, ఉభే భవత ఓదనః

మృత్యు ర్యస్యోప సేచనం క ఇత్థా వేద యత్ర స్తః 25

తా. ఏ యాత్మకు బ్రాహ్మణ త్తత్త్రింశు ధర్మములు ఆహారమగునో మృత్యువు దేనికి ఊరుఁగాయి వంటి దగునో యట్టి యాత్మ యెందుఁ గలదో దానిని దుశ్చరితాదులు లేని జ్ఞాని గాక ఎవఁడు తెలియఁగలఁడు?

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే ద్వితీయా వల్లీ

అ థ

త్వ తీ యా వ ల్లీ

ఋతం పిబంతౌ సుకృతస్య లోకే గుహం ప్రవిష్టా పరమే పరార్థే
ఛాయాతపే బ్రహ్మవిదో వదంతి పంచాగ్నయో యేచ
త్రిణాచికేతాః

తా. ఈ లోకమందు సర్వోత్కృష్ట మగు బ్రహ్మమునకు స్థానమైన హృదయగుహయం దున్నట్టియుఁ దాము చేసికొన్న ఫలమును అనుభవించునట్టి జీవుని బ్రహ్మమును నీడ యెండలుగా బ్రహ్మవేత్తలు చెప్పుచున్నారు. మూఁడుసార్లు నచికేతాన్నిని హోమము చేయు గృహస్తులును ఇట్లే చెప్పుచున్నారు.

వివ:-లోకములో గృహదులను నిర్మించువాఁడు ఇతరములను అప్రధానముగఁ దలఁచి తమ సర్వశక్తులు గృహాది నిర్మాణమునకై ఉపయోగించి అట్టి గృహదులను బొందునట్లు ఆత్మను బొందఁగోరువాఁడు పశుపుష్పిక్షనాదులకుఁ బ్రాధాన్యము చూపక ఆత్మదర్శనమునకే ప్రాధాన్యము చూపినచో ఆత్మదర్శనమును పొందునని భావము.

కం. చెడునడతనుండి మఱల న

తఁడు, శాంతము లేని యతఁడు తగ నేకాగ్రా

త్ముఁడు గాని యతఁడు చలహృద

యుఁ డాత్మఁ గాంచఁ; డది జ్ఞాని యొకఁడే గాంచున్.

వివ:-చెడునడతలు మొదలగునవి యున్నవాఁడు జ్ఞాని కానేకాఁడు. జ్ఞానికి చెడునడతలు మొదలగు నవగుణము లుండనే యుండవు. కేవలపుస్తక శుష్క జ్ఞానము గలవాఁడు జ్ఞాని కాఁడని భావము.

తే. గీ గ్రాహ్యమును తాత్ర మన్నమై వరలు దేని;

కొగిని మృత్యువు దేనికి నూరుఁగాయ

యగునొ యా యాత్మ యెటనుండె; నా విషయము

జ్ఞాని గాక యెవ్వఁ డెఱుంగఁ గలఁడు భువిని.

25

వివ:-ఆత్మకు బ్రాహ్మ తాత్రాదులు సాధనములు. ఆ సాధనముల కన్నిటికిని ఆత్మయే ప్రభువని భావము.

ఇది మొదటి యధ్యాయమున రెండవవల్లి.

ఇ ం క

మొదటి యధ్యాయమున మూడవవల్లి

తే. గీ. ముమ్మరు నచికేతాగ్ని హోమమ్ము చేయు

గేస్తులును బ్రహ్మవిదులు హృద్దేహమందు

నెసఁగి కర్మఫల మనుభవించు బ్రహ్మ

జీవులను నెండ జీవులుగా పచిత్తు.

1

యః పేతు రీజానానా, మక్షరం బ్రహ్మ యత్పరం
అభయం తిత్తీర్ష తాం పారం నాచికేతం శ కేమహా

2

తా. యజ్ఞములు చేయు కర్మకులకు వంతైన వంటిదగు నాచికేతా
గ్నిని, సశింప నట్టియు గొప్ప దై నట్టియు నిర్భయస్థానమై నట్టియు
నాటఁగోరువారికిఁ బారముఁ జేచ్చు చున్నట్టియు, నా బ్రహ్మమును
దెలిసికొన శక్తుల మగుదుముగాక.

ఆత్మానం రథినం విద్ధి శరీరం రథ మేవ తు
బుద్ధిం తు సారథిం :ద్ధి మనః ప్రగ్రహ మేవ చ.

3

తా. ఆత్మను రథికుఁగఁ దెలిసికొనుము. శరీరమును రథముగను
దెలిసికొనుము. బుద్ధి నై తే సారథిగఁ దెలియుము. మనస్సు ప్రగ్రమని
తెలిసికొనుము.

ఇంద్రియాణి హయా నాహు ర్విషయాం స్తేషు గోచరాన్
ఆత్మేంద్రియ మనో యుక్తం భోక్తే త్యాహు ర్మణీషిః

4

తా. ఈ యింద్రియములు గుఱ్ఱములవంటి వనియు, నడచు విషయ
ములు మార్గములనియు, ఇంద్రియ మనస్సులతోఁ గూడిన యాత్మ
వానిని అనుభవించు భోక్త యనియు వసిషులందురు.

య స్త్వవిజ్ఞానవాన్ భవ, త్యయక్తేన మనసా సదా
త స్యేంద్రియాణ్యవశ్యాని దుష్టాశ్చ ఇవ సారథేః

5

తా. ఎవఁడై తే నిశ్చలముగాని మనస్సుతో అవివేకియై యుండునో
వానికి ఇంద్రియములు లొంగక పోగరు గుఱ్ఱములు సారథినివలె
జిక్కు పెట్టును.

య స్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి, యుక్తేన మనసా సదా
త స్యేంద్రియాణి వశ్యాని సదశ్వా ఇవ సారథేః.

6

తా. ఎవఁడు నిశ్చలమైన మనస్సుతో వివేకము గలిగి యింటి మందు
యుండునో వానికి ఇంద్రియములు సారథికి మంచి గుఱ్ఱములు వలె
లొంగి సుఖము గూర్చును.

తే. గీ. యాగపదులకు వంతెన యైన నాచి
 కేతవహ్నిని నంసార మాతలి దరి
 పొండఁ గోరువారికి శ్రేష్ఠము సభయపద
 మయిన యక్షరబ్రహ్మను సరయఁ గలము.

2

తే. గీ. ప్రథిత కర్మభూమిఁ జరించు రథికుఁ డాత్మ
 రథకుని వహించుకొనిపోవు రథము తనవు
 రథముఁ దిన్నగ నడవు సారథియై బుద్ధి
 సారథికిఁ బగ్గములు మనస్సని గ్రహింపు.

3

తే. గీ. ఈరథము లాగు గుట్టంబు లింద్రియములు
 అవి చరించు భూములు విషయంబు లందు
 తనవుతో నిందియముతో మనసుతోడ
 వెలయు నాత్మను భోక్తగా విబుధు లందు.

4

కం. అనయమ్ము చంచలంబగు
 మనసున నెవ్వఁడు జ్ఞానమహితుఁడుకాఁ డా
 తని నిందియములు సరకుం
 గొన వాసారథిని బొగరుగుట్టము లటులన్.

5

కం. అనయమ్ము నిశ్చలంబగు
 మనసున నెవ్వఁడు జ్ఞాన మహితుడెయ్య నా
 తని నిందియములు సరకుం
 గొను నాసారథిని మంచిగుట్టములటులన్.

6

యస్త్య విజ్ఞానవాన్ భవ త్యమనస్కః సదా శుచిః
న స తత్పద మాప్నోతి సంసారం చాధిగచ్ఛతి.

7

తా. ఎవఁడు లొంగని మనస్సుతో వివేకము లేక యశుచియై
యందునో వాఁడు ఆ పరమపదమును బొందఁడు. చావు బుట్టుకలతోఁ
గూడిన సంసారమును గూడఁ బొందును.

యస్తు విజ్ఞానవాన్ భవతి, సమనస్కః సదా శుచిః
సతుతత్పద మాప్నోతి, యస్మా ద్భామో న జాయతే॥

8

తా. ఎవఁడు నిశ్చలమనస్సు గలవాఁడై శుచియై యందునో
వాఁడే యా పరమపదమును పొందును. మరల నితఁడు పుట్టఁడు.

విజ్ఞానసారథి ర్యస్తు మనః ప్రగ్రహవా న్నరః
సోఽన్యః పర మాప్నోతి తద్విష్ణోః పరమం పదం॥

9

తా. ఏనరుఁడు వివేకబుద్ధి యనుసారధి గలవాఁడై మనస్సనెడు పగ్గ
ములను బట్టుకొన్నవాఁడై యందునో యతఁడు సంసార మార్గమునకుఁ
జివరను బొంది యావ్యాపనశీలమైన పరబ్రహ్మపదమును బొందును.

ఇంద్రియేభ్యః పరా హ్యర్తా అధేభ్యశ్చ పరం మనః
మనసశ్చ పరా బుద్ధి ర్భద్రే రాత్మా మహాన్ పరః॥

10

తా. ఇంద్రియములకంటె నింద్రియభోగములు గొప్పవి. ఆ భోగ
ములకంటె మనస్సు గొప్పది. మనస్సుకంటె బుద్ధి గొప్పది. బుద్ధి
కంటె వ్యాపకమహత్తు చాల గొప్పది. మహత్తు అనఁగా నామ
రూపాదులకుఁ గారణమైన హిరణ్యగర్భతత్వము, జీవతత్వము గొప్ప
వనగా సూక్ష్మమును శ్రేష్ఠము నని భావము.

మహతః పర మప్యక్త మప్యక్తా త్పురుషః పరః
సురుషాన్న పరం కించిత్సా కాస్తా సా పరాగతః॥

11

కం. అనయం బెవఁడు జయింపని

మః సున నశుచియయి జ్ఞానమహితుఁడు కాఁ డా
మనుజుఁ డా పరమపదం

బెనయక సంసారమందు నెపుడు మఃనంగున్.

7

కం. అనయం బెవఁడు జయించిన

మః సున శుద్ధుఁ డయి జ్ఞానమహితుఁడెచునా నా
మనుజుఁడు మఱి యింక జన్మం

బెనయక యాపరమపదము నెలమిన్ బొందున్.

8

కం. కని బుద్ధి యనెడు సారథి

మనసు పగ్గమును బట్టి మరలింపఁగ నా
మనుజుఁడు సంసారపుఁ ద్రో

వరు దాటి గను నల విష్ణు పరమపదంబున్.

తే. గీ. ఇందియములకంటె విషయా లెంతొ గొప్ప

వా విషయములకంటె గొప్పది మనస్సు;

మనసుకంటె గొప్పది బుద్ధి; మఱియు బుద్ధి

కంటె గొప్పది వ్యాపక మగు మహత్తు.

9

వివ:-గొప్పవి = సూక్ష్మమును శ్రేష్ఠము నని భావము. మహత్తు =
హిరణ్యగర్భతత్త్వము. జీవతత్త్వము.

తే. గీ. మహతుకంటె నవ్యక్తము మఱియు గొప్ప

దరయ నవ్యక్తమునకన్నఁ బరమపురుషుఁ

తా. మహత్తుకంటె అవ్యక్తము (= నామరూపరహితమై = సర్వజగత్తులకు బీజరూపముగానున్న శక్తి) గొప్పది. అవ్యక్తముకంటె బరమపురుషుఁడు గొప్పవాఁడు. ఆ పురుషునికంటె గొప్ప దేదియులేదు. అదే వివరి హద్దు. అదే చివరిగతి.

ఏష సర్వేషు భూతేషు, గూఢోఽఽత్మా న ప్రకాశతే

దృశ్యతే త్వగ్ర్యయా, బుద్ధ్యా నూత్నయా నూత్నదర్శిభిః॥ 12

తా. ఈ యాత్మ యన్నిప్రాణులలోన గూఢమై యున్నది. కానఁ బైకిఁ ప్రకాశింపదు. ఇది నూత్నదర్శులైన పండితులచే ఏకాగ్రమైన నూత్నమైన బుద్ధిచేఁ జూడబడును.

యచ్ఛే ద్వాఙ్మనసీ ప్రాజ్ఞ ప్రద్యచ్ఛేత్ జ్ఞాన ఆత్మని

జ్ఞాన మాత్మని మహతి నియచ్ఛే; త్తస్యచ్ఛే చ్ఛాంత ఆత్మని॥ 13

తా. ప్రాజ్ఞుఁడు వాగాదులైన ఇంద్రియములను మనస్సునందు నియమింపవలయును. ఆ మనస్సును జ్ఞానాత్మ యగు బుద్ధియందును, ఆజ్ఞాన బుద్ధిని జీవాత్మయందును ఆ జీవాత్మను శాంతాత్మయగు పరమాత్మయందు నిల్పవలయును.

ఉత్తిష్ఠత జాగ్రత ప్రాప్య వరాన్ నిబోధత

క్షురస్య ధారా నిశితా దురత్యయా దుగ్ధం పథ స్తత్కవయో వదంతి॥

తా. లేండు, మేల్కొనుఁడు శ్రేష్ఠులైన గురువులను జేరి పరమాత్మను తెలిసికొనుఁడు. పదును పెట్టిన కత్తియందువోలే అది దాఁటరానిది. ఆ యాత్మను సులువుగాఁ బొందరానిదిగాఁ గవులు చెప్పుచున్నారు.

అబద్ధ మస్పర్శ మరూప మన్యాయం, తథాఽరసం నిత్యం

మగంధవచ్ఛ యత్, అనాద్యసంతం మహతః పరం ధ్రువం

నిశ్చాయ తస్మై త్యముఖాత్ ప్రముత్య తే॥

15

తా. ఏది శబ్దములేక, స్పర్శలేక, రూపములేక, మాటక, రుచిలేక, నిత్యమై గంధము లేక, ఆదియగుతములు లేక బుద్ధి మహత్తత్వము

డతిగ గొప్పవాడ, పురుషునికన్న గొప్ప
దెదియు లే; దదే తుది; మోక్షపదము నదియె.

11

వివ :- అచ్యుక్తము = నామరూపరహితమై సర్వజగత్తులకు బీజ
రూపమైన శక్తి.

తే. గీ. ఆత్మ యన్ని పాణిల గోన నణఁగియుండుఁ
గావునఁ బరమాత్మయుఁ బై కిఁ గానఁ బడదు
ఆత్మ సూక్ష్మదృష్టి గల పండితులచేత
సూక్ష్మ మేకాగ్రమగు బుద్ధిఁ జూడఁబడును.

12

కం. మనసునను నిందియము, లా
మనసును దగ బుద్ధిగోన, మఱి యా బుద్ధిన్
ఘనమహతునందు, నామహ
తును బరమాత్మంబున విబుధుఁడు నిల్పవలెన్.

13

వివ :- మూలములోనివాక్కు ఇందియముల కుపలక్షణము గాన
ఇటు ఇందియము లని వ్రాయఁబడెను.

కం. మఱి లెండు మేల్కొనుఁడు న
ద్గురువులకడ కరిగి తెలిసికొనుఁడు నిజంబున్
మరి యది పదునిడు కత్తి చి
వరవోలె నడుగిడరానిపథ మందు కవుల్.

14

తే. గీ. విసఁబడదు తాకఁబడనిది కనఁబడ దది
మాటను, రుచిలేనిది, నశింపనిది గంధ

కంటెను విలక్షణమై యున్నదో యట్టి నిత్యమైన యాత్మను దెలిసికొని
జనుఁడు మృత్యుముఖమునుండి విముక్తుఁ డగును

నాచికేత ముపాఖ్యానం మృత్యుహృక్తం సచాతనం

ఉత్వా శుక్రిత్వా చ మేధావీ బ్రహ్మలోకే మహీయతే॥ 16

తా. యముఁడు చెప్పఁగా నచికేతునిచే వినిఁబడిన ప్రాచీనమైన
యీ యుపాఖ్యానమును చెప్పిన, వినిననుగూడ మేధావి బ్రహ్మ
లోకమందు ఉత్కృష్టుఁ డగును.

య ఇమం పరమం గుహ్యం శ్రావయే ద్రబ్ధహ్మస సది

ప్రియతః శ్రాద్ధకాలే వా తదా సంత్యాయ కల్ప తేతదానం

త్యాయ కల్పతే॥ 17

తా. ఎవఁడు శుచియై ఈ పరమ రహస్యమైన యుపాఖ్యాన
మును బ్రాహ్మణుల సభయందుఁ గాని, శ్రాద్ధకాలమందుగాని వినిపిం
చునో వాఁడు అనంతఫలమునకు అర్హుఁ డగును. అనంతఫలము న కర్హుఁ
డగును.

ఇతి ప్రథమాధ్యాయే తృతీయా వల్లీ.

అ థ

ద్వితీయోఽధ్యాయః ప్రథమావల్లీ.

పరాంచి ఖాని వ్యతృణ త్స్వయంభూ స్తస్మాత్పరాజ్ పశ్యతి
నాంతరాత్మన్ కశ్చిద్ధీరః ప్రత్యగాత్మాన మ్మిత దావృత్తచక్షు రవృ
తత్వ మిచ్ఛన్॥

తా. స్వయంభువు ఆకాశగుణమును గ్రహించు శోతము
మొదలైన యింద్రియములను శబ్దాదులను గ్రహించుటచే బైపై నె
ప్రవర్తించువానినిగ శాసించెను. కాన అవి పైపై విషయములనె గాని
లోనున్న యంతరాత్మను జూడలేవు. ఒకానొక ధీరుఁడు మోక్షమును
గోరువాఁడై బహిర్విషయములనుండి దృష్టిని మరలించినవాఁడై ప్రత్య
గాత్మను (నామరూపాదులకంటె వేఱుగా నున్న యాత్మను) బ్రత్యక్ష
ముగాఁ జూచును.

మలరవిది, యనంత, మనాది, మహతు గనని
దిట్టి నిత్య మాత్మ నెఱిగి మృతిని గనఁడు.

15

కం. యమఁ డిటు వచియింపఁ జెలం
గి మఱెప్పటివొ యగు నాచి కేతోపాఖ్యా
నము చెప్పిన వినినను నా
సుమతి బ్రహ్మలోక సుగతిని గాంచున్.

16

కం. ఎవఁ డీవరమరహస్యము
సువిదితముగఁ బ్రాహ్మణు లింకఁ జొచ్చిన సభలో
ప్రవిమలత శ్రాద్ధమున నై
న, వినఁచునొ యతండు గను ననంతపదంబున్.

17

ఇది మొదటి యధ్యాయమున మూడవపల్లి.

ఇ ం క

రెండవ యధ్యాయమున మొదటిపల్లి.

తీ. గీ. ఎవఁడు బైపై నె చరియింప నిందియముల
నీశ్వరుండు శాసించెను; నిందుచేత
అవ్వి పైపై వె గను; నంతరాత్మఁ గనవు
వశి మొకఁడె ముక్తికై గనున్ బ్రత్యగాత్మ.

1

పరాచః కామా ననుయంతి బాలాస్తే మృత్యో ర్యంతి
 వితతస్య పాశం అథ ధీరా అమృతత్వం విదిత్వా ధ్రువ మధ్రువే
 స్పృహ న ప్రార్థయంతే॥

తా. మూర్ఖులు బాహ్య విషయకమైన కోరికలనె పొందుదురు.
 పారు అంతట నిండిన మృత్యుదేవత యొక్క పాశమునఁ జిక్కికొం
 దురు. మఱి జితేంద్రియులు నిత్యమైన మోక్షమును దెలిసికొని యీ
 లోకమున అనిత్య విషయములందఁ గోరిక యుంచరు.

యేన రూపం రసం గంధం శబ్దాన్ స్పర్శాంశ్చ వైధీనాన్
 ఏతేనైవ నిజానాతి, కి మత్ర పరిశిష్యతే ఏత ద్వైతత్ ॥ ౩

తా. ఈ యాత్మచేతనే రూపమును రసమును గంధమును శబ్దమును
 దాంపత్య సుఖస్పర్శలను లోకులు తెలిసికొందురు. ఇక్కడ అత్మకఁ
 దెలియని దింకేమి మిగులును? నీవు తెలియఁగోరిన యాయాత్మ యిదే.

స్వప్నాంతం జాగరితాంతం చోభా మే నానుపశ్యతి
 మహాంతం విభు మాత్మానం మత్వా ధీరో న శోచతి. 4

తా. ఏ యాత్మచే స్వప్నములోని వస్తువులను జాగ్రదవస్థలోని
 వస్తువులను జూచునో యట్టి గొప్పదైన వ్యాపకమైన యాత్మను దెలిసి
 కొని ధీమఁడు శోకమును బొందఁడు.

య ఇమం మధ్వదం వేద ఆత్మానం జీవం మంతికాత్
 ఈశానం భూతభవ్యస్య న తతో విజుగుప్వతే ఏతద్వై తత్. 5

తా. ఎవఁడు కర్మఫల మను తేనెను భక్షించుచు జీవరూపమైన
 భూత భవిష్యత్తులకు నియామకుఁడై యున్న యీ యాత్మను దగ్గఱగాఁ
 దెలిసికొనునో వాఁడు ఇట్లు చూచుటవల్ల ఎటనుండియుఁ దన్ను రక్షించు
 కొనఁ దలఁపఁడు. ఆ యాత్మ యదియె.

తే. గీ. జడులు బాహ్యవిషయక వాంఛలను గోరి
 వితత మగు మృత్యుపాశాల వేగుచుండ్రు
 ధీరు లమృతంబు స్థిర మాత్మఁ దెలిసికొనుచు
 నిహమునం దస్థిరములఁ బ్రార్థింప కుండ్రు.

2

కం. జనములు వఱి యెద్దాని వ
 లన శబ్ద స్పర్శ రూప రస గంధ రతుల్
 గనుమరొ యది యీ యాత్మ వ
 లన నె; య దెఱుఁగని దేదియుఁ గలదె యది యిదౌ.

3

వివ:- అది = నీవడిగిన యాత్మ ఇదే యని భావము.

కం. కలలోనివి మెలఁకువయిరి
 దలి వస్తువు దేనిచేత నారయ నగునో
 యల వ్యాపకము మహాత్మయి
 యలరెడు నాత్మఁ గని ధీరుఁ డందఁడు చింతల్.

తే. గీ. కర్మఫలభోక్తయై ప్రాణగతులఁ బూని
 భూత వర్తమాన భవిష్యములకు నెపుడు
 గర్త యైన యీ యాత్మను గాంచు నెవఁడు
 ఆతఁడు తనుఁ గాచుకొనఁ బూనఁ డద్ది యిదియె.

5

యః పూర్వం తపసో జాత, మద్భ్యః పూర్వ మజాయత
గుహం ప్రవిశ్య తిష్ఠంతం, యో భూతేభి ర్వ్యపశ్యత ఏతద్వైతత్ ॥ 6

తా. ఎవ్వఁడు జ్ఞానరూప బ్రహ్మము నుండి మొదటనే పుట్టెనో నీళ్ళ
కంటె (=నీళ్ళు పంచభూతముల కుపలక్షణము) ముందుగాఁ బుట్టెనో
హృదయ గుహను బ్రవేశించి భూతములతోపాటు ఉండెనో యట్టి
హిరణ్యగర్భ బ్రహ్మను ఎవఁడు చూచునో వాడే యీ బ్రహ్మమును
జూచును. ఆ యాత్మ యిదే.

యా ప్రాణేన సంభవ త్యదితి ద్వేసతామయా
గుహం ప్రవిశ్య తిష్ఠంతం యో భూతేభి ర్వ్యజాయత ఏతద్వైతత్.

తా. ఏది పరబ్రహ్మము నుండి హిరణ్య గర్భరూపమైన ప్రాణ
ముగాఁ బుట్టెనో ఏది అన్నిటిని దినునట్టి యదితియో సర్వదేవతలరూప
మైనదో ఏది పంచభూతములతోపాటు పుట్టెనో యట్టి యా దేవతను
మన హృదయ గుహయందుఁ బ్రవేశించి యున్నవానిని ఎవఁడు
చూచునో వాడే బ్రహ్మను చూచును. ఆయాత్మ యిదే.

అరణ్యో ర్నిహితో జాతవేదా, గర్భ ఇవ సుభృతో గర్భిణీభిః
దివే దివే ఈష్యో జాగ్రవద్భి, హవిష్మద్భి ర్మనుష్యేభి రగ్నిః
ఏతద్వైతత్.

తా. గర్భవతులచే గర్భమందుఁ జక్కఁగాఁ దాల్పఁబడిన గర్భము
వలె ఋత్విక్కులచే అరణ్యమును, ప్రతి జమ్మి మొదలగుక ట్టలందు
అగ్ని దాచఁబడి యున్నది. ప్రతిదినమందు జాగ్రత్త గలిగినట్టియు
హవిస్సు (=అగ్నియందు హోమము చేయు నేయి) నొసఁగునట్టి మను
ష్యులచే అగ్ని స్తుతింపఁబడునట్లే యున్నది. ఆ బ్రహ్మము యిదియే.

యత శ్చోదేతి సూర్యోఽస్తం యత్ర చ గచ్ఛతి
తం దేవాః సర్వే అర్పితా స్తమ వాత్యేతి కశ్చన, ఏతద్వైతత్. 9

తే॥ గీ॥ భూతపంచమునకంటె ముందుగానె

బ్రహ్మమువలన జన్మము నంది స్వాంతగుహను
నలరి భూతంబులంబులందున్న యీ హిరణ్య
గర్భ నెవఁడు గాంచునో వాఁడె గాంచు దాని.

6

వివ :- హిరణ్యగర్భుఁడు = శీవాత్మ, బంగారమునుండి పుట్టిన కడియ
ములోనగు నవి బంగారమే యైనట్లు బ్రహ్మమునుండి పుట్టిన
హిరణ్యగర్భుఁడును బ్రహ్మమే, హిరణ్యగర్భుఁడొ జూచిన
వాఁడు ఆ పరబ్రహ్మమును జూచునని భావము.

తే॥ గీ॥ ఎవతె దేవత మూర్తియై యెవతె ప్రాణ

గతి గల హిరణ్యగర్భుఁ; డెవ్వతెము భూత
తతిని గూడి పుట్టెనది స్వాంతగుహ నుండె
నీయదితిఁ గాంచువాఁడె యయ్యాశుఁ గనును.

7

తే॥ గీ॥ గర్భిణులు చక్కఁ దాల్చిన గర్భమట్లు

ఋత్విజులు దాల్చి నరణుల నెసఁగునగ్ని
అనుదినము జాగరూకత హవిసు నొసఁగి
వ్రజలు పూజింప వర్ధిల్లు; బ్రహ్మ మిదియె.

వివ :- ఇందు అగ్ని బ్రహ్మముగా నిర్ణయించఁబడినది, ఋత్వి
క్షులచే అగ్ని యాగమందు హవిరాదులచే దాల్చఁబడు
నట్లు యోగులచే బ్రహ్మము హృదయమందుఁ దాల్చఁబడి
ధ్యానాదులచే వర్ధిల్లు నని భావము.

తే॥ గీ॥ ఎందునుండి సూర్యుం డుదయించు చుండు

ఎందు సూర్యుండు తా నస్తమించు చుండు

తా. దేనినూడి సూర్యుడు దుదయించునో, దేనియందు సూర్యుడు
ఉన్న మించునో యట్టిప్రాణమును సర్వదేవతలు ఆశ్రయించి యుండిరి.
దాని ఏదియు అతిక్రమింపలేదు. అ బ్రహ్మమిదియె.

య దేవేహ తదముత్రీ య దముత్రీ తద్దేహ

మృత్యోః స మృత్యు మాప్నోతి, య ఇహ నానేవ పశ్యతి. 10

తా. ఏది నామరూపాదులతో నిక్కడ నున్నదో యదే యక్కడ
నామ రూపాది రహితమై నిత్యానందమై యున్నది. ఏది యక్కడ ఆ
యాత్మ యందున్నదో అదే ఈ నామరూపాది సహితమైన జీవునియం
దున్నది. మఱొకటి లేదు. ఇట్లే యభిన్నమైన యాత్మను భిన్నముగ
నెవఁడు చూచునో వాఁడు చావుచుండి చావును పొందును.

మన సై వేద మాప్తవ్యం, నేహ నానా స్తి కించన

మృత్యోః స మృత్యుం గచ్ఛతి, య ఇహ నానేవ పశ్యతి. 11

తా. గురువుచేతను శాస్త్రములచేతను సంస్కరింపఁబడిన మనస్సు
చేతనే ఈ బ్రహ్మము పొందఁదగినది. ఇందు భిన్నత్వ మేమియు
లేదు. ఎవఁడు ఇందు భిన్నత్వమువలెఁ జూచునో వాఁడు చావుచుండి
చావును పొందును.

అంగుష్ఠమాత్రీః పురుషో మధ్య ఆత్మని తిష్ఠతి

ఈశానో భూతభవ్యస్య, న తతో విజుగుప్సతే ఏత ద్వైతత్. 12

తా. పరమాత్మ బొటనవేలిలాత పరిమాణము గలవాఁడై శరీర
మధ్యమందు ఉన్నాఁడు. భూతభవిష్యత్తుల కతఁడు ప్రభువు. అతఁడు
తాను సర్వము ఒకటే అని అతనిఁ దెలియుటవల్ల తనకంటె నింక
వేఱేమియులేదు గాని మఱొక దానివల్ల జనుఁడు దన్నుఁ రక్షించుకొనఁ
గోరఁడు. ఆబ్రహ్మమిదియె.

అంగుష్ఠమాత్రీః పురుషో జ్యోతి రివాఽధూమకః

ఈశానో భూతభవ్యస్య స ఏవాద్య లస ఉశ్వః ఏత ద్వైతత్. 13

ఇట్టిదానిలో దేవత లెల్లఁ గలరు

ఎదియు దాని వాటఁగఁజాల దిదియె బ్రహ్మ.

9

వివ:- ఇట్టిదానిలో = శ్రాణరూపమైన యాత్మలో, దేవతలు = అగ్ని మొదలగు నధిదేవతలు.

కం. ఎది యిటఁ గల దది యిట ను

న్నది; మెది యిటఁ గల దది యిట నలగుచు నుండున్

అది యిట వివిధత నెవ్వఁడు

మదిఁ గనునో వాఁడు జన్మమరణము లొందున్.

10

వివ:- జీవాత్మయుఁ బరమాత్మయు నొకటే గాని భిన్నములు గావని భావము.

కం. ఇది మనసుచేత నే పొం

దఁదగిన యది; లేదు భిన్నతత్త్వం బిచటన్

అది యిట వివిధత నెవ్వఁడు

మది గనునో వాఁడు జన్మమరణము లొందున్.

11

కం. పురుషుండు బొటనవేల్చెడు

మఱి యాపురుషుండు శరీరమధ్య వసించున్

పురుషుండు త్రికాలపతి, యా

పురుషునిఁ గనువాఁడు ప్రోవఁబూనఁడు తన్నున్.

12

వివ:- ఇతనిచే సర్వము పూర్ణమై యున్నదిగానఁ బురుషుండు అని వుత్పత్తి. ఘటాకాశాది వ్యవహారమువలె హృదయ పరిమాణమును బట్టి పరమాత్మ బొటనవేల్చెడు అని చెప్పఁబడెను.

కం. పురుషుండు బొటనవేల్చెడు

పురుషుండు పొగలేని జ్యోతిషోలిక వెలుగున్

తా. పరమాత్మ బొటనవేలంత పరిమాణము గలవాఁడు. ధూనుము లేని జ్యోతివలెఁ బ్రకాశించును. అతఁడు భూతభవిష్యత్తులకుఁ బ్రభువు. అతఁడే ఇప్పుడు ప్రాణులలో నున్నవాఁడు. రేపును అతఁడే యుండును. ఆ బ్రహ్మము ఇదియే.

యథోదకం దుగ్ధే వృష్టం, పర్వశేషు విధావతి

ఏవం ధర్మాన్ పృథ క్పశ్యం స్తానే వానువిధావతి. 14

తా. ఎట్లు ఎక్కరాని యెత్తు ప్రదేశమునఁ గురిసిన నీరు పల్లముం దున్న పర్వతములందుఁ బడి నశించునో యిట్లే యాత్మలను స్రవతిశరీర మందు వేటు వేటుగఁ జూచువాఁడు అనేక శరీరములను బొందును.

యథోదకం శుద్ధే శుద్ధ, మాసిక్తం తాదృగేవ భవతి

ఏవం మునే ర్విజానత, ఆత్మాభవతి గౌతమ. 15

తా. ఓ గౌతముడా! ఎట్లు పరిశుద్ధమైన జలమందుఁ గురిసిన శుద్ధ మైన నీరు పరిశుద్ధముగనే యుండునో ఇట్లే ఏకత్వజ్ఞానము గలిగి మనన శీలుడైన వానికి ఆయాత్మ యేకమై యుండును.

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే ప్రథమా వల్లీ.

అ థ

ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయావల్లీ.

పుర మేకాదశద్వార మజ స్యావకృతేజసః

అనుస్థాయ న శోచతి, విముక్తశ్చ విముచ్యతే, ఏతద్వైచిత్ . 1

తా. పుట్టుక లేని నిత్యము ప్రకాశించు తేజస్సు గల యాత్మకు పదు నొకండు ద్వారములు గల శరీరమను పట్నము గలదు. అట్టి యాత్మను జక్కఁగ విజ్ఞాన పూర్వకముగ ధ్యానించినచో శోకము పొందఁడు. ఆజ్ఞానముచే విడువబడి సంసారము నుండి ముక్తిని పొందును. ఆ బ్రహ్మ మిదియే.

పురుషుఁడు త్రికాలపతి; యా
పురుషుఁడె యీనాఁడు రేపు పొలుచుచు నుండున్.

తే॥ గీ॥ ఎక్కరానట్టిచోట్ల వర్షించు నీరు
అడుగుకొండలఁ బడి యణఁగు నట్లు
ఆత్మలను వేలువేలుగా నరయు నతఁడు
ఆయయి శరీరములఁ బొంది యణఁగుచుండు.

14

తే॥ గీ॥ స్వచ్ఛ మగు నీటఁ గురిసిన స్వచ్ఛజలము
స్వచ్ఛమై ప్రసన్న మయి యొప్పాటు నట్లు
గౌతమా! మననమున నేకత్వ మరయు
నతని కేకమై స్వచ్ఛమై యాత్మవజ్రలు.

15

ఇది రెండవ యధ్యామున మొదటివల్లి.

ఇ ం త

రెండవ యధ్యామున రెండవవల్లి.

తే॥ గీ॥ ఈతను వమలజ్యోతియా నీశుపురము
ద్వారములు దానికిఁ గలవు పదునొకండు
తత్పురాధీశుఁ దలఁపఁ జింతలను గనఁడు
మోహబంధములను ద్రోంచి ముక్తిఁగాంచు.

1

వివ :- కనులు రెండు, చెవులు రెండు, నోరు ఒకటి, ముక్కులు రెండు, శిరోరంధ్రము ఒకటి, నాభి ఒకటి, మూత్రద్వారము ఒకటి, గుదద్వారము ఒకటి ఇవి మొత్తము పదునొకండు ద్వారములు.

హంసః శుచిష ద్వసు రంతరిక్షస, ధ్ధోతా వేదిష దతిథి ధ్ధురోణసత్
 నృషద్వరస దృతస ద్ధ్యోమస ద్భా, గోజా ఋతజా అద్రిజా
 ఋతం బృహత్

తా. ఆయాత్మ సూర్యుడై యా కాశమునుండి, గాలియై మధ్య
 భాగమున నుండి, అగ్నియై యజ్ఞవేదియం దుండి, అక్షిణ్యై యింద్రునిలో
 నుండి, మనుజులం దుండి, దేవతలం దుండి, సత్యమం దుండి, ఆకాశ
 మునం దుండి, నీటిప్రాణులం దుండి, భూమియందు ఓషధులందు
 నుండి, పర్వ తాదులందు నద్యాదులుగనుండి యజ్ఞమై యథార్థ
 రూపమై మహద్బ్రాహ్మయై యుండను.

ఊర్ధ్వం ప్రాణ మున్నయ త్యపానం ప్రత్య గస్యతి
 మధ్యే వామన మాసీనం విశ్వే దేవా ఉపాసతే.

తా. ఆయాత్మ పైకి, ప్రాణవాయువును నడపును, అపానవాయు
 వును గ్రిందకు నడపును. హృదయమధ్యమం దున్నట్టియు కొలువఁ
 దగినట్టియు నాత్మను సమస్త నేత్రాదిందిరియములు రూపాదు లైన
 గ్రాహద్రవ్యము లొసఁగి యుపాసించును.

అస్య విస్రింసమానస్య శరీరస్థస్య దేహినః

దేహాద్విముచ్యమానస్య, క్షిమత్ర పరిశిష్యతే ఏతద్వైతత్.

తా. శరీరమందున్నట్టియు దేహమునకుఁ బ్రభువయిన యీ
 యాత్మ జాతిపోఁగా శరీరములనుండి విడిచి పోఁగా నింక నీ దేహముం
 దేమి మిగులును. ఆబ్రహ్మ మిదే.

న ప్రాణేన నాపానేన మర్త్యో జీవతి కశ్చన

ఇతరేణ తు జీవంతి, యస్మిన్నేతా వుపాశ్రితౌ.

తా. ఏ మనుష్యుండును ప్రాణవాయువుచేతఁగాని, అపానవాయువు
 చేతఁగాని జీవింపఁడు. ప్రాణాపానములకంటె విలక్ష మగు నాత్మచేతనే
 జీవించును. దానినె ప్రాణాపానము లాశ్రియించి యున్నవి.

మధు. ఆత్మ యది స్వచ్ఛదివి సూర్యుడై మధ్య గాలియగుదు
 యజ్ఞ వేది నగ్నిగ, నింట నతిథియై, నరుల సురల
 సత్యమున, మింట నలరారి, స్థలజలప్రాణు లగుదు
 యజ్ఞమై, నదులయి, సత్యమై మహత్తయి చెలంగు. 2

వీవ:-ఆత్మ సమస్తసూపములు గలది గాన ఆయా చోట్ల సూర్యాది
 స్వరూపముగ నుండు నని భావము.

కం. ఎదపయికిఁ బ్రాణవాయువు

నెద దిగువ కపానవాయు నెంచి నడుపుచున్

ఎదలోన నణఁగి యుండెను

చిదాత్మ నిందియము లెల్లఁ జేరి భజించున్. 3

కం. తనువున నుండెడి యాత్మము

చనఁగా, నీతనువు విడిచి జాఱఁగ నిఁకి నీ

తనువున నెయ్యది మిగులును

దనువునకున్ భిన్న మౌచుఁ దగు నాత్మ యిదే. 4

కం. ఏతటి నెవరును బ్రాణము

చేత నపానంబుచేత జీవింపరు గా

నీ తగ వానికి నాశ్రయ

మై తగు నయ్యాత్మచేత మనియెద రిలలో. 5

హంత త ఇదం ప్రవక్ష్యామి, గుహ్యం బ్రహ్మ సనాతనం
యథా చ మరణం ప్రాప్య ఆత్మా భవతి గౌతమ.

తా. ఓ గౌతముడా! ఇప్పుడు నీకు మరల ఈ గూఢమైన యనాది
యైన బ్రహ్మమును గూర్చి చెప్పెదను. దేవిని దెలియక పోవుటవల్ల
మరణము పొందుచు ఆత్మ యెఱుసంసారమును బొందునో గూఢ చెప్పె
దను వినుము.

యోని మన్యే ప్రపన్యతే శరీరత్వాయ దేహినః

స్థాణు మన్యేఽనుసంయంతి, యథాకర్మ యథాశ్రుతం.

7

తా. జీవులు వాని వాని కర్మల ననుసరించియు, వాని వాని విజ్ఞాన
మును బట్టియుఁ గొన్ని శరీరములు గ్రహించుటకు యోనిద్వారమును
బ్రవేశించును. గొన్ని చెట్లు మొదలగు స్థావరముల భావమును బొందుచు.

య ఏష సుప్తేషు జాగర్తి కామం కామం పురుషో నిర్మమాణః

తదేవ శుక్రం తద్రబ్ధహ్మ తదేవాఽమృత ముచ్యతే

తస్మిం ల్లోకాశ్రితాః సర్వే తదు నాత్యేతి కశ్చన, ఏతద్వైతత్. 8

తా. ప్రాణేంద్రియములు నిద్రింపఁగా అవిద్యచే నాయా కామము
లను గలిగింపఁ జేయును నేపురుషుఁడు మేల్కొని యుండునో యతఁడే
పరిశుద్ధుఁడు. అదే బ్రహ్మము. అదియే అమృత మనఁబడును. ఆచూ
త్మనే లోకములన్నియు నాశ్రయించి యున్నవి. దాని నేదియు నతి
కరిమింపలేదు. ఆబ్రహ్మ మిదియే.

అగ్ని ర్యథైకో భువనం ప్రవిష్టో, రూపం రూపం ప్రతిరూపో బభూవ
ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్తా రూపం రూపం ప్రతిరూపో బహిశ్చ.

తా. ఎట్లు అగ్ని యొక్కటైనను ఈ లోకమును బ్రవేశించినదై
యూ యూ వస్తువుల రూపములను బట్టి యూ యూ వస్తు రూపములను
బొందునో యట్లే పరమాత్మ యొక్కటైనను సర్వప్రాణులతోపల
ఉన్నదై వాని వాని రూపములను బట్టి ఆ యూ ప్రాణుల యాకార
మును బొందును వెలుగలఁ గూడ నట్లే యుండెను.

కం॥ ఇప్పుడు నీకిట గూఢము

నెప్పటిదో యైవ బ్రహ్మ నిదె యెఱిగింతున్

ఎప్పగిది మృతిని గని స్మృతే

గప్పగ నయ్యాత్మ పొడము గౌతమ! వినుమా!

6

తే॥ గీ॥ పాణిలవి తాము చేయు కర్మలనుబట్టి

అవి గడించిన జ్ఞానానుభవమువలన

వానిలోఁ గొన్ని యాయాయయోనిఁ బుట్టు

నవియుఁ గొన్ని యాయాయ స్థాణువులఁ బుట్టు.

7

తే॥ గీ॥ పాణిములు నిందియములు నిద్రను మునుంగఁ

బూరుషుఁడె మేల్కొనును, గోర్కె లూరఁజేసి;

అమల మదె బ్రహ్మ మదె, దాని నమృత మండు

భువనముల కాశ్రయము చాట వెవియు దాని.

8

వివ :- అన్ని యిందియములు నిద్రించినను పరమాత్మ సాక్షిగా

నుండునని భావము, పరమాత్మ పరిశుద్ధుఁ డైనను అగ్నిని

బూడిద గప్పి నట్లు ఉపాధిని బట్టి కలిగిన యవిద్యచే నావ

రింపఁ బడునని తెలియనది.

తే॥ గీ॥ ఎటుల నగ్ని యొక్కటె లోక మెల్లఁ జొచ్చి

వస్తువులఁబట్టి వానిరూపంబు నొందె

అట్లే యాయాత్మ యొక్కటె యెల్లప్రాణిలోనఁ

బ్రాణి వెలుపల వానిరూపంబు నొందె.

9

వివ :- అగ్ని యొక్కటైనను, కట్టెలు వత్తి మొదలగు వస్తువులను

బొంది వానిరూపములను బొందునట్లు ఆత్మ యొక్కటైనను

చీమ మొదలు మనుష్యుఁడు బ్రహ్మాండమువఱకు చీమ

మొదలగువాని రూపము పొందు నని భావము.

వాము ర్యధైకో భువనం బ్రవిష్టో, రూపం ప్రతిరూపో బభూవ
ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా, రూపంరూపం ప్రతిరూపో
బహిశ్చ

10

తా. ఎట్లు గాలి యొక్కపై నను ఈలోకము ప్రవేశించి ఆయా
వస్తురూపములను పొందునో అట్లే యాత్మ ఒక్కపై నను సర్వప్రాణుల
లోపల వెలుపల ఆప్రాణుల రూపమును బొందును.

సూర్యో యథాసర్వలోకస్య చక్షు ర్న లిప్యతే చాక్షుషై
ర్బాహ్యదోషైః ఏక స్తథా సర్వభూతాంతరాత్మా న లిప్యతే
లోకదుఃఖేన గాహ్యః

11

తా. శుద్ధాశుద్ధవస్తువులను బ్రకాశింపఁజేయుట మూలమున నమస్త
లోకములకుఁ గన్నుగా నుండు సూర్యుఁ డెట్లు అశుద్ధాది వస్తువులను
చూచుటచేఁ గలుగు కంటియొక్క బాహ్యదోషములచే అంటఁ బడఁచో
అట్లే యన్ని ప్రాణులలోని పరమాత్మ యొక్కఁ డైనను లోకుల
దుఃఖములచే నంటఁబడనివాఁడై వానికంటె భిన్నుఁడై యుండును.

ఏకో వశీ సర్వభూతాంతరాత్మా, ఏకం రూపం బహుథా యః
కరోతి త మాత్మస్థం యేనైవపశ్యంతి ధీరాః స్తేషాం సుఖం శాశ్వ
తం నేతరేషాం.

12

తా. ఆ పరమాత్మ యొక్కఁడై సర్వము వశపఱచుకొనఁ గలవాఁడు.
అన్ని ప్రాణులలోపల నున్నవాఁడు తానొక్క రూపముగనె యుండి
యెవఁడు అనేక నామరూపాదులుగఁ జేయుచున్నాఁడో యట్టి శరీర
గతుఁడైన పరమాత్మను ఏ ధీరులు చూతురో యట్టి పరమాత్మ
స్వరూపులైన వారికె శాశ్వతసుఖము గలుగును. ఇతరులకుఁ గలుగదు.

నిత్యోఽనిత్యానాం చేతన శ్చేతనా మేకోబహూనాం యో
విదధాతి కామాన్ త మాత్మస్థం యేనైవపశ్యంతి ధీరాః
స్తేషాం శాంతిః శాశ్వతీ నేతరేషాం.

13

తా. ఏ పరమాత్మ అనిత్యులలోఁ గన్పడె, చేతనముగలవారిలోఁ
జేతనమై యొక్కపై యనేకులకుఁ గోరికలను గలిగించు చున్నదో
యట్టి హృదయమందలి యాత్మను ఏధీరులు చూతురో వారికె శాశ్వత
శాంతి గలుగును. ఇతరులకు శాంతి గలుగదు.

తే. గీ. ఎటుల గాలి మొక్కపె లోక మెల్లఁ జొచ్చి
వస్తువులఁబట్టి వానిరూపంబు నొందె
అట్లే యియాతమ్మ మొక్కపె మెల్ల ప్రాణిలోన
బ్రాణి వెలపల వానిరూపంబు నొందె.

10

నిఖిల జగతికి సూర్యుండు నేత్ర మయ్యు
నెట్లు నేత్రదోషాదుల ముట్టఁబడఁడో
యటులే చూతమ్మ మొక్కపె మెల్లప్రాణిఁ దనరి
భువన దుఃఖంబు లంటక యవల నుండు.

11

వివ:-ఉన్నది త్రాడొక్కపె యైనను త్రాటిని ద్రొక్కి పాము అను
కొని మూర్ఛానులను జనులు బొందునట్లు అవిద్యచే ఆత్మను
కాంతా కనకాది ప్రపంచముగఁ దలఁచి సుఖదుఃఖ జన్మమరణాది
దుఃఖములను బొందుచున్నారని భావము.

తే. గీ. ఈశుఁ డొకఁడు సర్వనియంత మెల్లఁ గలఁడు
ఒక్క రూపొంది పలురూపు లొనరఁ జేయు
నట్టి హృదయస్థుఁ బరమాత్ము సరయు బుధుల
కొక్కరికె శాశ్వతసుఖ మన్యులకు గాదు.

12

వివ:-అద్దము మొదలగు వానియందు ముఖాదులు ప్రతిబింబరూపముగ
నున్నట్లు హృదయమందుఁ బరమాత్మ ప్రతిబింబరూపముగ నుండెను
గానఁ బరమాత్ముకు హృదయము ఆధారముగాదు.

తే. గీ. నిత్యుండై యనిత్యులను, జ్ఞానియయి జ్ఞాను
లందు, నొకఁడై యందఱకుఁ గామ్యంబు లిచ్చు
నట్టి హృదయస్థుఁ బరమాత్ము సరయు బుధుల
కొండె శాశ్వతశాంతి యన్యులకుఁ గాదు.

13

వివ:-పరమేశ్వరుఁడు జీవులకు వారివారి కిర్మలనుబట్టియు తనకు వారిపైఁ
గలిగిన యనుగ్రహమును బట్టియుఁ గోరిక లిచ్చునని భావము.

నా చి తే తా :

త దేత దితి మన్యంతేఽని ద్వేష్యం పరమం సుఖం
కథం ను తద్విజానీయాం కిము భాతి విభాతి నా.

14

తా. ఇట్టి దని నామాన్యులు తెలపలేని యా పరమానంద రూపమును గూర్చి “అది యిటువంటి” దని ధనపుత్రాగ్రజ్యేషణలను విడిచిన యతులు తలచుచున్నారు. అది స్వయముగఁ బ్రకాశించునో లేక మన బుద్ధిగోచరమై స్పష్టముగఁ గనుడనో దాని నెట్లు తెలియఁగలను.

య మః :

న తత్ర సూర్యో భాతి న చంద్రతారకం; నేమా విద్యుతో భాంతి
కుతోఽయ మగ్నిః తమేవ భాంత మనుభాతి సర్వం, తస్య భాసా
సర్వ మిదం విభాతి. 15

తా. ఆ బ్రహ్మసమీపమున సూర్యుఁడు వెలుఁగఁడు. చంద్రుఁడు నక్షత్రములు వెలుఁగవు. ఈమెఱపులు మెఱయవు. ఈవిగ్ని యెట్లు వెలుఁగును. ఆ బ్రహ్మ ప్రకాశింపఁగా దాని ననుసరించి సర్వము వెలుఁగును. దాని ప్రకాశముచే నిది యంతయుఁ బ్రకాశించుచున్నది. (ఇది పై సందేహమునకు సమాధానము).

ఇది ద్వితీయాధ్యాయే ద్వితీయావల్లి.

అ థ

ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయావల్లి.

ఊర్ధ్వమూలోఽవాక్సాఖి; ఏషోఽశ్వత్థః సనాతనః
తదేవ శుక్రం తద్రబ్ధహ్మ, తదేవాఽమృత ముచ్యతే॥
తస్మిం లోకాః శ్రితాః సర్వే, తదు నా త్యేతి కశ్చన ఏతద్వైతత్. 1

తా. పైనున్న విష్ణుపదము మూలముగఁ గలదై, క్రింద నున్న స్వర్గ నరకాది లోకములు కొమ్మలుగఁ గలదై యున్న యీ సంసార మనెడి

నా చి కే తుఁ డు :

తే॥ గీ॥ ఇట్టిదని యట్టిదని నిరూపింపరాని
పరమసుఖమూర్తి బరమాత్ము బ్రహ్మవిదులు
“అదియె యిది” యందు; రానంద మది తనంత
మెఱుగునొ మఱి గన్పడునొ యెట్లెఱుంగ నేర్తు. 14

య ముఁ డు :

మధు॥ అచట సూర్యుఁడును వెలుంగఁ డచటఁ జంద్రుఁడు వెలుంగఁడు
అచట నక్షత్రములు వెల్లు; వచట నీమెఱపు మెఱయ
దచట నీయగ్ని యేపాటి; దది వెల్ల దానిబట్టి
యిచట నెల్ల వెల్లును; సర్వ మిది దానికాంతి వెలుగు.

వివ :- సూర్యచంద్రనక్షత్రాదులు ఆబ్రహ్మను బ్రకాశింపఁజేయ
లేవు. అదియె అన్నిటిని బ్రకాశింపఁ జేయును. ఆయాత్మ
స్వయముగను బ్రకాశించును. నిష్కామము నిశ్చలము నగు
బుద్ధికిని గ్రాహ్యమగు నని భావము.

ఇది రెండవ యధ్యాయమున రెండవవల్లి

ఇ ం క

రెండవ యధ్యాయమున మూడవవల్లి

తే॥ గీ॥ ప్రాత దెప్పటిదొ యిది యశ్వత్థతరువు
పయిని మొదలు, కొమ్మలు క్రిందఁ బరఁగు; దాని
కాది యాత్మ శుద్ధము బ్రహ్మ మమృతమదియె
యిదియె లోకాశ్రయము; దాట వెవియు దాని. 1

యశ్వత్థవృక్షము పోచిన మైనది. ఈ సుసార వృక్షమునకు మూలమైన యాత్మను సర్వలోకములు ఆశ్రయించి యున్నవి. ఆ యాత్మ నేదియు అతిక్రిమింపలేదు ఆ బ్రహ్మ యిదియే.

య దిదం కించ జగత్ సర్వం, ప్రాణ ఏజతి కిన్మతం
మహాద్భయం వ్రజ ముద్భయం య ఏతే క్షమ రమ్యతాన్తే
భవంతి.

2

తా. ప్రాణరూపమగు బ్రహ్మ మున్నపుడే యీ సూర్యచంద్ర గ్రహనక్షత్రాది రూపమైన జగమంతయు బయలుదేటి కియమముగా గదలుచున్నవి. అది వజ్రధరునివలె మహాభయంకర మైనది. వాని దెలిసినవారు మరణము లేనివారగుదురు.

భయా దస్యాఽగ్ని స్తపతి, భయా త్తపతి సూర్యః
భయా దింద్రిశ్చ వాయుశ్చ, మృత్యు ర్ధావతి పంచమః

తా. ఈపరమేశ్వరునిభయమువలన అగ్ని మండును. ఇతనిభయము వలన సూర్యుడు తపించును, ఇతనిభయమువల్ల ఇంద్రియమును వాయువును అయిదవ మృత్యుదేవతయును తమతమ పనులు చేయుదురు.

ఇహ చేదశక ద్భౌద్ధం ప్రాకర్మరస్య విస్రీసః
తతః సర్గేషు లోకేషు శరీరత్వాయ కల్పతే

తా. ఈశరీరము పడిపోక ముందే యీలోకమందు జీవించుచునే యీబ్రహ్మమును దెలిసికొనలేక పోయినచో జనులు భూలోకాదులందు శరీరమును ధరింప వలసివచ్చును.

యథాఽఽదర్శే తథాత్మని
యథా స్వప్నే తథా పితృలోకే.

తా. లోకులు నిర్మలమైన యుద్ధమందు తమ ప్రతిబింబమును జూచుచున్నట్లు నిర్మలమైన బుద్ధిలో నాత్మను జూడవలయును. కలలో జాగ్రద్వాసనను బట్టి గనిపించు వస్తువులు నిశ్చలముగ నుండనట్లు పితృలోకమున ఆత్మదర్శనము నిశ్చలముగ నుండును.

వివ :- అశ్వత్థము=శ్వ=రేపు, స్థము=ఉన్నది, శ్వత్థము, రేపు లేనిది అశ్వత్థము. సంసారము రావించెట్టుచు. ఇందు సంసారము రావించెట్టుగాఁ బోల్చుఁ బడినది. దానికిఁ బయినన్న విష్ణు పదము మొదలు, క్రిందిలోకములు కొమ్మలు.

తే॥ గీ॥ అన్నిటికిఁ బ్రాణ మగు బ్రహ్మ మున్నయపుడె
యీ జగం బెల్లఁబాదుర్భవించి మెదలు
ఁజగ్రధరునిపోలిక మహాభయదుఁ డతఁడు
అమృతులై యుండు రీబ్రహ్మ నరయువారు.

2

తే॥ గీ॥ ఇతనిభయమున నాయగ్ని యెపుడు మండు
ఇతని భయమున సూర్యుండు నెపుడు వెలుఁగు
ఇతని భయమున గాలియు నిండ్రుఁడుండు
ఇతని భయమున మృత్యుదేవత చరించు.

3

తే॥ గీ॥ తనువు వదలక ముందె యీ తనువుతో నె
బ్రహ్మము నెఱుంగఁ గలఁడేని బంధముక్తిఁ
గాంచు; నా బ్రహ్మము నెఱుంగఁ గాంచఁడేని
ప్రాణి లోకంబుల శరీరబద్ధుఁడగును.

4

తే॥ గీ॥ స్వచ్ఛమగు నద్దమున మోము నరయునట్లు
స్వచ్ఛమగు బుద్ధిలో నాత్మ నరయ నగును
కలను వస్తులు స్ఫుటముగఁ గనఁబడ నటు
కనఁబడ దలయాత్మ పితృలోకమున స్ఫుటత.

5

యః ధాన్యం పరీవ దద్యుశే తథా గంధర్వలోకే
ఛాయాఽఽతపయో రివ బ్రహ్మలోకే

6

తా. ఎట్లు నీటియందు మోము మొదలగునవి వాని అవయవములు విడిగాఁ గాక కలిసి యస్ఫుటముగఁ గనిపించునో యట్లే గంధర్వలోకమున ఆత్మ యస్ఫుటముగఁ గనిపించును. నీడ మొడలందువలె బ్రహ్మలోకమందు ఆత్మ స్పష్టముగఁ గన్పడును.

ఇందియాణాం పృథగ్భావ, ముదయాస్తమయా చ యత్
పృథగుత్పద్యమానానాం, మత్వా ధీరో న శోచతి

7

తా. ఆత్మకంటె వేరుగఁ దమతమకారణములె న యాకాశాదుల నుండి విడివిడిగఁ బుట్టిన శోత్రాద్రీదియములు ఆత్మకంటె వేరుగా నుండుటను అవి మొలకువ గాంచి యుదముందుటను, ద్రావిడి యస్తమించుటను తలంచి ఆత్మకు ఉదయాస్తమయములు లేనియుఁ దలంచి ధీమండు విచారమును పొందఁడు.

ఇందియేభ్యః పరా మనో మనసః స త్వ ముత్తమం
సత్త్వా దధి మహానాత్మా, మహతోఽవ్యక్త ముత్తమం

8

తా. ఇందియములకంటె మనస్సు గొప్పది. మనస్సుకంటె బుద్ధి గొప్పది. బుద్ధికంటె మహత్తు గొప్పది. మహత్తుకంటె అవ్యక్తము గొప్పది.

అవ్యక్తాత్మ పరః పురుషో, వ్యాపకోఽలింగ ఏవ చ
యం జ్ఞాత్వా ముచ్యతే జంతు రమృతత్వం చ గచ్ఛతి

9

తా. అవ్యక్తముకంటెను బరమపురుషుడైన పరమాత్మ గొప్పవాఁడు. ఏవని దెలిసికొని జీవుఁడు అవిద్యనుండి ముక్తుడై మోక్షమును బొందునో యాపరమాత్మ యాకాశముకంటెను వ్యాపకుఁడు. సర్వసంసార ధర్మములు తేనివాఁడు.

న సందృశే తిష్ఠతి రూప మస్య న చక్షుషా పశ్యతి కశ్చ నై నం
హృదా మనీషా మనసాఽభిక్లప్తో, య ఏతద్విదు రమృతా
స్తే భవంతి.

తే. గీ. నీటఁ గదలుచు మోము గన్పించునట్లు
గాఁపించు గంధర్వలోకమున నాత్మ;
నీడ నెండ వస్తువులు గన్పించునట్లు
బ్రహ్మలోకాన నాత్మ కన్నడును స్ఫుటత.

6

తే. గీ. పంచభూతాల వేర్వేరు ప్రభవ మంది
యింద్రియము లాత్మనుండి భేదించుటయును
అవి జనించుటయును నాశ మొందుటయును
నెచి మదిని ధీరుండు శోకింపఁ డెప్పుడు.

7

తే. గీ. ఇంద్రియములకంటె మన స్సెంతో ఘనము
మనస్సుకంటె బుద్ధియె యుత్తమంబు, బుద్ధి
కంటెను మహత్తై యుత్తమ, మామహత్తు
కంటె నవ్యక్త ముత్తమ మయి యెసంగు.

8

తే. గీ. మఱియు నవ్యక్తమునకన్నఁ బరమపురుషుఁ
డుత్తముఁడు వ్యాపకుఁడును సర్వోత్తముండు
అతని కెట్టిధర్మములు లే వతనిఁ దెలియు
ప్రాణి బంధముక్తిని గాంచు నమృతుఁ డగును.

9

తే. గీ. మఱి యితని రూపు దృష్టిగోచరము గాదు
ఎవఁడు నీయాత్మఁ గంట నీక్షింప లేడు

తా. ఈ యాత్మ యొక్క రూపము దృష్టిగోచరము గాదు. ఎవఁడును దీనిని గంటితోఁ జూడలేడు. సకల్పరూప మగు మనస్సును నియమించు హృదయముచేతను మననరూపమైన సమ్యక్దృష్టితోడఁ జూడఁ బడఁగాఁ బ్రకట మగును. దీనిని దెలిసినచారు అమృతము లగుదురు.

యదా పంచావత్తిష్ఠంతే జ్ఞానాని మనసా సహ

బుద్ధిశ్చ న విచేష్టతి, తా మాహుః పరమాం గతిం. 11

తా. ఎపుడు జ్ఞానేంద్రియము లెదురు దమతమ విషయములనుండి మరలినవై మంతఃకరణముతోఁ గూడి యుండునో బుద్ధియును దన వ్యాపారములందుఁ బరిచేయదో యట్టిస్థితిని పరమగతిగాఁ జెప్పుదురు.

తాం యోగ మితి మన్యంతే, స్థిరా మింద్రియధారణాం

అప్రమత్త స్తదా భవతి, యోగో హి ప్రభవాప్యయా. 12

తా. గాఢ్యేంద్రియములకు లక్ష్య మగు బ్రహ్మమందు స్థిరముగ నిచ్చుటను యోగ మని యోగులు తలఁచుచున్నారు. ఆ ధ్యానకాల మందు యోగి యప్రమత్తు డగును. ఆ యోగము పుట్టుచును అపాయ మొందుచును ఉండుటయే ధర్మము గలదిగదా.

నైవ వాచా న మనసా ప్రాప్తం శక్యో న చక్షుషా

అస్తీతి బ్రువతోఽన్యత్ర కథం తమపరభ్యతే. 13

తా. ఆ యాత్మ వాక్కుచేఁ బొందరానిది. మనస్సుచేఁ నలఁపరానిది. కంటిచేఁ జూడరానిది. ఆత్మ యున్నదని నమ్మి నిశ్చల హృదయ మున భావించెడి యాస్తికునకె గాని యదిలేదని నమ్మి నిశ్చలహృదయ మున భావింపని నాస్తికుని కెట్లు సొందఁదగి యుండును.

అస్తీత్యే వోపలబ్ధ్య తత్త్వభావేన చోభయోః

అస్తీత్యే వోపలబ్ధ్య తత్త్వభావః ప్రసీదతి. 14

తా. బుద్ధి మొదలుగు నుపాధులుగల యాత్మ యున్నదనియెఁగఁగింప వలయును. బుద్ధి మొదలుగు నుపాధులు గల సోపాధి రూపముగను ఉపాధులు లేని నిరుపాధి రూపముగను తత్త్వమును భావించి గూడ ఆత్మను

ధ్యానమున వికల్పము లేని యమలబుద్ధి
నది స్ఫుట మగు; దీని గనునా రమ్యతులుగద.

10

తే. గీ. యెపుడు విషయాళివైపు జ్ఞానేంద్రియములు
నడవక మరలి హృదిని లీనంబు లగునొ
బుద్ధి పని మాని యాత్మలో మునుక లిడునొ
యదియె యుత్తమగతి యని యంగుడు బుధులు.

11

తే గీ. ఇంద్రియముల స్థిరముగ ధరించి యుంట
యోగ మనియందు రాయోగ మొదపు నపుడు
యోగి యప్రమత్తుఁ డగు నాయోగ మెపుడుఁ
బుట్టుచు నపాయ మొందుచుఁ బొడలుఁ గాడె.

12

వివ:- యోగ మొకపుడు పుట్టుచుఁ బుట్టిక చెడిపోవుచు నుండును గాన
యోగి యప్రమత్తుఁడై యుండవలయు నని భావము.

ఆ. వె. మాటచేతఁ గాని మనసుచేతను గాని
కనులచేతఁ గాని కనఁగరాదు
ఆత్మ యున్న దనెడి యాస్తికులకె గాని
నాస్తికులకు నెట్లు లది లభించు.

13

వివ:- ఆత్మ నామరూప రహితముగాన హృదయ గ్రాహ్యమే గాని
బాహ్యేంద్రియ గ్రాహ్యముగాదు. అందుచే అది యితరులకుఁ
జూడరానిదని భావము.

తే. గీ. తాను సోపాధి నిరుపాధి తత్త్వచింత
ఉన్న దని నమ్మియే యత్న మాన వలయు

గ్రహించవలయును. నామరూపరహిత మగు ఆత్మ బాహ్యేంద్రియ గ్రాహ్యముగాదు, అంతరింద్రియ గ్రాహ్యమగును. కాన ఆత్మదర్శులు చెప్పిన దానిని బట్టి ఆత్మ యున్న దనియె గ్రహించు వానికి ఆత్మతత్త్వ స్వరూపము అభిముఖ మగునని తెలియునది.

యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే కామా యస్య హృది స్థితాః
అథ మర్త్యోఽమృతో భవ త్కత్ర బ్రహ్మ సమనుశ్నుతే. 15

తా. ఎవని మనస్సునం దున్నకోరిక లన్నియు ఎప్పుడు విడిపోవునో అప్పుడు మరణ స్వభావముగల మనుష్యుఁడు అమృతుఁడై యక్కడనే బ్రహ్మమును పొందును.

యదా సర్వే ప్రముచ్యంతే, హృదయ స్యేహ గ్రంథయః
అథ మర్త్యోఽమృతో భవ త్యేతావ ద్ధ్యనుశాసనం. 16

తా. ఎప్పుడు ఈ జన్మమందే హృదయమందలి యవిద్యపలని ముడులు ఊడిపోవునో అప్పుడు మర్త్యుఁడు అమృతుఁ డగును. ఇదే సర్వ వేదాంతముల యువదేశము.

శతం చైకా చ హృదయస్య నాడ్య
స్తాసాం మూర్ధాన మభినిఃస్పృతైకా
తయోర్ధ్వ మాయ న్నమృతత్వ మేతి
విష్వజ్జన్యా ఉత్కమణే భవంతి. 17

తా. హృదయము నుండి వెడలిన నాడులు నూటయొక టున్నవి. అందులో సుషుమ్న ఆను నాడి యొకటి తలను జీల్చుకొని పైకి వెడలి వచ్చినది. ఆనాడితోఁ బైకి సూర్యద్వారముగుండ వెళ్లువాఁడు బ్రహ్మ లోకము పొంది అమృతత్వమును బొందును. మిగిలిన వైపుగా వెడలిన తక్కిన నాడులు చావుఁ బుట్టుకలకె యగును.

ఉన్నదని నమ్మియే యత్న మూనువాని
కాత్మతత్త్వ మది యనుగ్రహించు చూపు

14

వివ :- అగ్నిని బై కిఁ గనిపింపఁజేయు కట్టెలు మొదలగు వానిని ఉపాధు
లందురు. ఇట్లే ఆత్మను గనిపింపఁజేయు శరీరములు ఉపాధులు.
అవి గలది సోపాధి, అవి లేనిది నిరుపాధి.

తే. గీ. హృదయమునఁ బాదుకొని యున్న యిచ్చ లెల్ల
మణఁగునో యెప్పు, డానాఁడె మర్త్య లెల్ల
మరణ మొందక యమృతమై వజరుచంద్రు
వార లిచటనె బ్రహ్మాంబుఁ బడయఁ గలకు.

15

తే. గీ. హృదయమును దృఢముగను బాధించియున్న
యెల్ల ముడులును జీవించు నెడనె యెప్పుడు
ఉడునో నాఁడె యమృతత్వ మొందు నరుఁడు
తెలియు సర్వవేదాంతోపదేశ మిదియె.

16

తే. గీ. నూఱు నొకటి నాడులు హృదినుండి వెడలె
నందుఁ దలఁ జీల్చి చను సుషుమ్నాఖ్యనాడి
దానిగుండఁ బైఁ జన నమృతత్వ మొందు
అన్యనాడులు సంసార మందె ముంచు.

17

వివ :- ప్రాణాయామాది యోగసాధనలద్వారా ఆ సుషుమ్నా నాడిని
మేల్కొల్పి చివరి కాలమున హృదయమందు ఆత్మను వశపఱచు
కొని యానాడితోఁ గలుపవలయును. అట్లు కలిపి దానిగుండఁబోయి
సూర్యమండలముద్వారా బ్రహ్మలోకము పొంది యమృతఁ జగు
నని భావము.

అంగుష్ఠమాత్రః పురుషోఽంతరాత్మా
 సదా జనానాం హృదయే సంనివిష్టః
 తం స్వాచ్ఛరీగా స్ప్రివృహే న్ముంజా దివేషీకాల ధైర్యేణ
 తం విద్యా చ్ఛక్ర మమృతం తం విద్యా చ్ఛక్ర మమృతమితి.

తా. బొటనప్రవేశంత పరిమాణముగల పురుషు డంతరాత్ముడై
 యెల్లపుడు జనుల హృదయమందు నిలిచి యుండును. దశ్శనుండి పోషను
 వలెఁ బ్రమాదము లేకుండఁ దన శరీరమునుండి యాత్మను వేటుచేయ
 వలెను. ఆ యాత్మను శుద్ధమైన దానినిగను, అమృతమైన దానినిగను
 దెలియవలెను. ఆ యాత్మను శుద్ధమైన దానినిగను, అమృతమైన దానిని
 గను దెలియవలయును.

మృత్యుప్రశ్నాం నచి కేతోఽథ లబ్ధ్వా
 విద్యా మేతాం యోగవిధిం చ కృత్సం
 బ్రహ్మప్రాప్తో విజ్ఞోఽభూ ద్విమృత్యు
 రన్యోఽప్యేవం యో వి దవ్యాత్మ మేవ.

19

తా. మఱి యిట్లు మృత్యుదేవతచేఁ జెప్పఁబడిన యీ విద్యను
 సమస్తమైన యోగవిధిని పొంది నాచి కేతుఁడు బ్రహ్మమును బొందిన
 వాడై రాగద్వేషాది దోషములు లేనివాడై మరణము లేనివాఁ
 డయ్యెను. ఇట్లే యధ్యాత్మ శత్ర్వమును దెలిసికొన్న యితరుఁడుగూడ
 బ్రహ్మమును బొంది మరణము లేనివాడగును.

ఓమ్ శాంతి మంత్రః

సహ నా వవతు సహనో భునక్తు సహ వీర్యం కరవావహై.....

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతిః

ఇతి ద్వితీయాధ్యాయే తృతీయావల్లి.

కఠోపనిషత్ సమాప్తా.

మధు. బొటనవ్రేలంత యంతరాశ్మఁడు పురుషుండు జనుల
హృదయమున నెప్పుడు వసించు; నీక మేననుండి యతని
దర్శనుండి పోచను బోలె దరలింపవలయు దృఢిని
తెలియు స్వచ్ఛ మమృతమది తెలియు స్వచ్ఛ మమృతమది.

వివ :- నామరూప శరీరాదులు లేకయు శరీరముగోపల విహితఁడై
యన్న యాత్మను శరీరాదులకంటె వేరుగ భావించి యా శుక్త,
బుద్ధ, చిదానంద స్వరూపముగల యాత్మను దర్శించి మోక్షము
పొందవలయునని భావము.

తే. గీ. యముఁడు వచింప నీవిద్య - ఖల యోగ
విధిని నాచి కేతుఁడు యథావిధి గ్రహించి
మోహమును వీడి బ్రహ్మమై ముక్తిఁ గాంచె
నెవ్వ డభ్యాత్ముఁ గను, వాఁడు నిటులె గంచు. 19

వివ :- ధనధాన్య రాజ్యాది భూలోక భోగములు, అప్పురస్ శ్రీ భోగాది
సర్వ భోగములును స్వల్పకాలమే యుండు ననియు అప్పటికి
మాత్రమే సుఖకరములనియు దఁచి, నాచి కేతుఁడు శాశ్వతమును
అత్యంతానందకరము నగు నాత్మను బొందినట్లు జనులు స్వప్నము
లగు నై హికా ముష్మిక భోగములను బ్రత్యజించి శాశ్వతానంద
కరమగు నభ్యాత్మతత్త్వమును బొందవలయునని తెలియనది.

ఓమ్ శాంతి మంత్రము

మమ్మీశుఁ డేలుతెన్ మమఁబెంచుఁ గావుతెన్.....

ఓమ్ శాంతి శాంతి శాంతి

ఇది శ్రీ చర్ల నారాయణశాస్త్రి జనకగురువర, కరుణాలబ్ధి
విద్యుఁడును వెంకమాంబా పుత్రుఁడును నగు గణపతిశాస్త్రిచే
దెనిఁగింపఁబడిన కఠోపనిషత్తునందు ద్వితీయాధ్యాయమున మూడవవల్లి

స మాప్త ము.

ఉ ప ని ష త్సు థ

ప్ర శ్నో ప ని ష త్

(అథర్వ వేదాంతర్గతా)

ప్రథమః ప్రశ్నః

శాంతిమంత్రః

ఓం.

భద్రం కర్ణేభిః శ్రుణుమామ దేవాః భద్రం పశ్యే మాఽక్షభి ర్యజత్రాః,
స్థిరై రంగై స్తుష్టవాంస స్తనూభిః వ్యశేమ దేవహితం యదాయుః.

దేవతలమగుచు మేము చెవులచే శుభము విందుముగాక. యజ్ఞ
శీలురమైన మేము కన్నులచే శుభమును జూతుముగాక. స్థిరమైన
యంగములతో శరీరము లనెడి మంత్రములతో మిమ్ము స్తుతించుచు
దేవులు ప్రసాదించిన దీర్ఘాయువును బొందుదుము గాక.

స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః, స్వస్తి నః పూషా విశ్వవేదాః
స్వస్తి న స్తర్ష్యో అవిష్టనేమిః, స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్దధాతు॥

బృహస్పతి మొదలగు పెద్దల యొద్ద వి నెడి యింద్రుఁడు మాకు
శుభము గలుగఁ జేయుఁగాక. సర్వమును దెలిసిన సూర్యుఁడు మాకు
శుభ మిచ్చుఁగాక. అహింసా సాలకుఁడైన గరుత్మంతుఁడు మాకు శుభ
మిచ్చుఁగాక.

ఓం

శాంతి శాంతి శాంతి.

ప్రశ్నోపనపత్తు

11

ఉపనిషత్సుధ

ప్రశ్నోపనిషత్తు

(అథర్వ వేదమునానిది)

మొదటి ప్రశ్నము.

శాంతిమంత్రము, దండకము.

ఓమ్

చేవులచే భద్రముల్ విందు మాదై వభావంబులన్ బొందుచున్
గండ్లతో భద్రముల్ చూతు మాయజ్ఞశీలంబుతో, నిశ్చలం
బైన యంగంబులన్ దేహమంత్రాలతో స్తోత్రముల్ చేతు;
మెల్లప్పు, దేవుల్ ప్రసాదించు దీప్తాయువుల్ గల్గుతన్ మా కిలన్

మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ బెద్దలన్ భక్తి నాలించు
నిందుగిందు; మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ సర్వవేదము
సూక్యండు; మాకు న్నహింసా పక్షుండౌ గరు
త్మంతుఁ డిచ్చున్ శుభంబుల్; సురాచార్యుఁ
ణిచ్చున్ శుభంబుల్ సదా,

ఓమ్

శాంతి శాంతి శాంతిః

ఓమ్

సుకేశా చ భరద్వాజః, శైబ్యశ్చ సత్యకామః
సౌర్యాయణీ చ గార్గ్యః, కౌసల్య శ్చాశ్వలాయనో, భార్గవో వైదర్భిః
కబంధీ కాత్యాయన స్తేహోతే బ్రహ్మపరాః ౧

భరద్వాజ కలముందుఁ బుట్టిన సుకేశుఁడును, శిబికులముందుఁ
బుట్టిన సత్యకాముఁడును, సూర్యవంశముందలి గార్గ్యుఁడును, అశ్వల
కులస్తుండగు కౌసల్యుఁడును, భృగువంశస్తుండగు వైదర్భియు, కాత్య
వంశస్తుండగు కబంధియును బ్రహ్మముందు ఆసక్తులై

బ్రహ్మసిష్టాః పరం బ్రహ్మైశ్వరమాణా ఏషహవై తత్సర్వం
వక్ష్యతీతి తేహ సమిత్వాణయో భగవంతం పిప్పలాదముపసన్నాః ౨

బ్రహ్మముందు శ్రద్ధ గలవారై పరబ్రహ్మమును వెదుకఁగోరి
యా పిప్పలాదుఁడై అది యంతయుఁ జెప్పనని వారు దర్భలు చేతఁ
బూని భగవంతుఁడైన పిప్పలాద మహర్షి దగ్గఱకు వచ్చిరి.

తానన ఋషి రువాచ భూయ ఏవ తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా
సంవత్సరం సంవత్సర్యథ యథాకామం ప్రశ్నాన్ ప్రచ్ఛత
యది విజ్ఞాస్యామః సర్వం హవో వక్ష్యామ ఇతి॥ ౩

అపుడు వచ్చినవారితో ఆముని యిట్లనియె. “తిరిగి తపస్సుతో
బ్రహ్మచర్యముతో శ్రద్ధతో ఒకయేడు ఉండుఁడు. తిరిగి వచ్చి మీ
యిష్టము వచ్చినట్లు ప్రశ్న లడుఁగుడు. మాకుఁ దెలిసినచో అంతయు
మీకుఁ జెప్పెదము” అని.

అథ కబంధీ కాత్యాయన ఉపేత్య పప్రిచ్ఛ
భగవన్ కుతో హవా ఇమాః ప్రజాః ప్రజాయంత ఇతి. ౪

సంవత్సరమైన పిదప కాత్యవంశస్తుండగు కబంధి వచ్చి యడిగెను.

“ఒభగవంతుఁడా! ఈచాగ్రమున్నీ దేనినూడి పుట్టుచున్నవి” అని

ఓమ్

ALANCO. 455

మధు. క్షీతి భరవ్యాజకులుఁడు సుకేశుఁడు, శిబికులుఁడు
సత్యకాముఁడు, సూర్యవంశజుఁడు గాన్ధ్యండు, సత్వ
లజుఁడు కౌసల్యుఁడు, భృగుకులజుఁడు వైదర్భి, కాత్య
వంశ్యుఁడు కబంధి యశువీరు బ్రహ్మవరాయణులయి

1

ఈ యుపనిషత్తులో సుకేశుఁడు మొదలగువారు పిప్పలాదుని నడి
గిన ప్రశ్నలు, వానికి సమాధానములు గలవు. ప్రశ్నలను బట్టి ప్రశ్న
పనిషత్తు అని దీనికి బేరు గలిగినది. 244. 592

ALAN

తే. గీ. బ్రహ్మనిష్ఠులై మఱి పరబ్రహ్మ వెదుక్కఁ
దలచువారై యిద్వై నీతండు ప్రకట
పఱచు నంచు దర్భపవిత్రపాణులయి వె
డలిరి భగవానుఁడౌ పిప్పలాదుకడకు.

2

244. 592

తే. గీ. వారి కా ముని యనె “నింక మీరు తవము
సలుపుచున్ బ్రహ్మచారులై శ్రద్ధతోడ
వత్సరం బుండుఁడు; యథేచ్ఛ బ్రశ్న లడుగుఁ
డెఱుఁగుదుమయేని మీ కెఱిగింతు మెల్ల॥

3

“మాకుఁ దెలిసినచోఁ జెప్పెదము” అని పిప్పలాదుఁడు వినయము
నకై చెప్పె నని తెలియ వలయును.

కం. ఆయేడాది పిదపఁ గా

త్యాయనుఁడు కబంధి వచ్చి తగ నిట్లనియెన్

ఓయి మహాత్మ! యయిన మఱి

యాయీప్రజ లెందు జన్మ మందెద రనఁగన్॥

4

తస్మై స హోవాచ ప్రజాకామో వై ప్రజాపతిః స తపోఽతప్యత
స తప స్తప్తాస మిథున ముత్పాదయతే రయిం చ ప్రాణం
చే“త్యేతౌ మే బహుధా ప్రజాః కరిష్యతః” ఇతి. 4

ఆ పిప్పలాదుఁ డాకబంధి కిట్లనియె “ప్రాణులను సృజింపవలఁచిన
యా ప్రజాపతి సంకల్పించెను. అతఁడు సంకల్పించి ఇవి నాకు అనేక
విధ ప్రాణులను సృజించునని తలఁచి అన్నము ప్రాణము అను జంటను
సృజించెను.

ఆదిత్యో హ వై ప్రాణో రయి రేవ చంద్రమా రయిర్వా ఏత
త్సర్వం యన్మూర్తం చాఽన్మూర్తంచ, తస్మా న్మూర్తి రేవ రయిః 5

సూర్యుడే ప్రాణము. చంద్రుడే యన్నము. స్థూల సూక్ష్మ
రూపమైన మూర్తా మూర్తము లన్నియు అన్నమే. అమూర్తమైన
ప్రాణములచేఁ దినబడుటవలన మూర్తి గలదె యన్న మగు నని
తెలియ వలెను.

అథాఽఽదిత్య ఉదయన్ యత్రాప్తాచీం దిశం ప్రవిశతి తేన
ప్రాచ్యాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సంనిధతే | య ద్దక్షిణాం యత్రాప్తాచీం
య దధో యధూర్ధ్వం యదంతరా దిశో యత్సర్వం ప్రకాశయతి
తేన సర్వాన్ ప్రాణాన్ రశ్మిషు సంనిధతే || 6

అట్టి సూర్యుం డెప్పుడు తూర్పుదిక్కును బ్రవేశించునో యపుడు
తన దీప్తిచే, తూర్పున నన్న ప్రాణములను తన కిరణములందుఁ
జేర్చును. ఎప్పుడు దక్షిణముగాను పడమరగను క్రిందుగను పైని
మధ్యను మూలలను అంతట ప్రకాశించునో యపుడు సర్వ ప్రాణము
లను తన కిరణములందుఁ జేర్చును.

స ఏషవై శ్వానరో విశ్వరూపః ప్రాఽణోగ్ని
రుదయతే, తదేత దృచా అభ్యుక్తం || 7

ఆ యీ ప్రాణమె సర్వప్రాణి స్వరూపుడైన సర్వ రూపములు
గల యగ్ని, అదె అన్నభక్షకుడై యదయిండును. ఈ సంగతి వేద
మంత్రముచేతను జెప్పబడెను.

తే. గీ. అంతటఁ గబంధితోఁ బిప్పలామఁ డనియె
 “ప్రజాపతి ప్రజఁ గోరి ధ్యానముండె
 ఇటుల నుండి నానాప్రజ నివి సృజించు
 ననుచుఁ బ్రాణ మన్న మను జంటను సృజించె.

4

అన్ని ప్రాణులకు ముఖ్యముగ నున్నవి ప్రాణము అన్నమె గనుక
 ఆ రెండింటిని మొదటఁ బరమేశ్వరుఁడు సృజించె నని భావము.

తే. గీ అక్కుఁ డా ప్రాణ మగుఁ; జంద్రుఁ డన్న మగును
 సకలమగు నమూర్తము మూర్త మన్న మగును
 అయినను నమూర్త మగు ప్రాణ మన్ని తినెడి
 దగుట మూర్తి గలదె యన్న మనఁగ బడును.

5

తేజస్సు ద్వార సకలపోషకుఁ డగుటచే సూర్యుడు ప్రాణ మనఁ
 బడెను. అదే సర్వభక్షకుడైన యగ్నియును, సూర్యుని ద్వారా తేజ
 స్సును బొంది యోషధీపతి యైన చంద్రుఁ డన్న మనఁబడెను.

తే. గీ. సూర్యుఁ డుదయించి మఱి తూర్పు చొచ్చి యచటి
 ప్రాణములు కిరణములందుఁ బటపు; మఱియు
 నలుదిశలఁ గ్రిందఁ బయి మధ్య వెలుఁగఁ జేసి
 యచటి ప్రాణముల్ కిరణంబులందుఁ గూర్చు.

6

ప్రాణము సూర్యుఁడుగఁ జెప్పఁబడెను గాన ప్రాణము సర్వా
 త్మక మైనట్లు, సూర్యుండును సర్వాత్మకుడై యుండెనని తెలుపుట
 కిందు సూర్యుఁడు సర్వవిక్కులం దున్నవానిగఁ జెప్పి యక్కడి ప్రాణము
 లను సూర్యుఁడు తన కిరణములందుఁ జేర్చుకొనెనని చెప్పఁబడెను.

కం. అఖిలాత్మకంబు తా నయి
 యఖిలాకారములఁ దనరు నాయీప్రాణం
 బఖిలదిశ నగ్నియై స
 మ్ముఖ మగు; నిది ఋక్కుచేతఁ బ్రోక్తం బయ్యెన్.

7

విశ్వరూపం హరిణం జాతవేదసం పరాయణం జ్యోతి

రేకం తపంతం సహస్రరశ్మిః శతథా

వర్తమానః ప్రాణః ప్రజానా ముదయ త్యేష సూర్యః

8

అన్ని రూపములు గలిగి, జ్ఞానము కలదై, అన్నిటి కాధారమై వెలిగెడి యొక జ్యోతిని బ్రహ్మవేత్తలు చూచిరి. ఆజ్యోతి వేయి కిరణములు కలదై అనేక ప్రాణులుగ నుండి ప్రజలకు ప్రాణమై వెలుగుచున్నది. ఇదే సూర్యుడు.

సంవత్సరో వై ప్రజాపతి స్తస్యాఽయనే దక్షిణం

చోత్తరం చ, తద్యే హ వై తదిష్ఠా పూర్తే కృత

మిత్యుపాసతే తే చంద్రమస మేవ లోక మభిజయంతే॥

9

సంవత్సరము గూడఁ ప్రజాపతియే. ఆ ప్రజాపతికి దక్షిణము ఉత్తరము అనునవి రెండును మార్గములు ఎవరు అనిత్యమైన ఇష్టమును (= యాగాదికము) పూర్తమును (నూయి మొదలగు వానిని) ఉపాసించుట వారు చంద్రలోకమును బొందుదురు.

త ఏవ పునరావర్తంతే తస్మా దేత ఋషయః ప్రజాకామా

దక్షిణం ప్రతిపద్యంతే. ఏష హ వై రయి ర్యః పితృయాణః

10

వారె తిరిగి భూమికి దిగి వచ్చెదరు. కనుక సంతాన కాములైన యీ ఋషులు గృహస్థులై దక్షిణాయన రూపమైన చంద్రునిని పొందుదురు. ఈయన్నమైన చంద్రుడే పితృయాణమార్గము.

అథోత్తరేణ తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా

విద్యయాఽఽత్మాన మన్విష్యాఽఽదిత్య మభిజయంతే.

11

మఱిగొందఱు తపస్సుచేత బ్రహ్మచర్యముచేతను శ్రద్ధచేతను విద్యచేతను ఆత్మను గనుఁగొని యుత్తరాయణ మార్గముద్వారా సూర్యలోకమును బొందుదురు.

మధు. విశ్వరూపమై దీప్తమై విజ్ఞానవంత మగుచు
విశ్వమూలమై వెలిగెడి వెలుగొండె బుధులు గనిరి
అదియె వేలరస్మలు గల్గి ప్రాణిభేదమునఁ బ్రజలఁ
గలుగు ప్రాణ, మీ సూర్యుఁడుగా నుదయించుచుండె.

8

తే. గీ. వత్సరమె ప్రజాపతి, రెండె వానిగతులు
అవ్వి దక్షిణాయణ ముత్తరాయణములు
చలము లైన యిష్టాపూర్తముల భజింపఁ
గల రెవరు, వారె చంద్రలోకంబు గాంతు॥

9

అగ్నిహోత్రము, తపస్సు, సత్యము, వేదపాఠము, అతిథిపూజ,
వైశ్వదేవము ఇవి యిష్టము లనఁబడును. నూయి, చెఱుపు, గుడి,
అన్నదానము తోట ఇవి పూర్తము లనఁబడును.

తే. గీ. పుణ్యము నశింప మఱి వారె పుడమి జన్మ
మృత్యువులఁ బొందెద యింక నీ ఋషులు పుత్త్ర
కాములై దక్షిణాయనగతినె గాంతు
అట్టి చంద్రాన్న మే పితృయాణ మగును.

10

తే. గీ. శ్రద్ధచే దపస్సున బ్రహ్మచర్యమునను
విద్యచే గొంద తాత్మను వెదకి యింక
నుత్తరాయణ మార్గము నొగి గ్రహించి
దరియుదురు సూర్యలోకంబు దానివ్వార.

11

ఏత ద్వై ప్రాణానా మామతన మేత దమృత మభయ
మేత త్వరాయణ మేతస్మాన్న పునరావర్తత
ఇత్యేష నిరూఢ స్తదేష శ్లోకః

12

ఈ సూర్యగోకంబు ప్రాణముల కాధారము. ఇది యమృతము. ఇది భయములేనిది. ఇది ముఖ్యమార్గము. దీని నుండి తిరిగిరాదు గాన ఇది అజ్ఞానుల కందనిది. ఇది ఈ యర్థమును జెప్పు శ్లోకము.

పంచపాదం పితరం ద్వాదశాకృతిం, దివ ఆహుః పరే అథై పురీషిణా
అథేమే అన్య ఉ పరేచక్షణా సప్త చక్రేషశర ఆహు రర్పితమితి.

కాలవేత్తలు సువత్సరరూపమైన సూర్యుని ఋతువు లనెడి యయిదు పాదములు. గలవానిగను (హేమంతశిశిర ఋతువులను ఒకటిగా గ్రహించి యయిదు అనఁబడెను) అన్నిటిని గలిగించు తాడ్రుగను నెలలు అనెడి పండ్రెండు ఆకారములు గలవానిగను ద్యులోకముయొక్క పైభాగము నుండి వర్షించు వానినిగను అందురు. మఱి కొందఱు సూర్యుని సర్వజ్ఞానిగను ఏడు రంగు లనెడి ఏడు గుఱ్ఱములను కాలచక్రములు గలిగి అయిదు ఋతువులను బండియాకులు గల చక్రమందు ఉన్నవానిగను అందురు.

మాసో వై ప్రజాపతి స్తత్య కృష్ణపక్ష ఏవ రయః శుక్లః ప్రాణ
స్తస్మాదేవ ఋషయః శుక్ల ఇష్టం కుర్వం తీతర ఇతరస్మిన్. 14

నెలకూడఁ ప్రజాపతియె, నాఁకిఁ కృష్ణపక్షము అన్నము, శుక్ల పక్షము ప్రాణము. కనుక ఈ ఋషులు శుక్ల పక్షమందె యజ్ఞమును చేయుదురు. ఇతరులు కృష్ణపక్షమందుఁ జేయుదురు.

అహో రాత్రో వై ప్రజాపతి స్తస్యాఽహ రేవ ప్రాణోరాత్రి
రేవరయః ప్రాణా వా ఏతే ప్రస్కందంతి యే దివా రత్యా
సంయుజ్యంతే బ్రహ్మచర్య మేవ తత్ యద్రాతౌ రత్యా
సంయుజ్యంతే 15

రే యింబవళ్ళు గూడఁ బ్రజాపతియె. ఆ ప్రజాపతికిఁ బవలె ప్రాణము, రాత్రియె యన్నము. ఎవరు పగలు స్త్రీ సంగమము చేయుదురో వారు ప్రాణము నశింపఁజేసికొందురు. ఎవరు రాత్రియందు స్త్రీ సంగమము చేయుదురో వారిది బ్రహ్మచర్యమె.

తే. గీ. ప్రాణముల కాశ్రయం బిది యమృత మిది
యభయ మిది పరాయణ మిది యందువలన
జనన మరణంబు లొంద; రజ్జానుల కిది
యందనిది పద్య మిది యేత దగ్ధకంబు.

12

మధు. ఋతే లయిదు కాళ్ళు, నెలలు పండ్లెండు రూపముగ జనకుఁ
డగుచు దివి నీరిడుచు సూర్యుఁ డను వత్సరేశుఁ డెసఁగు
నందు; రావత్సరబ్రహ్మ యాతాకు ఋతుల నలరి
సప్తకాల చక్రము లొప్పు జ్ఞానిగా నందు రొకరు.

13

హేమంతశిశిరము లొకటిగా గ్రహించి ఋతువు లయిదు అనఁ
బడెను. సప్త కాలచక్రములు = సూర్యరథమున కేడుగుఱ్ఱముల కాల
చక్రములు. సూర్య కిరణములందలి సప్తవర్ణములు గుఱ్ఱములుగాఁ
బూర్వులు కల్పించి యుండవచ్చును. కాలచక్రము వేగముగఁ బరు
గెత్తునపుడు ఆ యేడు రంగులొక తెల్పురంగుగా గనిపించును.
కాలము అన్నిటికి కారణము గాన బ్రహ్మత్వ కల్పనము.

తే. గీ. ఇంక నెలయె బ్రజాపతి యగుఁ గృష్ణపక్ష
మన్న మగు; శుక్ల పక్షంబు ప్రాణమగును
కావున యజింత్రు శుక్ల పక్షమున ఋషులు;
పరులు యజియింత్రు మఱి కృష్ణపక్షమందు.

14

నెలయఁ గాలరూపమైనదె గానఁ బ్రజాపతిగాఁ జెప్పఁబడినది.

తే. గీ. పక్షలు రేయఁ బ్రజాపతి; పవలె ప్రాణ;
మన్న మగును రాత్రె; పగటియందు రతిని
నెసఁగువారు ప్రాణంబు క్షీణింపజేతు;
రగును బ్రహ్మచర్యమె రేల రతిని జెంద.

15

రేయింబగళ్ళును గాలమునొనివే గానఁ బ్రజాపతి యని చెప్పఁ
బడెను.

అన్నం వై ప్రజాపతి స్తతో హ వై తద్రదేత

స్త స్మా దిమాః ప్రజాః ప్రజాయంత ఇతి॥

16

అన్నము కూడఁ బ్రజాపతియె అన్నమువల్లనే యా రేతస్సు గలుగుచున్నది. దానివలననే ఈ ప్రజలు పుట్టుచున్నారు.

తద్యే హ వై తత్ప్రజాపతివ్రతం చరంతి తే మిథుః

ముత్పాదయంతే తేషా మేవైష బ్రహ్మలోకో యేషా తసా

బ్రహ్మచర్యం యేషు సత్యం ప్రతిష్ఠితం॥

17

కాన ఎవరు “స్త్రీ ఋతిమతియైనపుడు గలి యుట” యరు ప్రజా పతివ్రతమును చేయుదురో వారె కొడుకులను కుమార్తెలను గనుదురు. ఎవరికి తపస్సు బ్రహ్మచర్యము గలదో ఎవరియందు సత్యమున్నదో వారికే పితృలోక గూఢమైన బ్రహ్మలోకము గలుగును.

తేషా మసౌ విరజో బ్రహ్మలోకో

న యేషు జిహ్వా మన్యతం స మాయా చేతి.

18

ఎవరియందుఁ గపటము, అరత్యము. మాయయ లేవో వారికిఁ బరిశుద్ధమైన దేవయానరూపమైన సూర్యలోకము గలుగును.

ఇది ప్రథమః ప్రశ్నః

అథ ద్వితీయః ప్రశ్నః

అథ హైనం భార్గవో వైదర్భిః పప్రిచ్ఛ. భగవన్ క త్యేవదేవాః

ప్రజాం విధారయంతే, కతర ఏత త్ప్రకాశయంతే కఃపునరేషాం

వరిష్ఠ ఇతి.

పిదప భృగువంశస్థుడగు వైదర్భి యా పిప్పలామని నడిగెను. “ఓ భగవానుడా! ఎంత మంది దేవత (ఇంద్రియ శక్తులు) లీశరీరమును చాల్తురు. ఎంతమంది దీనిని వెలిగింతురు. వీరిలో ఎవరు శ్రేష్ఠులు” అని.

కం॥ అన్నమును బ్రజాపతియే

యన్నంబువలననే గాదె యూపీర్యంబు

త్వన్న మగు; దానిచే ను

త్వన్నము లయిరి యీసమస్త ప్రజలు ధరిత్రిన్.

16

తే. గీ. ఋతుగమన మన్ ప్రజాపతి వ్రతము పూను

నరులె పుత్రికా పుత్రులన్ గనుచు నుండ్రు

తపము బ్రహ్మచర్యంబు సత్యంబు నెవరి

కడ నిలుచు వారె బ్రహ్మగోకంబు గాంతు.

17

స్త్రీలు ఋతుమతు లెనపినవఁ బదునాఁబుదినములె ఋతు
కాలము. ఆ కాలమునఁ గలిసికనె సంతానము గలుగును. ఆ ఋతు
గమనమె ప్రజాతంత్రవిచ్ఛేదము కాకుండఁ జేయునది గాన అది ప్రజా
పతి వ్రత మనఁబడెను. ఇటు బ్రహ్మలోక మనఁగా పితృగోకము.

కం॥ అన్యతము, కపటముఁ మాయము

మనుజులలో నెవనియందు మసలవొ యతఁడే

యఁయంబు నిర్మలా బయి

పోనరెడు నీ బ్రహ్మలోకమున వర్ధిలున్.

18

ఇది మొదటి ప్రశ్నము

ఇంక రెండవ ప్రశ్నము.

తే. గీ. పినప భృగుజుండు వైదర్భి పిప్పలాదు

దెసకుఁ జని యడిగె “మహాత్మ! దేవు లెంద

తీతనువుఁ చాల్తు; రెవరు భాసింపఁజేతు

రెవరు వీరిలో శ్రేష్ఠులై యెసంగుచుందు”॥

1

మొదటి ప్రశ్నలో ప్రాణము భక్షకుఁడని ప్రజాపతియని చెప్పఁ
బడెను. ఇందు ఆ భక్షకత్వాదులు ఈ శరీరమందు నిర్ధారణ చేయఁ
బడు చున్నవి.

తస్మై సహోవాచాఽఽ “కాశోహ వా ఏష దేవో వాయురగ్ని
రాపః పృథివీ వాఙ్మనశ్చక్షుః శ్రోతంచ తే ప్రకా

శ్యాభివదంతి వయమేతద్భాణ మవష్టభ్య విధారయామః”. 2

అతనికిఁ బిప్పలానుఁ డిట్లనెను. “ఆకాశము, గాలి, అగ్ని, నీరు, నేల, వాక్కు, మనస్సు, కన్ను, చెవి యను దేవులు తమ శక్తిఁ జూపి యెవరికివారు “మేమే యీ శరీరమును దాల్చుచుంటిమి” అనిరి.

తాన్ వరిష్ఠః ప్రాణ ఉవాచ, మా మోహ మాపద్య థాఽహ
మే వైత త్పంచథాఽఽత్మానం ప్రవిభ జ్యైత ద్భాణ
మవష్టభ్య విధారయా మీతి తేఽశ్రద్ధధానా బభూవుః. 3

అప్పుడు వానితో శ్రేష్ఠమైన ప్రాణ మిట్లనెను. “మీరు మోహము పొందకుండు. నేనె నన్ను ఏదువిధములుగి విభజించుకొని యీ శరీరమును పట్టుకొని దాల్చుచున్నాను” అని. అవి యీ మాట లను లెక్క పెట్ట వయ్యెను.

సోఽభిమానా దూర్ధ్వ ముత్క్రామత ఇవ తస్మి న్ను త్రామ
త్యధేతరే సర్వ ఏవోత్క్రామంతే తస్మింశ్చ ప్రతిష్ఠమానే
సర్వే ఏవ ప్రాతిష్ఠంతే, తద్యథా మక్షికా మధుకరరాజాన
ముత్క్రామంతం సర్వా ఏవో త్రామంతే తస్మింశ్చ ప్రతిష్ఠ
మానే సర్వా ఏవ ప్రాతిష్ఠంత ఏవం వాఙ్మన శ్చక్షుః
శ్రోతంచ తే ప్రీతాః ప్రాణం స్తున్వంతి॥ 4

ఆ ప్రాణ మభిమానముచేఁ బై కి లేచిపోవుచున్నదానివలెఁ గాఁగా అది లేచుచుండ నన్నియు లేవఁదొడఁగినవి. అది నిలవఁగా అన్నియు నిలవఁదొడఁగినవి. తేనెటీగలు తమరాణి లేచిపోగా లేచిపోవుచు నిల వఁగా నిలుచుచు ఉన్నట్లు వాక్కు మనస్సు కన్ను చెవి యుండెను. పిదప అవి సంతోషముతో ప్రాణమును ఇట్లు పొగడెను.

ఏషోఽగ్ని స్తప త్యేష సూర్య ఏష పర్జన్యో మఘవా నేష
వాయు రేష పృథివీ రయి దేవః సదస చ్ఛామృతం చ యత్. 5

తే. గీ. అనఁగఁ బిప్పలాదుఁడు చెప్పె “నాకసంబు
వాయు, వగ్ని, నీరును, నేల వాక్కు మనను
కనులు చెవు లను దేవుల్ స్వకాంతి చూపి
యెవరికిని వారె నిల్పితి మియ్య”దనిరి.

2

ద్యోతన స్వభావము గలవి గాన దేవులు అని వ్యుత్పత్తిని బట్టి
దేవులనఁగా నిందియములు. ఆ యా ఇందియాధిదేవత లనియఁ
జెప్పనగును.

తే. గీ. వాటితో నిట్లు శ్రేష్ఠమౌ ప్రాణమనియె
భ్రాంతి వీడుఁడు నను నేనె పంచగతుల
నమరి యీమేను నిల్పుదు నని వచింపఁ
బిదప నా మాట లవి లక్ష్య పెట్టవయ్యె.

3

ప్రాణము ఒకటియె కన్నులు చెవులు ముక్కులు నాలుక చర్మము
అను నిందియములకు శక్తి నీచ్చి యాయా పనులను జేయించుచున్న
దని భావము.

మధు. ప్రాణ మభిమానపడి పైకి నరిగి నట్లేగ నవియు
నెల్లఁ బై కేగు, నదె నిల్చునెడ నిల్చుఁ దేనెటిఁగ
లెట్లు తమ రాణి యెగురంగ నెగురు నెల్వ నిలుచు నట
వాక్కు మనసు కన్నులు చెవుల్ వఱలి ప్రాణమును బొగడె. 4

అన్ని యిందియముల శక్తి ప్రాణశక్తివలననే గలిగినది గాన
ఆ ప్రాణము లేచిపోవుటకుఁ బ్రయత్నింపగా వాక్కు పలుకలేనదై,
మనస్సు సంకల్పింపలేనదై కన్ను చూడలేనదై చెవి వినలేనదై యీ
శక్తి ఆ ప్రాణమును బట్టి కలిగినదని తలచి తా మన్నిటికిఁ బ్రాణమే
ఆధారమని గుర్తించి తనకు మూలాధారమైన ప్రాణమును వాగాదులు
బొగడఁదొడఁగెనని భావము.

గీ. “అగ్నియై మండు నిది, సూర్యుడయి వెలుంగు
మబ్బయి కురియు, నింద్రుడై మనుచు; గాలి

ఈ ప్రాణ మన్నియై మండును. సూర్యుడై వెలుగును. మేఘమై కురియును. ఇందుడై పాలించును. వాయువై వీచును. భూమియై నిలుపును. ఇతఁడు దేవుడైన చంద్రుఁడు సత్తు అసత్తు అమృతమును ఈ ప్రాణమే.

అరా ఇవ రథనాభౌ ప్రాణే సర్వం ప్రతిష్ఠితం

ఋచో యజ్ఞాంషి సామాని యజ్ఞః క్షత్రం బ్రహ్మచ.

6

బండినాభియందు ఆకులువలె ప్రాణమందు ఋక్కులు యజ్ఞస్సులు సామములు యజ్ఞము క్షత్రధర్మము బ్రహ్మధర్మము అన్నియు నిలిచి యున్నవి.

ప్రజాపతి శ్చరసి గర్భే త్వమేవ జాయసే, తుభ్యం ప్రాణ

ప్రజాస్త్విమా బలిం వారంతి యః ప్రాణైః ప్రతిష్ఠిషసి॥

7

ఓ ప్రాణమా, నీవీ ప్రజలకుఁ బ్రభువై తెల్లదండ్రుల గర్భమందుఁ జరించుచున్నావు. నీవే సంతానమవై పుట్టుచున్నావు. కన్ను మొదలగు వానిద్వారా ఈ ప్రజలు చూపము మొదలగు పూజాద్రవ్యముల నిచ్చుచున్నారు. నీవు శరీరమున కన్న మొదలగువానిచే నిలిచి యున్నావు.

దేవానా మసి వహ్నితమః పితౄణాం వ్రథమా స్వభా

ఋషీణాం చరితం సత్య మధర్వాంగిరసా మసి॥

8

నీవు దేవతలకు హవిస్సును దీసికొను పోవువాటిలో శ్రేష్ఠుడవు. పితరుల కిచ్చెడు మొదటి స్వధ (అన్నమ) నీవే. అధర్వుఁడు అంగిరసుఁడు మొదలగు ఋషుల యొక్కయు లేక అంగములు గల శరీరమునకు సారమైన ప్రాణము కన్న మొదలగు సంక్రియముల యొక్కయు సత్య చరిత్రము నీవే యయి యున్నావు.

ఇంద్ర స్త్వం ప్రాణ తేజసా రుద్రోఽపి పరిరక్షితా

త్వ మంతరిక్షే చరసి సూర్య స్త్వం జ్యోతిషాం పతిః

9

ఓ ప్రాణమా! నీవే యింద్రుడవు (= పరమేశ్వరుడవు). తేజస్సుచే రుద్రుడవు పాలకుడవు. నీవు సూర్యుడవై యాకాశమునఁ జరింతువు. నీవు నక్షత్రాది జ్యోతిస్సులకు ప్రభుడవు.

యవా త్వ మభివర్షస్య ధేమాః ప్రాణ తే ప్రజాః
ఆనందరూపా స్తేష్ఠంతి కామా యాన్నం భవిష్య తీతి. 10

నీవు మేఘుడవై వాన కురిసినపుడు ఈ ప్రజలు బ్రతుకు చున్నారు. అప్పుడు వారు ఆనందరూపులై యుందురు. వారి కోరికను బట్టి యన్నము గలుగుచున్నది.

వాగ్మ్య స్త్వం ప్రాణైకఋషి రత్తా విశ్వస్య సత్పతిః
వయ మాద్యస్య ధాతారః పితా త్వం మాతరిశ్వనః 11

ఓ వాగ్మయ! సంస్కారము లేకయే శుద్ధుడవై యున్నావు. ఏక ఋషి యని పేరుగల యగ్నివి, హావిర్భక్షకుడవు. సర్వమునకుఁ బతివి. మేము నీకు హవిస్సు నిచ్చెదము. వాయువా, నీవు మాకుఁ దండివి.

యా తే తనూ ర్వాచి ప్రతిష్ఠితా యా శ్రోత్రే యాచ చక్షుషి
యా చ మనిసి సంతతా శివాం తాం కురు మోత్కమిః 12

ఏ శరీరము నీది వాక్కునందు నిలిచియుండెనో ఏది చెవియందు ఏది కంటియందు ఏది మనస్సునందు వ్యాపించి యున్నదో యీ శరీరము శుభమైన దానిగఁ జేయుము. విడిచిపెట్టి పోవకు.

ప్రాణ స్యేదం వశే సర్వం త్రిదివే యత్రప్రతిష్ఠితం
మాతేవ పుత్రాన్ రక్షస్వ శ్రీశ్చ ప్రజ్ఞాం చ విధేహి న ఇతి. 12

ఇది యంతయుఁ బ్రాణము యొక్క వశమం దున్నది. దినమం దున్న దంతయును బ్రాణవశమందే యున్నది. పుత్రులను దల్లివలె మమ్ము నీవు రక్షింపుము. లక్ష్మిని ప్రజ్ఞను మా కిమ్ము.

ఇది ద్వితీయః ప్రశ్నః

కం. జలదుఃఖవై యెన్నఁడు జల
ములఁ గురియుదువొ యవుడు జనములకున్ బ్రతుకౌ
ఇల జనులు చిదానందమ
యు లయ్యెదగు, వారి యిచ్చ కొగి నన్న మగున్. 10

కం. ఏవి నిన్న సంస్కరింపఁగ
ల, వేకఋషి వఖిలలోకరక్షకుఁడవు భో
క్తవు, ప్రాణమ! మాకును దం
డ్రివి గద యర్పింతు మివిగొ నీకు హవిస్సుల్. 11

కం. ఏది వాక్కున నిలచెనొ యె
య్యది చెవులఁ గనుల మనసున వ్యాపించెనొ య
య్యది నీతనువున నిట శుభ
ప్రదముగ నొనరింపు మింక వదలక దీనినిన్. 12

కం. ఇందును నెందును ద్రిదివేము
నం దఖిలము ప్రాణము వశమందె తనర్చున్
నందనులఁ దల్లివలెఁ బ్రో
వం దగుదువు; మాకు శ్రీలు ప్రజ్ఞయు నిడుమీ. 13

ఇది

రెండవ ప్రశ్నము.

అథ

తృతీయః ప్రశ్నః

అథ హైనం కౌసల్య శ్చాశ్వలాయనః పప్రీచ్ఛ; భగవన్ కుత
 ఏషప్రాణో జాయతే, కథ మాయా త్యస్మిన్ శరీర. ఆత్మానం వా
 ప్రవిభజ్య కథం ప్రాతిష్ఠతే కేనో త్కమతే కథం బాహ్య
 మభిదష్టే కథ మధ్యాత్మ మితి. 1

పిదప అశ్వల వంశస్థుడైన కౌసల్యుడు వచ్చి బిప్పలామని నడి
 గెను. “(1) భగవానుడా! దేనినుండి యీ ప్రాణము పుట్టుచున్నది.
 (2) పుట్టి యే విధముగా ఈ శరీరమునందుఁ బ్రవేశించుచున్నది. (3)
 ఈ ప్రాణము తన్ను వేఱు వేఱుగా విభజించుకొని ఎట్లు నిలిచియున్నది.
 (4) ఏ వ్యాపారముచే ఈ శరీరము నుండి వెడలి పోవుచున్నది. (5)
 ఎట్లు పై నున్న భూతములను (6) లోని యాత్మను ధరించు
 చున్నది” అని.

తస్మై స హోవా చాతి ప్రశ్నాన్ శృచ్ఛసి
 బ్రహ్మిష్ఠోఽసీతి, తస్మా త్తేహం బ్రవీమి. 2

అప్పుడు కౌసల్యునికిఁ బిప్పలాదుడనియె. “నీవు విషమప్రశ్న
 లడుగుచున్నావు. నీవు మిక్కిలిగ బ్రహ్మమును దెలిసినవాడ వని నీకు
 నేను జెప్పుచున్నాను.”

ఆత్మన ఏష ప్రాణో జాయతే, యథేషా పురుషే ఛాయైతస్మిన్,
 ఏత గాతతం మనః కృతే నాఽఽయా త్యస్మిన్ శరీరే. 3

(1) పరమాత్మ నుండి యీ ప్రాణము పుట్టుచున్నది. ఎట్లు లోక
 మందు కర చరణాదులు గల పురుషుని నుండి నీడ బయలుదేలు
 చున్నదో యట్లే యీ పరమాత్మ నుండి ప్రాణము వ్యాపించినది. (2)
 ఇది మనస్సంకల్పముచే శరీరములోనికి వచ్చుచున్నది.

యథా సక్రమా దేవాధిక్య తాన్ వినియంక్తే, ఏతాన్ గ్రామా
నేతాన్ గ్రామా నధితిష్ఠ స్వేత్యేవ మేవైష పాణ ఇతరాన్
ప్రాణాన్ పృథక్ పృథ గేవ సంనిధత్తే. 4

(3) ఈ గ్రామములందు నీవుడుయు అని చక్రవర్తి ఉద్యోగ
స్థుల కాజ్ఞ యిచ్చినట్లు ఈ ప్రాణము కన్న మొదలైన ఇతర ప్రాణము
లను వాని చోటుల వేరు వేరుగా నియోగించును.

పాయూపస్థేఽపానం, చక్షుః శ్రోత్రే ముఖ నాసికాభ్యాం ప్రాణః
స్వయం ప్రాణిష్ఠతే, మధ్యే తు సమానః ఏష హ్యేతత్ హుతి
మన్నం సమం నయతి తస్మా దేతాః సప్తార్చి జో భవంతి. 5

మలమూత్ర వ్యారములందు అపానమై, కన్న చెవి నోరు
ముక్కుల దగ్గర స్వయముగఁ గానే ప్రాణమై యుండును. మధ్య మగు
నాభి ప్రదేశమున నున్నది సమాన మను పేరుతో నుండును. ఇది శరీరమున
హోమము చేయఁబడిన అన్నమును సమానముగ నడపును. అందువల్ల
మధ్య నున్న జరరాగ్నినుండి చెవులు 1 కన్నలు 2 ముక్కులు 3
మూత్రము లను ఏడు జ్వాలలు గలుగు చున్నవి.

హృది హ్యేష ఆత్మా, అత్రైత దేకశతం నాడీకాం; తాసాం
శతం శత మేకైకస్యాం, ద్వాసప్తతి ర్వాసప్తతిః ప్రితిశాఖా నాడీ
సహస్రాణి భవంత్యాసు వ్యాస శ్చరతి. 6

హృదయమందు యీ యాత్మ యున్నది. ఈ హృదయమందు
నూటయొక నాడు లున్నవి. వాటిలో ఒక్కొక్క నాడియందు నూట
నూటేసి చిన్న నాడు లున్నవి. ప్రితి నాడియందు డెబ్బది రెండుపే
చిన్న నాడు లున్నవి. వీనియందు వ్యాస వాయువు సంచరించును.

కం. ఈయూఘ్ను నీవు చూడుమి

యూయూగాఘ్నును నీవు చూడు మని భూపతి యా

యూయద్యోగి నడపు న

స్త్రే యది నేత్రాది ప్రాణబృందము నడుపున్.

4

ఇది మూడవ ప్రశ్నకు సమాధానము.

మధు. మలము మూత్రంబు త్రోయుచోటుల నపాన మన నొప్పి

కన్ను చెవి ముక్కు మోములకడఁ దానె ప్రాణముండు

మధ్యనొ సమాన, మిది హుత మన్నంబు సమత నడపు

అందుఁ జెవి ముక్కు కను మోము లనెడి సప్తార్చు లమరు. 5

ప్రాణవాయు వొకటి స్థానభేదమును బట్టి అపానాది నామభేదములను జూచును. శరీర మధ్య నున్న సమాన వాయువె యాహారమును సరిగా నడుపును. అక్కడి జఠరాగ్ని నుండి చెవులు ౨ ముక్కులు ౨ కన్నలు ౨ ముఖము ౧ అను దీప్తులు వెలుగుచున్నవి. జఠరాగ్నివలనఁ బక్వమైన యన్న రసబలముచే వినుట మొదలగు క్రియలు జరుగు చున్నవి గాన చెవులు మొదలగునవి జ్వాలలుగా ఆరోపింపఁ బడెను.

మధు. హృదయగుహ నుండు జీవాత్మ యిది, యందె నూట యొకటి

నాడు లుండు; నొక్కొక్కవాడి నమరు నూతేసి, మరియు

నాడినాడి డెబ్బదిరెండువేల నాడులు చెలంగు

వీని యన్నిటి యందును వ్యాన మన్ గాలి తిరుగు.

6

మొత్తము శరీరమునఁ జిన్నవి పెద్దవి కలిపిన డెబ్బది రెండు కోట్ల డెబ్బది రెండు లక్షల పదివేల రెండు వందల యొకటి నాడు లున్నవని భావము. వ్యాపించుటచే వ్యానమని పేరు గలిగెను.

అథై క యోర్థ్వ ఉదాసః పుణ్యేన పుణ్యం లోకం నయతి
పాపేన పాప ముభాభ్యా మేవ మనుష్యలోకం.

(4) మఱి సుషుమ్న యను నాడిచే బైకి బోయి కంఠమందలి
యుదానవాయువు కేవల పుణ్యకర్మచే బుణ్యలోక మయిన దేవలోక
మును కేవల పాప కర్మలచే బాపలోక మగు తిర్యగ్యోన్యాయదులను సమ
ప్రధానమైన పాప పుణ్యకర్మలచే మనుష్య లోకమును జీవులను
బొందించును.

ఆదిత్యో హ వై బాహ్యః ప్రాణ, ఉదయత్యేష హ్యేనం చాక్షుషం
ప్రాణ మనుగృహ్లానః, పృథివ్యాం యా దేవతా సై పా పురుష
స్యాపాన మవప్త, భ్యాంతరా యదాకాశః స సమానో, వాయు
ర్వానః.

(5) సూర్యుడై వెలుపలి ప్రాణము. ఇదే కన్నులయం దున్న
ప్రాణమును అనుగ్రహించుచు నుదయించుచుండెను. భూమి యందలి
దేవత (భూదేవత) పురుషుని యపాన వ్యాపారమును వశపఱచుకొని
యనుగ్రహము చూపుచున్నది. భూమ్యాకాశముల మధ్య నున్న
యాకాశమునం దున్న వాయువు సమానము ననుగ్రహించుచున్నది.
బాహ్యవాయువు వ్యానవాయువు ననుగ్రహించుచున్నది.

తేజో హ వా ఉదాన స్తస్మా దుపశాంత తేజః
పునర్భవ యింద్రియై ర్మనసి సంపద్యమానైః.

బాహ్య తేజస్సే యుదానవాయువు ననుగ్రహించును. జీవనమును
నిల్పు కర్మలు ముగియఁగా ఆ వాయువు యొక్క యనుగ్రహము పోగా
జీవుఁడు శాంతించిన తేజస్సు గలవాఁడై అనఁగా జనిపోయి మనస్సు
నందు లీనమై పోయిన యింద్రియములతోఁ గూడ మఱి యొక శరీర
మును బొందును.

తే. గీ. మఱి సుషుమ్నాఖ్య నాడితో శిరసుపైకిఁ
గని యుదానవాయువు పుణ్యకర్మచేతఁ
బుణ్యలోకమున్ మఱి పాపములను బాప
లోక, ముఖ్యకర్మల మర్త్యలోక మొసఁగు.

7

కఠరమం దున్న వాయువు ఉదాన మనఁబడును. శరీరము నుండి
పోవు విధ మిందు చెప్పఁబడినది. ఇది 4వ ప్రశ్నకు సమాధానము.

తే. గీ. అర్కుడే బాహ్య మగు ప్రాణ, మతఁడు కనుల
నెఱఁగు ప్రాణశక్తి ననుగ్రహించి వెలఁగు
ప్రజ యపానమున్ భూదేవి పట్టి నిలుపు
పయిని గాలి వ్యాన సమాన వాయువు లూను.

8

ఇదే 5వ ప్రశ్నకు జవాబు. భూదేవి ప్రజల యపాన వాయు
వును వశముజేసి నిలుపుచున్నది. లేనిచో శరీరము బరువుగా నుండు
టచే బడిపోయి యుండెడిది. అవకాశమందు ఎగిరిడిదే యని భావము.
దీనినే భూమ్యాకరణశక్తి యని నవీర విజ్ఞానులు.

తే. గీ. బాహ్య మగుతేజమె యుదానవాయువు న
నుగ్రహించు; దేజోమయుండుగ నరుండు
పెలయకతన నాతేజు శాంతిలఁగ మదిని
నణఁగు నిందియముల నన్యతనువు లొందు.

9

జీవుఁడు చనిపోవు సమయము వచ్చినపుడు వాని దేహమందలి
యుదాన వాయువుపైని గల బాహ్యతేజము యొక్క యనుగ్రహము
పోవును. అనుగ్రహము పోగా ఆ జీవుఁడు చనిపోయి శరీరాంతరములఁ
బ్రవేశించు నని భావము. ఇది 6వ ప్రశ్నకు జవాబు.

యచ్ఛిత్తి స్తేనైష ప్రాణ మాయాతి ప్రాణ స్తేజసాయుక్తః
స హోఽఽత్మనా యథా సంకల్పితం లోకం నయతి. 10

మరణకాలమున జీవుఁ డెట్టి మనస్సు గలవాఁడై యుండునో
యట్టి మనస్సుతోనే ఇదియవ్యాపారములు క్షీణింపఁగా ముఖ్య ప్రాణ
వ్యాపారమును బొందును. అపు డా ప్రాణము ఉదాన వాయురూప
మైన తేజస్సుతోఁ గూడినదై యాత్మతోఁ గూడఁ దారు సంకల్పించు
కొన్న లోకమునకు జీవుఁ బొందించును.

య ఏవం విద్వాన్ ప్రాణం వేద, న హోఽయ ప్రిహ
హీయ తేఽయ్యతో భవతి తదేష శ్లోకః 11

ఈ విధముగా ఏవిద్వాంసుఁడు ప్రాణమును గూర్చి తెలిసి
కొనునో వాని సంతానమునకు హాని గలుగదు. అతఁడు అమృతుఁ
డగును. ఇది యీ యర్థమును జెప్పు శ్లోకము.

ఉత్పత్తి, మాయతిం, స్థానం విభుత్వం చైవపంచభా.
అధ్యాత్మ చైవ ప్రాణస్య విజ్ఞాయాఽయ్యత మశ్నుతే
విజ్ఞాయాఽయ్యత మశ్నుత ఇతి. 12

ప్రాణము యొక్క పుట్టుకను, రాకను, సాకల్పమును బట్టి శరీర
మున ఉండుటను, అయిదు విధములుగా ఉండి చక్రివర్తివలెఁ ప్రభు
త్వమును బొందుటను బాహ్యమున సూర్యుఁడుగను లోక చక్షురాదులు
గను నుండుటను దెలిసికొని మనుజుఁడు అమృతుఁ డగును, అమృతుఁ
డగును.

ఇతి

తృతీయః ప్రశ్నః

తే. గీ. మరణకాలమునం దెట్టి మనసుతోడఁ
బ్రాణి యుండు నామనసుతోఁ బ్రాణ మొందు,
తేజుగల ప్రాణ మాత్మతో దీప్తి నొంది
గనును దాను సంకల్పించు కొనిన జన్మ.

10

మరణ సమయమున ఇంద్రియ వ్యాపారము లన్నియు ముఖ్య
ప్రాణము నాశ్రయింపఁగా ఆ ప్రాణము తాను సంకల్పించుకొన్న
చోటికిఁ బోవునని భావము.

కం. ఏ విద్వాంసుఁడు ప్రాణము
నీవిధముగఁ దెలిసికొనునొ యతని కులంబుల్
ఏవిధిని నశింపవు వఱి
యావిద్వాంసుఁ డమృతుఁ డగు నిది పద్య మగున్.

11

ఆ. పే. ఆత్మనుండి ప్రాణ మావిర్భవించుట
మొయిని జొచ్చుట యది యయిదు నగుట
బై ని సూర్యుఁ డగుట లో నింద్రియము లౌట
నరసి యహ్మశుఁ డగును నమృతుఁ డగును.

12

ప్రాణ తత్త్వము నీవిధముగఁ దెలిసినవాఁడు మరణభయము
దాటినవాఁ డగును. ప్రాణతత్త్వమును తెలిసినవాఁడు మరణ మనఁగా
శరీరాంతర ప్రాప్తియే యని తెలిసినవాఁడు గాన విచారింపఁడని
భావము.

ఇది

ముఁడవ ప్రశ్నము.

అథ చతుర్థః ప్రశ్నః

అథ హైనం సౌర్యామణీ గార్గ్యః ప్రప్రచ్ఛ “భగవ న్నేతస్మిన్
పురుషే కాని స్వపతి, కాన్యస్మిన్ జాగ్రతి, కతర ఏష దేవః
స్వప్నాన్ వశ్యతి కస్యైతత్ సుఖం భవతి, కస్మిన్ ను సర్వే
సంప్రతిష్ఠితా భవం” తీతి. 1

పిదప సూర్యవంశస్థుడైన గార్గ్యుడు బిప్పలాదుని నడిగెను.
“భగవానుడా! ఈ జీవునియందు ఏవి నిద్రించుచున్నవి? ఏనియం దేవి
మేల్కొనుచున్నవి? ఏ దేవుడు స్వప్నములను జూచును? ఈ యనుభ
వించెడి సుఖము ఎవరికి గలుగుచున్నది? జాగ్రత్స్వప్న వ్యాపారముల
నుండి మరలిన ఇంద్రియములు ఎందు లీనమగుచున్నవి?” అని

తస్మై నహోవాచ, యథా గార్గ్య మరీచయోఽర్కస్యాఽస్తం
గచ్ఛతః సర్వా ఏతస్మిన్ స్తేజోమండల ఏకీభవంతి, తా పునఃపున 2
రుదయతః ప్రచరం త్యేవం హవై తత్సర్వం పరే దేవే మనస్యేకీభవతి.

గార్గ్యునికి బిప్పలామఁ డిట్లనెను. “ఓ గార్గ్య! సూర్యుడు అస్త
మించుమండఁగా కిరణము లన్నియు ఆ సూర్యుని తేజోమండలము
దెట్లు లీనమగునో ఉదయించుచుండ మరల మరల నెట్లు ఉదయించు
చున్నవో యట్లే స్వప్న మందు ఇంద్రియము లన్నియు మిక్కిలి ప్రకా
శించు మనస్సునందు లీన మగుచున్నవి. మెల్కువయందు ఆ మనస్సు
నుండి తిరుగ బయలుదేలుచున్నవి.

తేన తర్హ్యేష పురుషో న శృణోతి న వశ్యతి న జిఘ్రతి
న రసయతే న స్పృశతే నాభివదతే నాఽఽదత్తే నానంద
యతే న విస్మయతే నేయామతే స్వపి తీత్యాచక్షతే. 3

అందుచే నపుడు ఈ జీవరూపుడైన పురుషుడు వినఁడు
చూడఁడు వాసన చూడఁడు రుచిచూడఁడు తాకఁడు పలుకఁడు పుచ్చు
కొనఁడు సంతసింపఁడు ఏడువఁడు కదలఁడు అప్పుడు వానిని నిద్రించు
చున్నాడని యందురు.

ఇంక

నాల్గవ ప్రశ్నము

మధు॥ అంత సూర్యవంశ్యుఁడు గార్గ్యుఁ డడిగెను బిప్పలాదు,
ఓమహాత్మా! యెయ్యవి నిద్ర నొందు నీపురుషునందు
ఏవి మేల్కొను, గలల నేదేవుండు చూచు, నెవని
కీసుఖము గల్గు, నెవనిలో నివి యన్ని నిలచియుండు. 1

ఇదివఱకటి ప్రశ్నములలో ఇంద్రియగోచర మయి యుండు ఆ పర
బ్రహ్మమగు ప్రాణమును గురించి చెప్పఁబడినది. ఇపు డిందు అతీం
ద్రియ గోచర మగు పరబ్రహ్మ తత్త్వము గూర్చి చెప్పఁబడుచున్నది.

తే. గీ. అతఁడిటులనె గార్గ్యుఁడ; సూర్యుఁ డస్తమింప
రశ్మి లెట్లు తేజోమండలమున నేక
మయి తిరుగ సూర్యుఁ డుదయింప మరల వెడలు
నిల్లె యివి మదిన్ నిద్రలో నేక మగును॥ 2

ఇంద్రియములు మనస్సులో ఏకమగుట యనఁగా ఇంద్రియ
ములు తమ తమ వ్యాపారములు మాని మనస్సున కధీనములయి
యుండుటయే. అంతేకాని ఇంద్రియములు తమతమ దర్శనాది స్వభావ
కర్మలను విడుట కా దని దెలియునది.

తే. గీ. ఇంద్రియము లెల్ల మనస్సులో నేకమయిన
నరుఁడు వినఁడు చూడఁడు వాసనగొనఁడు రుచి
గనఁడు, తాకఁడు, పల్కుఁడు కొనఁడు సుఖము
గనఁడు, విడఁడు తిర్గఁడు నిద్రగొనె నటండ్రు. 3

ఇంద్రియములు తమతమ వ్యాపారములు మనస్సున కధీనము
లగుటచే నరుఁ డేమియుఁ జేయఁడని భావము.

ప్రాణాగ్నయ ఏవై తస్మిన్ పురే జాగ్రతి, గార్హ పత్యో
హ వా ఏషోఽపానో, వ్యానోఽన్వాహార్య పచనో,
యద్గార్హ పత్యా త్ప్రణీయతే, ప్రణయనా దాహవనీయః ప్రాణః 4

చెవులు మొదలై నవి నిద్రింపఁగా ఈ శరీర మరు పట్టరమందు
ప్రాణాది పంచాగ్నులె మేల్కొని యుండును. ఈ యపానము గార్హ
పత్యాగ్నివంటిది. వ్యానవా యువు దక్షిణాగ్నివంటిది. గార్హ పత్యాగ్ని
నుండి గ్రహింపఁబడుట వలనఁ బ్రాణము ఆహవనీయ మనఁబడును.

యదుచ్ఛ్వాసనిఃశ్వాసా వేతా వాహుతీ సమం నయతీతి సమానః
మనో హ వా వ యజమాన ఇష్టఫల మే వోదానః
స ఏనం యజమాన మహ రహ ద్రబ్హమా గమయతి. 5

ఉచ్ఛ్వాస నిశ్వాసము లనెడి యాహుతులను సమముగా నడు
పుటవలన సమాన మనఁబడెను. మనస్సె యజమానుఁడు. యాగ
ఫలమె యుదానవాయువు. ఆ యుదానవాయువె మనస్సనెడి యీ
యజమానుని బ్రహ్మ మనెడి స్వర్గమును బ్రతిదినముఁ బొందించును.

అత్రైష దేవం స్వప్నే మహిమాన మనుభవతి
యదృష్టం దృష్ట మనువశ్యతి, శ్రుతం శ్రుత మేవార్థ మనుశ్చణోతి
దేశదిగంతగై శ్చ ప్రత్యనుభూతం పునః పునః ప్రత్యనుభవతి. 6

(చెవులు మొదలగునవి తమతమ పనులు మానఁగాఁ బ్రాణాది
వాయువులు శరీరమును రక్షించుచుండఁగా) ఈ మధ్యకాలమున ఈ
మనో దేవుఁడు స్వప్నమందు అనేకవిషయ వైచిత్ర్యరూప మగు మహి
మను అనుభవించును. ఇదివఱకుఁ జూచినదె తిరిగి చూచును. వినిన
విషయమునె వినును. దేశాంతరముచేతను ఇతర దిక్కుచేతను అనుభ
వించినదానినె తిరుగ అనుభవించును.

మధు॥ అపుడు ప్రాణాగ్నులె శరీర మను పురిన్ మేలుకొనును.

ఆహారమె గార్హపత్యాగ్నియా, వ్యాసమింక,
దక్షిణాగ్నియా; గార్హపత్యాగ్నినుండి గ్రహింపఁ
బడుట నాహవనీయమై ప్రాణంబు పిలువఁబడును॥

4

ఇందు శరీరము యజ్ఞభూమిగను ప్రాణములు యజ్ఞవహ్నులు
గను ఆరోపింపఁబడెను. వ్యాసవాయువు దక్షిణ రంధ్రముద్వారా
హృదయము నుండి వెడలును గనుక దక్షిణాగ్నిగాఁ బోల్చఁబడినది.
గార్హపత్యాగ్ని నుండి ఆహవనీయము గ్రహింపఁబడు నట్లు ప్రాణము
నిద్రాగో అహారము నుండి గ్రహింపఁబడును గాన రెంటికి సామ్యము.

తే. గీ. శ్వాసనిశ్వాస లాహుతుల్ సమత నడవు
న దగుట సమానము, హృదయమ యజమానుఁ
డింక యాగఫలము దాన మగును; నిదియె
బ్రహ్మఁ బొందించు యజమానుఁ బ్రతిదినంబు.

5

యజ్ఞాగ్నియందు హోమము చేయఁబడిన ఆహుతులు యజ
మానునికి యజ్ఞఫలము నిచ్చుచు స్వర్గము పొందించునట్లు సమాన
వాయువు ఉదానవాయువులు గలిగించుచు బ్రహ్మను బొందించు నని
భావము.

తే. గీ. మన సనెడుదేవుఁడు కలలో మహిమ గనును
మును గనినది గన్నదె కనున్, వినినది వినిన
దె విను, నన్యభూముల నన్యదిక్కులందు
అనుభవించినదే మరల ననుభవించు.

6

ఇంద్రియములు స్వప్న సమయమునందు మనస్సునందు లీనమై
నపుడు అవిక్షిప్తులై దాము అనుభవించిన విషయములనే తిరిగి కలలో
జూచినట్లు వినినట్లు అనుభవించినట్లును అవిద్యచే దోచు నని భావము.

దృష్టం చాదృష్టం చ శ్రుతం చాశ్రుతం చానుభూతం
చాననుభూతం చ సచ్చా సచ్చ సర్వం పశ్యతి సర్వః పశ్యతి. 7

ఈజన్మలోఁ జూచినదానిని చూడనిదానిని వినినదానిని వినని
దానిని అనుభవించినదానిని అనుభవించనిదానిని నీరు వలె దోచు
ఎండమావులు మొదలగు అసత్యమైన వానిని అన్నిటిని మనోదేవు
లందఱు చూతురు.

స యదా తేజసాభిభూతో భవతి అతైష దేవః స్వప్నాన్
నవశ్యత్యథ తదై తస్మిన్ శరీర ఏతత్సుఖం భవతి. 8

ఆ మనోరూపదేవుఁడు నాడియం దున్న పితృ మను తేజస్సుచే
వాసనాద్వారములను గూర్చి తిరస్కరింపఁ బడినపుడు స్వప్నములను
చూడఁడు. నిద్రించును. అపుడు శరీరమందు బాధలేని నిద్రా సుఖ
మును బొందును.

వృథివీ పృథివీ మాత్రా చ, అపశ్చ అసమాత్రా చ, తేజశ్చ
తేజోమాత్రా చ, వాయుశ్చ వాయుమాత్రా చ ఆకాశశ్చ ఆకాశ
మాత్రా చ, చక్షుశ్చ ద్రష్టవ్యం చ, శ్రోత్రం చ శ్రోత్రవ్యం చ,
ఘ్రాణం చ ఘ్రాతవ్యం చ
రసశ్చ రసయితవ్యం చ, త్వశ్చ స్పర్శయితవ్యం చ,
వాక్చ వక్తవ్యంచ,
హస్తా చాఽఽదాతవ్యం చ, ఉపస్థశ్చాఽఽనందయితవ్యం చ,
పాఞ్శ్చ విసర్జయితవ్యం చ, పాదౌ గంతవ్యం చ, మనశ్చ
మంతవ్యం చ
బుద్ధిచ్చ బోధవ్యం, చాహంకార శ్చాహం కర్తవ్యం చ,
చిత్తంచ చేతయితవ్యంచ,
తేజశ్చ విద్యోత యితవ్యం చ, ప్రాణశ్చ విధారయితవ్యంచ.

కం. కనినది కననిది, వినినది

వినని, దనుభవించిన యది వెనుక ననుభవిం

వనిది సదసత్తు, లదియిది

యన నేటికి నన్ని సర్వ మామనసె గనున్.

7

కననిది విననిది యనుభవించనిది అనఁగా ఈ జన్మములోపల నని భావము. కాన జన్మాంతరమందుఁ గనినవానిని జూచును. జన్మాంతర మందుఁ గనుకున్నచో దానికి సంబంధించిన వాసనయే పుట్టదు. సత్తు= నీరు. మొ. అసత్తు నీరువలె దోచు ఎండమావులు. మొ.

తే. గీ. వాసనాద్వారములు, నాడిఁ బరఁగుతేజ

మునఁ దిరస్కృతము లగుట మనసుదేవుఁ

డెవుడుఁ గలలఁ గాంచఁడు మఱి యీశరీర

మవుడు బాధలేని సుఖంబు ననుభవించు.

8

పూర్వమం దనుభవించిన వానిని ఇప్పుడు జ్ఞప్తికిఁ దెచ్చు వాసనా ద్వారములు మాయఁబడుటచేఁ గలుగురాక నిద్ర వచ్చునని భావము.

సీ. భూమి భూమికి గుణమై మించు గంధంబు

నీరు నీటికి గుణమా తనంబు

ఆ తేజ తేజోగుణాధ్యమా రూపంబు

వాయువు తద్గుణం బైన స్పర్శ

ఆకాశ మాకాశమం దున్న శబ్దమన్

నయనంబు కన్గొనం దగినయదియు

చెవి వినుచునది నాసిక మార్కొనఁడగిన

యది, నాల్కు రుచిచూడఁగఁ దగినదియు

భూమియు భూగుణమైన వాసన, నీరు నీటి గుణమకా రసమును
 తేజస్సు తేజోగుణమకా రూపము గాలి గాలి గుణమకా స్పర్శయు, ఆకా
 శము ఆకాశగుణమకా శబ్దమును, కన్నును జూడందగినదియు, చెవి
 వినందగినదియు, ముక్కును వాసన చూడందగినదియు, నాల్గయు దుడి
 చూడందగినదియు, చర్మము స్పృశింపందగినదియు, వాక్కు పల్కం
 దగినదియు, చేతులు స్వీకరింపందగినదియు, మర్మేంద్రియము
 ఆనందింపందగినదియు, గుదము విడువందగినదియు, కాళ్ళు నడవందగి
 నదియు, మనస్సు తలంపందగినదియు, బుద్ధి బోధింపందగినదియు, అహం
 కారము నేను అనునదియు, చిత్తము తెలియందగినదియు, తేజస్సు
 ప్రకాశింపందగినదియు, ప్రాణము ధరింపందగినదియు ఇవి యన్నియు
 నాత్మాయం దుండును.

ఏష హి ద్రష్టా స్పృష్టా శ్రోతా ఘ్రీతా రసయితా మంతా బోధా
 కర్తా విజ్ఞానాత్తా పురుషః | సపరేక్షర ఆత్మని సంప్రతిష్ఠతే. 10

ఇతఁడె చూచువాఁడు తాకువాఁడు వినువాఁడు వాసన చూచు
 వాఁడు రుచిచూచువాఁడు మననము చేయువాఁడు బోధించువాఁడు
 చేయువాఁడు తెలిసికొను పురుషుఁడు. అతఁడు అక్షర మగు పర
 మాత్మాయం దుండెను.

పరమే వాక్షరం ప్రతిపద్యతే స యో హ వైత దచ్ఛాయ
 మశరీర మలోహితం శుభ్రం మక్షరం వేదయతే యస్తు సోమ్య |
 స సర్వజ్ఞః సర్వో భవతి తదేష శ్లోకః. 11

ఓయి సోమ్యా! అక్షరుడై స పరమాత్మను బొందువాడను, తమస్సు
 లేని నామరూపాది శరీరములు లేని ఎఱుపులేని స్వచ్ఛమైన యక్షరాత్మను

త్వక్కును స్పృశియింపఁ దగినది, వాక్కు వ
చింపఁదగినది, చేయియుఁ గొనఁ దగి
నదియు నుపస్థ మానందింపఁ దగినది
పాయవు మఱి విడువఁ దగినయది
పదములు నడవఁదగ్గది, మనస్సు మననం
బొనరింపఁ దగినది బుద్ధి తెలియఁ
గఁదగినదియు నహంకార మహంకరిం
పఁదగినదియుఁ జి త్త మట్టి
చైతన్యమును, మేనిచర్మ తేజము రూపు
ప్రాణంబును ధరియింపఁ దగినదియు

తే. గీ. అనఁగ నొప్పెడి యియ్యవి యన్నిగూడ
నెవుడుఁ బరమాత్మయం దాశ్రయించి యుండు
సౌమ్య! తమకు వాసమగు వృక్షంబు పయిని
పక్షులవి యాశ్రయించియు వదల నట్లు.

9

మధు. ఇతఁడె దర్శించువాఁడు స్పృశించువాఁడు వినువాఁడు
వాసనను జూచువాఁడు నాస్వాదించువాఁడు మనన
మొనరిచెడువాఁడు బోధన మొనరించువాఁడు చేయు
వాఁడు, విజ్ఞాని, పురుషుండు వీడక్షరాత్మ నుండు.

10

జలములోపలి సూర్యునినీడ సూర్యునియం దున్నట్లు ఈ పురుషుండు
పరమాత్మయం దుండె నని భావము.

తే. గీ. ఎవ్వఁ డక్షుఁడు బరమాత్ము నెఱుఁగు సౌమ్య!
ఎవఁడు తమములేని శరీరమేని లేని
రంగులేని నిర్మలమౌ క్షరంబు కాని
యాత్మ గనునొ వాడభిలజ్ఞఁ డఖిలఁడగును.

దెలియువాఁడును సర్వమును తెలిసినవాఁడగును. సర్వ మగును ఇది దీనిని జెప్పు శ్లోకము.

విజ్ఞానాత్మా స హ దేవై శ్చ సర్వైః ప్రాణ భూతాని
సంప్రతిష్ఠంతి యత్ర; త దక్షరం వేదయతే యస్తు
సోమ్య స సర్వజ్ఞః సర్వ మేవాఽఽవివే శేతి.

12

సోమ్యా! విజ్ఞానరూపమైన యాత్మయు అగ్ని మొదలగు సర్వ దేవతలతోఁ గూడిన నేత్రాది ప్రాణములును పంచభూతములును ఏ యక్షరునం దున్నవో యట్టి యక్షరుని దెలియువాఁడు సర్వజ్ఞుడై సర్వమును బ్రవేశించును.

ఇతి

చతుర్థః ప్రశ్నః

అథ

పంచమః ప్రశ్నః

అథ హైనం శైబ్యః సత్య కామః ప్రపచ్ఛ, స యో హ వై
తద్భగవన్ మనుష్యేషు ప్రాయణాంత మోంకార మభిధ్యాయిత
కతమం వావ స తేన లోకం జయతీతి.

1

పిదప శిబివంశస్థుడైన సత్య కాముఁడు పిప్పలామని నిట్లుడిగెను.
“భగవానుఁడా! మనుష్యులలో నెవఁడు చనిపోవునటకు ఓంకారమును
ధ్యానించునో వాఁడా యోంకారముచే ఏలోకమును గెలుచును?

తస్మై సహోవాచ ఏత ద్వై సత్య కామ పరం చావరంచ
బ్రహ్మ యదోంకారః ఏతస్మా ద్విద్వా నేతే నై వాఽఽయతే
నై కతర మన్వేతి। 2

మొదట అవిద్యచే సర్వజ్ఞుడు గాక యుండు జీవుడు తాను
విద్యచేత సర్వజ్ఞుడై సర్వస్వరూపుఁ డగు నని భావము.

ఆ. వె. జ్ఞానమైన యాత్మ జ్వలనాది దేవతల్
ప్రాణములును భూత పంచకమును
నెందుఁ గలవో యట్టి యక్షుఁడు గనువాఁడు
సౌమ్య! సర్వ మెఱుఁగు సర్వమొందు.

12

జ్వలనాది దేవతలు=అగ్ని మొదలగు నధిదేవతలు.
ప్రాణములు=చక్షురాది ప్రాణములు.

ఇది నాల్గవ ప్రశ్నము

ఇంక

అయిదవ ప్రశ్నము

తే. గీ. శిబికులుఁడు సత్యకాముండు చేరి యతని
నడిగె నోమహాత్ముఁడ! జీవితాంత మవని
నరులలోన “ఓమ్” అనుచు ధ్యానంబు సేయు
నాతఁ డే లోకమును దానిచేత గెలుచు.

1

ఈ ఐదవ ప్రశ్నములో అపర బ్రహ్మమును పరబ్రహ్మమును
బొందించుటలో సాధనమైన యోంకారోపాసన చేప్పబడుచున్నది.

తే. గీ. అనఁగ సత్యకాముని బిప్పలాదుఁ డనియె
“ఓయి సత్యకామ! మఱి యీ ఓమనఁ బర

అపుడు ఆసత్యకామునికిఁ బిప్పలామఁ డనియె. “ఓ సత్యకామా! ఈ యవరబ్రహ్మ మగు ప్రాణమును పరబ్రహ్మ మగు పరమాత్మ యును ఓంకారమె. కాన విద్వాంసుఁ డీయాధారమైన యోంకారము చేతనే పరాపర బ్రహ్మలలో నేదో యొకదానిని బొందును.

స యద్యేకమాత్ర మభిధ్యాయీత స తే నై వ సంవేదిత స్తూగ మేవ
జగత్యా మభిసంపద్యతే, తమృచో మనుష్యలోక ముపనయంతే
స తత్ర తపసా బ్రహ్మచర్యేణ శ్రద్ధయా సంపన్నో మహిమాన
మనుభవతి. 3

అట్టి మనుష్యుఁడు ఓంకారములో అ ఉ ఁ అను విభాగ పూర్వకముగఁ గాక ఓం అని ఒకటే రూపమున ధ్యానించినచో దాని చేతనే బోధింపఁబడి వెంటనే జగతియందుఁ బుట్టును. వానిని ఋషులు మనుష్యలోకమును బొందించును. వాఁడు అక్కడ తపస్సుచేతను బ్రహ్మచర్యము చేతను శ్రద్ధతోడను గూడినవాడై గొప్ప మహిమను బొందును.

అథ యది ద్విమాత్రేణ మజసి సంపద్యతే సోఽంతరిక్షం
యజుర్భి రున్నీయతే సోమలోకం స సోమలోకే విభూతి మను
భూయ పునరావ ర్తతే. 4

మఱి రెండు మాత్రలు గలిగి నటుల ఓంకారమును మనస్సున ధ్యానించినచో ఆ మనుష్యుఁడు చనిపోయిన పిదప అంతరిక్షమును బొంది యజుస్సులచే చంద్రలోకము పొందింపఁబడి యిట నైశ్వర్య మనుభవించి తిరిగి భూలోకమునకు వచ్చును.

యః పున రేతం త్రిమాత్రే ణోమిత్యేతే నై వాక్షరేణ పరంపురుష
మభిధ్యాయీత, స తేజసి సూర్యే సంపన్నః. 5

మపక మగు బ్రహ్మమె; ప్రణవధ్యానముననె
పరమొ యపరంబొ యేదొ విద్వాంసుఁ డొందు. 2

ప్రణవము = ఓంకారము. అపరబ్రహ్మ = పాణిము. పర
బ్రహ్మ = పరమాత్ముఁడు.

తే. గీ. మనుజుఁ డొంకారమును నేకమాత్రముగానె
ధ్యానమొనరింప భువి నరుండై జనించు,
ఋక్కు లతనికి నరలోక మిచ్చుఁ; దవసు
చేత బ్రహ్మచర్యను శ్రద్ధఁ జెందు మహిమ. 3

జీవుఁడు ఓంకారములోని అ ఉ మ్ అను విభాగము దెలియక
పోయినను ఏకమాత్రగా ధ్యానించినను మనుష్యుఁడై పుట్టి బ్రహ్మ
చర్యాదుల వలనఁ దిరిగి నరిగాఁ దెలిసికొని యన్నిటిఁ బొందు నని
భావము. “పృథివ్యకార స ఋగ్వేదః” అను శ్రుతిని బట్టి ఋక్కులే
మనుష్య లోకమును బొందించునని భావము.

తే. గీ. ఇల ద్విమాత్రగ ఓము జపించు నరుఁడు
అంతరిక్షము పొందియు యజుసు చేత
చంద్రలోకము గని యట సౌఖ్య మొంది
మనుజ లోకమునకు వచ్చి మరల బుట్టు. 4

ద్విమాత్రగ అనుచోట రెండవ మాత్రయైన ఉకారముగ
అనియు అ ఉ అను రెండు మాత్రలుగ అనియు కొందరు వ్యాఖ్యా
నించిరి.

మధు. మఱి త్రిమాత్రగ నోంకారమును నక్షరమున నీశుఁ
దలఁచువాఁడు సూర్యజ్యోతిఁ గలిసి కూసమును బాము

యథా పాదోదర స్త్వచా వినిర్ముచ్యత ఏవం హ వై
స పాపమనా వినిర్ముక్తః స సామభి రున్నీయతే
బ్రహ్మలోకం స ఏతస్మా జ్జీవఘనా త్పరాత్పరం పురిశయం
పురుష మీక్షతే త తదేతౌ శ్లోకౌ భవతః.

6

ఎవఁడై తే దీనిని అ ఉ మ్ అను మూఁడు మాత్రల విజ్ఞాన
యుక్తముగ ఓమ్ అను నక్షరముచే సూర్యమండల మధ్యవర్తి యగు
పరమ పురుషుని ధ్యానించునో వాఁడు తేజోరూపుఁడై సూర్యునియందుఁ
గలియును. పిదప పాము కుబుసముచే విడువఁబడినట్లు పాపముచే విము
క్తుఁడై సామములచేఁ బైకి బ్రహ్మలోకమునకుఁ దీసికొని వెళ్ళఁబడును.
అతఁడు ఈజీవుని కంటఁ బరుఁడై శరీరమందు నివసించు పరమ పురు
షుని జూచును. ఈ రెండును ఈ యర్థమును జెప్ప శ్లోకములు.

తినో మాత్రా మృత్యుమయ్యః ప్రియక్తా, అన్యోన్య సక్తాః
అనవిప్రయుక్తాః, క్రియాసు బాహ్యభ్యంతర మధ్యమాసు.
సమ్యక్ ప్రయుక్తాసు నకంపతేజ్ఞః.

7

బ్రహ్మదృష్టి లేకుండ అ ఉ మ్ అను మూఁడు మాత్రలు పలికి
నచో నవి మృత్యువును గూర్చును. అట్లుగాక చక్కఁగా ధ్యానమునఁ
బ్రయోగింపఁబడిన జాగ్రత్స్వప్న సుషుప్త్యవస్థలందు అ ఉ మ్ అను
మాత్రలను ఒక దానితో నొకటి గలిపి ఏక బ్రహ్మ విషయమందే
ప్రయోగింపఁ బడినచో విద్వాంసుఁడు చలనము పొందఁడు.

ఋగ్భి రేతం యజుర్భి రంతరిక్షం సామభిర్యత్త త్కవయో
వేదయంతే తమోంకారేణై వాయతనే నాఽస్వేతి విద్వా
న్య త్తచ్ఛాంత మజర మమృత మభయం పరం చేతి.

8

వలెను బాపంబు విడుచు; సామలచేత బ్రహ్మలోక
మొంది, జీవికందని మేన నుండు పూరుషుని గనును.

అ ఉ మ్ అను మాత్రలను విజ్ఞానయుక్తముగా ఓంకారముచే
ధ్యానించువాఁడు సూర్యుని బొంది పాము కుబుసమును విడిచి క్రొత్త
శరీరములోఁ బ్రవేశించునట్లు పాపముచే విడువఁ బడినవాఁడై పరిశు
ద్ధుడై సత్యస్వరూప మగు బ్రహ్మలోకమును బొందును. అపుడు సర్వ
జీవులకు ఆత్మస్వరూపుడైన హిరణ్యగర్భుఁడు తనకంటెఁ బరుడై సర్వ
శరీరములందుఁ బ్రవేశించి యేకమై యున్న పరమపురుషుని దర్శించి
ముక్తుడగు నని భావము.

తే. గీ. ఇంకఁ ద్రిమాత్రల్ విడిగఁ బల్క మృత్యు వొసఁగు
అవి యొకటిగఁ గూడి ప్రయుక్తమైన యెడల
జాగ్రత, సుషుప్తి, స్వప్నదశలను యోగి
సరిగఁ జేయు ధ్యానమునఁ జుచలతఁ గనఁడు.

6

జాగ్రత్పురుషుఁడు వైశ్వానరరూపుడైన విశ్వుఁడు, వాని
స్థానము స్థూలశరీరము జాగ్రత్తయ, స్వప్నపురుషుఁడు హిరణ్యగర్భ
రూపుడైన తైజసుఁడు వాని స్థానము లింగశరీరము స్వప్నమున,
సుషుప్తిపురుషుఁడు ఈశ్వరరూపుడైన ప్రాజ్ఞుఁడు. వాని స్థానము అవ్యా
కృతము. సుషుప్తియును వీనిలో అకారాదిరూపముగ ధ్యానించినచో
జీవుఁడు చలించుడని భావము.

తే. గీ. ఋక్కు లిహమున్, యజసు లంత రిక్షగతిని
సామలు కవులెఱుఁగు బ్రహ్మ జగముఁ గూర్చు
జ్ఞాని యోగముచే నివి యెల్లఁగాంచి, మఱియు
శాంత మజరామృతాభయ స్థాన మొందు.

7

మనుష్యుఁడు ఋక్కులచేత ఈ లోకమును యజుస్సులచేత అంత రిక్షమును సామలచేతఁ గవులక్షఁ దెలిసిన బ్రహ్మలోకమును బొందును. విద్వాంసుఁడు ఓంకారసాధనముచేత ఆ మూఁడు విధములైన లోకము లను బొందును. మఱియు ఆ యోంకారముచేతనే శాంతమును జరా మరణ రహితమును భయరహితమును నగు నిరతిశయ బ్రహ్మమును గూడఁ బొందును.

ఇతి

పంచమః ప్రశ్నః

అథ

షష్ఠః ప్రశ్నః

అథ హైనం సుకేశా భారద్వాజః పప్రిచ్ఛ, భగవన్ హిరణ్య నాభః కౌసల్యో రాజపుత్రో మా ముపేత్యైతం ప్రశ్న మప్యచ్ఛత్ షోడశకలం భారద్వాజ పురుషం వేత్థ. 1

పిదప భరద్వాజవంశ్యుఁ డగు సుకేశుఁడు వచ్చి పిప్పలాదు నడి గెరు. భగవానుఁడా! కౌసలరాజపుత్రుఁ డగు హిరణ్యనాభుడు నా దగ్గఱకు వచ్చి “భరద్వాజ! నీవు షోడశకశలు గల పురుషుని నెఱుఁగు దువు చెప్పుము” అని యడిగెను.

త మహం కుమార మబ్రువం నాహ మిమం వేద, యద్యహ మిమ మవేదిషం కథం తే నాఽవక్ష్య మితి, స మూలో వా

అజరము = ముసలితనములేనిది, ఆమృతము = మరణములేనిది,
అభయము = సర్వ భయశూన్యము. జ్ఞాని ఆ యోంకారముచేతనే
సర్వలోకములను జరామరణాది రహితమైన శాంతపదవిని గాంచి ముక్తుఁ
డగునని భావము.

ఇది

ఐదవ ప్రశ్నము.

ఇంక

ఆఱవ ప్రశ్నము.

మధు॥ క్షీతి భరద్వాజకులుఁడు సుకేశుఁ డిట్లడిగెఁ బిప్ప
లాదుని; మహాత్మా! కోసలరాజపుత్రుఁడు హిరణ్య
నాభుఁడేతెంచి ప్రశ్నించె నను “భరద్వాజపుత్ర!
షోడశకళలు గల పురుషుని నెఱుఁగుదువు చెపుమ” 1

షోడశకళలు = ప్రాణములు మొదలగు పదునాఱు కళలు.
ఈ కళలు తరువాత పద్యములోఁ జెప్పబడును.

(చూ. ఈ ప్రశ్న ౬ పద్య)

మధు॥ అంత రాజపుత్రునితోడనంటి “నా పురుషు నెఱుఁగ”
నెఱుఁగుదున యేని యేల వచింపను, సన్మత మాడు

ఏష పరిశుష్యతి యోఽన్యత మభివదతి తస్మా న్నార్హా
మ్యన్యతంవక్తుం, స తూష్ణీః రథమూరుహ్య ప్రవవ్రాజ
తం త్వా పృచ్ఛామి క్వాసౌ పురుష ఇతి.

2

అపు డారాజసుమారునితో నిట్లంటి. “దీనిని నే నెఱుంగను. నాకుఁ దెలిసినదో నీకెందుకుఁ జెప్పఁకుమును. అన్యత మాడువాఁడు సమూలము నశించును. కనుక నేను అన్యత మాడువాఁడను గాను” అని. అంతట ఆరాజు ఊరకుండి తన రథ మెక్కి వెడలిపోయెను. ఆ ప్రశ్నను నిన్ను నడుగుచున్నాను. “ఈ పురుషు డెక్కడున్నాఁడో చెప్పుము.”

తస్మై స హోవాచ, ఇహై వాంతశ్శరీరే సౌమ్య స పురుషో
యస్మి న్నేతాః షోడశకలాః ప్రభవం తీతి.

3

ఆసుకేశునికిఁ బిప్పలామఁ డిట్లనియె. ఓసౌమ్యుఁడా! ఏహృదయ మంగు ఈ ముందు చెప్పఁబోవు పదునాఱు కళలు పుట్టుచున్నవో యట్టి యీ హృదయ పద్మాకాశమందె ఆ పురుషుఁడు తెలియఁ దగినవాఁడై యున్నాడు.

స ఈక్షాంచక్రే, కస్మి న్నహ ముత్కాంతే ఉత్కాంతో
భవిష్యామి కస్మి న్వా ప్రతిష్ఠితే ప్రతిష్ఠాస్యా మితి॥

4

ఏది శరీరము నుండి వెడలిపోఁగా నేను శరీరము నుండి వెడలి పోవును. ఏది యుండఁగా నేను నిలచియుండు నని యాపరమాత్మ యాలోచించెను.

స ప్రాణ మస్యజత ప్రాణా చ్ఛ్చద్ధాం ఖం వాయుర్జ్యోతి రావః
పృథివీది గ్రియం మనోఽన్న మన్నా ద్వీర్యం తపో మంత్రాః
కర్మ లోకా లోకేశు నామ చ॥

5

మనుజుఁడు సమూహము నశించు, నన్యత మాడ, నన రథము

నెక్కి యూరకచనఁ “జెప్పు మీ పురుషుఁ డెటుఁగలఁడొ”॥ 2

సమస్త కార్యకారణ గూఢమైన యీ జగత్తాతయు జీవాత్ము
నతో పాటు సుషుప్తి కాలమందుఁ బరమాత్మయందు లీనమై యున్న
దని చెప్పఁబడినది దీనిని బట్టియే ప్రళయకాలమందును సమస్తజగత్తు
ఆ పరమాత్మయందే యుండి ఆపరమాత్మ నుండి పుట్టుచున్నదని సిద్ధించు
చున్నది. కారణము లేకుండఁ గార్యము సిద్ధింపదుగదా. ఇంక ఇప్పుడా
పరమాత్మను ఎక్కడ దెలిసికొనవలెనో చెప్పవలసి యున్నది కాన
అందుకై ఈప్రశ్న మారంభింపఁబడుచున్నది.

కం. పిదప ననఁ బిప్పలాదుఁడు

పదు నాఱుకళలు గలిగిన పరమపురుషుఁ డీ

హృదయాంతరాళమందునె

సదా నివాసంబుచేయు సౌమ్యా కనుమీ. 3

పురుషుఁడు = హృదయపురమందు శయనించువాడు.

కం. తనువం దుండి యెది లే

చిన లేచిన వాఁడ నొదు స్థిరముగ నెది ని

ల్చిన నిల్చిన వాఁడ నగుదు

నని యాపరమపురుషుండె యాలోచించెన్. 4

మధు॥ అంత నతఁడు ప్రాణము గూర్చెఁ బ్రాణాన శ్రద్ధ, శ్రద్ధ

నాకసము, గాలి, జ్యోతి, నీ, రవని, నిందియములు మనసు

నన్న, మన్నంబు నుండి వీర్యమును, దవస్సు, మంత్ర

కర్మములు, లోకములును లోకమున నామములు గూర్చె॥ 5

అతడు కల్లు ఆలోచించి పాణిముచు సృజించెను. పాణిముచు నుండి శ్రద్ధను సృజించెను. ఆ శ్రద్ధ నుండి ఆకాశము, గాలి, జ్యోతిస్సు, నీరు, భూమి, ఇంద్రియములు మనస్సు అన్నయు గలిగెను. ఆ యన్నము నుండి వీర్యము తపస్సు మాత్రములు కర్మ లోకములు గలిగెను. లోకములందు పేర్లును గలిగెను.

స యథేమా నద్యః స్యందమానా సముద్రాయణాః సముద్రం ప్రాప్యా స్తం గచ్ఛంతి భిద్యేతే తాసాం నామరూపే సముద్ర ఇత్యేవ ప్రోచ్యతే ఏవ మేవార్య పరిద్రష్టు రిమాః షోడశకళాః పురుషాయణాః పురుషం ప్రాప్యా స్తం గచ్ఛంతి భిద్యేతే తాసాం నామరూపే పురుష ఇత్యేవం ప్రోచ్యతే స ఏషోఽకలోఽమృతో భవతి తదేష శ్లోకః॥

6

అదెట్లనగా ఈ నదులు ప్రవహించుచు సముద్రమువైపు పోయి సముద్రమును బొంది యణగిపోవుచున్నవి. అవి సముద్రమనియె చెప్పబడును. ఇట్లే యీ ద్రష్టయైన జీవుని ఆ పదునాఱు కళలును పురుషుని వైపు పోవుచు బురుషుని జేరి యస్తమించుచున్నవి. వాని నామరూపములు పోవుచున్నవి. వాడు పురుషుడు డనియె చెప్పబడును. ఈ పురుషుడు కళలు లేనివాడు మరణము లేనివాడు నగుచున్నాడు. ఇది యా యర్థమును జెప్ప శ్లోకము.

అథా ఇవ రథనాభౌ కలా యస్మిన్ ప్రతిష్ఠితాః

తం వేద్యం పురుషం వేద యథా మా వో మృత్యుః పరివ్యథా ఇతి. 7

బండి నాభియందు ఆకులువలె ఏవనియందు ఈ పదునాఱు కళలు ఉన్నవో యట్టి తెలియదగిన పురుషుని దెలిసికొనవలెను. మిమ్ము మృత్యువు బాధింపక పోవుగాక.

తాన్ హోవా చై తావ దేహ మే తత్ పరం
బ్రహ్మ వేద నాతః పర మస్తీతి॥

8

అట్లని మరల “ఇంతే నేను బ్రహ్మను గూర్చి తెలిసికొన్నది. ఇంతకంటే గొప్పది తెలియదగినది లేదు” అని వారిని గూర్చి విప్పలాదుడనెను.

శరీరము నుండి ప్రాణము లేచినచో జీవుడు లేచును నిల్చిన నిల్చును అని యాలోచించి ప్రాణమును సృజించి వాని నుండి శ్రద్ధ మొదలగు వానిని పరమాత్మ సృజించె నని భావము. ప్రాణము మొదలగు నామము వఱకు గల పదనాటి టిని గళలందురు.

స్తీ॥ నదులెల్లఁ బాటుచున్ సంద్రమువై పేరి
యాసంద్రమును జేరి యందె యణఁగు
అంతట నవ్వాని యాకారములు పేర్లు
నశియించి సంద్ర మనంగఁ బడును
అటులె యీద్రష్టయే ప్రాణి పోషశకళ.
లా పురుషుని జేరి యందె యణఁగు
అంతట నవ్వాని యాకారములు పేర్లు
నశియించి పురుషుఁ డనంగఁ బడును.

తే. గీ. మఱి యవిద్యాది కామకర్మల భనించు
సకల ప్రాణాది కళలును సక్రమముగ
విద్యచే నాశ మొందఁగ విమలరీతి
వీడు నిష్కలఁ డమృతుడై వెలయుచుండు.

6

తే. గీ. బుడినాభి నాకులు వరలు నల్లు
ఎవనిలోన నీకళ లెల్ల నెపుడు నుండు
నట్టి తెలియఁ దగు పురుషు సరయథతెను
విమ్ము బాధింపకుండుల మృత్యు వెపుడు.

7

తే తమర్చయత స్త్వం హి నః పితా యోఽస్మాక మవిన్యా నూః
పరం పారం తార య సీతి నమః పరమ ఋషిభ్యో

నమః పరమ ఋషిభ్యః

9

పిదప ఆ శిష్యులు ఆ శిష్యులందుని బూజించి యిట్లాఁరి. “సీవే
మాకుఁ దండ్రుడివి, సీవే మమ్ము అవిద్య నుండి యవతలి యొడ్డును
దాటించితివి పరమ ఋషు కు నమస్కారము, పరమ పురుషులకు నమ
స్కారము.

శా తి మంత్రః

ఓమ్. భద్రం కర్తేభిః శ్రుణుమామ దేవాః భద్రం పశ్యే

మాక్షుభి ర్యజతాః, స్థిరైర-గై స్తుష్టువాంస

స్తనూభిః వ్యశేమ దేవ హితం యగాయః

దేవతలమగుచు మేము చేవులచే శుభము విందుము గాక. యజ్ఞ
శీలురమైన మేము కన్నులచే శుభమును జూతుముగాక, స్థిరమైన
యంగములతో శరీరము లనెడి మంత్రములతో మిమ్ము స్తుతించుచు
దేవులు ప్రసాదించిన దీర్ఘాయువును బొందుదుము గాక.

స్వస్తి న ఇంద్రో వృద్ధశ్రవాః

స్వస్తి నః పూషా విశ్వ కేదాః

స్వస్తి నః తార్ష్యో అరిష్ట నేమిః

స్వస్తి నో బృహస్పతి ర్దధాతుః.

బృహస్పతి మొదలగు పెద్దలయొద్ద వినెడి యింద్రుఁడు మాకు
శుభము గలుగఁజేయుఁగాక, సర్వమును దెలిసిన సూర్యుఁడు మాకు
శుభ మిచ్చుఁగాక, అహింసాపాలకుఁడైన గరుత్మంతఁడు మాకు శుభ
మిచ్చుఁగాక.

ఓమ్

శాంతిః శాంతిః శాంతిః

ఇతి అధర్వ వేదాంతర్గతాయాం

ప్రశ్నోపనిషది షష్ఠః ప్రశ్నః

ప్రశ్నోపనిషత్ సమాప్తా.

కం. అని చెప్పి పిప్పలాదుం A C C N O - 455

డనె వారలతోడ నింతియ వరబ్రహ్మం

బును గూర్చి నే నెఱిగినది

యనుకొందు నికర దెలియఁదగు నది లేదనియన్.

8

(దీనికి మూలము 147 పుట మొదట చూడవలెను)

తే. గీ. అంతః బిప్పలాదు భజించి యనిరి వారు

తండి వీపు మాకు; నవిద్యనుండి కరుణ

మముఁ దరింపఁ జేసితివి; బ్రహ్మర్షులకును

వందనము, బ్రహ్మఋషులకు వందనంబు.

9

శాంతి మంత్రము, దండకము.

శ్రీమద్రామాయణం లో విందు మా దై వ భావంబులన్ బొందుచున్

గండ్లతో భద్రము ల్ చూతు మా యజ్ఞ శీలంబుతో నిశ్చ

లఁబై న యంగంబులన్ దేహమంత్రాతో స్తోత్రము ల్ చేతు మెల్ల పు

డేవుల్ ప్రసాదించు దీర్ఘాయువు గల్గుతన్ మాకిలన్॥

మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ బెద్దెన్ భక్తి నాలించు నిందుండు

మాకున్ శుభం బిచ్చుతన్ సర్వవేదుండు సూర్యుండు

మాకు న్నహింసా పథుం డౌ గరుత్మంతుఁ డిచ్చున్

శుభంబుల్ సురాచార్యుఁ డిచ్చున్ శుభంబుల్ సదా॥

ద - 520000 స్కం. 592

ఇది శ్రీ చర్ల నారాయణశాస్త్రి జనక గురువర కరుణాలబ్ధ

విద్యుఁడును వెంకమాంబా పుత్రుఁడు నగు గణపతి

శాస్త్రిచే దెనిఁగింపఁ బడిన యుపనిషత్సుధ

యందు ఆటవ ప్రశ్నము.

ప్రశ్నోపనిషత్తు.

సమాప్తము.